

International
Labour
Organization

► ILC.110/Тайлан VI

► Зохистой хөдөлмөр ба нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг

Олон Улсын Хөдөлмөрийн Бага Хурал,
110-р Чуулган, 2022 он

Тайлан VI

► Зохистой хөдөлмөр ба нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг

Хэлэлцэх зургаадугаар асуудал

ISBN 978-92-2-037269-2 (вэб pdf)
ISSN 0074-6681

Эхний хэвлэл 2022

НҮБ-ын практикт нийцүүлэн гаргадаг ОУХБ-ын хэвлэл нийтлэлд ашиглагдсан тодорхойлолт, тусгагдсан материалууд нь Олон улсын хөдөлмөрийн товчооны зүгээс аливаа улс орон, бүс, газар нутаг, эрх барих байгууллагын эрх зүйн байдал, эсвэл тэдгээрийн хил хязгаар тогтоохтой холбоотой ямарваа үзэл бодол илэрхийлээгүй болно.

Байгууллагуудын болон арилжааны зориулалттай бүтээгдэхүүний нэр, үйл явцын талаар дурдсан нь Олон улсын хөдөлмөрийн товчооны зүгээс тэдгээрийг сайшааж байгааг илэрхийлэхгүй бөгөөд тодорхой байгууллагын нэр, арилжааны зориулалттай бүтээгдэхүүн, үйл явцыг дурдаагүй нь ч тэдгээрийг үгүйсгэсэн асуудал биш болно.

ОУХБ-аас гаргасан хэвлэмэл болон дижитал бүтээгдэхүүнийг дараах сайтаас харна уу: www.ilo.org/publns.

Олон улсын хөдөлмөрийн товчооноос Швейцар улсын Женев хотод хэвлэв

► Агуулга

	Хуудас
► Агуулга	3
► Товчлол.....	5
► Оршил.....	7
► Нэгдүгээр бүлэг. Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг дэлхийн хэмжээнд	11
Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тойм.....	11
Бүс нутгийн тойм	17
Африк 17	
Америк 20	
Арабын орнууд.....	23
Ази, Номхон далай.....	25
Европ ба Төв Ази	27
► Хоёрдугаар бүлэг. Зохистой хөдөлмөр, тогтвортой хөгжилд оруулах хувь нэмэр	31
Ажил эрхлэлт, орлого бий болгох.....	32
Нийгмийн хамгаалал, нийгмийн үйлчилгээ үзүүлэх	37
Хөдөлмөрийн харилцааны эрх	40
Жендерийн тэгш байдал.....	43
Нийгмийн зөвшилцөл	44
Албан эдийн засагт шилжих	45
Хямралаас урьдчилан сэргийлэх, хямралаас сэргэх, энх тайван, тогтвортой байдлыг дэмжих 47	
Шударга дижитал шилжилт	51
Байгаль орчны тогтвортой байдал руу шударга шилжилт	51
► Гуравдугаар бүлэг. ОУХБ-ын бүрэлдэхүүн хэсгүүдтэй харилцах харилцаа	55
Засгийн газар	55
Ажилчдын байгууллага	57
Ажил олгогчдын байгууллага	59
► Дөрөвдүгээр бүлэг. Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаар Олон Улсын Хөдөлмөрийн Товчооны авсан арга хэмжээ	61
Түүхэн танилцуулга	61
Одоо хэрэгжиж байгаа хөтөлбөрүүд.....	63
Хөгжлийн хамтын ажиллагааны бодлого, түншлэл	65

Чадавхийг хөгжүүлэх	67
► Тавдугаар бүлэг. Зохистой ажил ба нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг: Сорилт, боломж, цаашдын чиглэл.....	69
Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн таатай орчныг дэмжих.....	70
Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаарх Товчооны цаашдын ажил	73
► Хавсралт	75

► Товчлол

ACEAN	Зүүн өмнөд Азийн орнуудын холбоо
CEPES	Испанийн Нийгмийн эдийн засгийн ажил олгогчдын холбоо
CIRIEC	Олон нийтийн, нийгмийн болон хоршооны эдийн засгийн судалгаа, мэдээллийн олон улсын төв
COPAC	Хоршоог дэмжих, хөгжүүлэх хороо
EURICSE	Хоршоо, нийгмийн эдийн засгийн аж ахуйн нэгжийн судалгааны Европын хүрээлэн
GCC	Персийн булангийн Арабын орнуудын хамтын ажиллагааны зөвлөл
ICA	Олон улсын хоршооллын холбоо
ICMIF	Олон улсын хоршоо, харилцан даатгалын холбоо
ОУХБ	Олон Улсын Хөдөлмөрийн Байгууллага
МЕРКОСУР	Өмнөд Америкийн нийтийн зах зээл
ЭЗХАХБ	Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага
ХАБЭА	хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй
RIPESS	Нийгмийн эв нэгдлийн эдийн засгийг дэмжих тив хоорондын сүлжээ
SEWA	Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч эмэгтэйчүүдийн холбоо (Энэтхэг)
ЖДҮ	жижиг дунд үйлдвэр
нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг	нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг
Турины төв	ОУХБ-ын Олон улсын сургалтын төв
НҮБ	Нэгдсэн Үндэстний байгууллага
НҮБХХ	НҮБ-ын Хөгжлийн хөтөлбөр
UNHCR	НҮБ-ын Дүрвэгсдийн асуудал эрхэлсэн дээд комиссарын газар
ЮНИДО	НҮБ-ын Аж үйлдвэрийн хөгжлийн байгууллага

UNRISD	НҮБ-ын Нийгмийн хөгжлийн судалгааны хүрээлэн
UNTF нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг	НҮБ-ын Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн асуудал хариуцсан агентлаг хоорондын ажлын хэсэг
WIEGO	Албан бус хөдөлмөр эрхлэгч эмэгтэйчүүд: Даяаршил, зохион байгуулалт
“Тогтвортой хөгжил - 2030 хөтөлбөр”	2030 оны тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөр

► Оршил

1. Удирдах зөвлөлөөс 2021 оны 3 дугаар сард болсон 341 дүгээр хуралдаанаар Олон Улсын Хөдөлмөрийн Бага Хурлын 110 дугаар чуулганы (2022) хэлэлцэх асуудлын жагсаалтад Зохистой хөдөлмөр ба нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засагтай (нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг) холбоотой асуудлыг ерөнхий хэлэлцүүлэгт оруулахаар шийдвэрлэв.¹
2. **Энэ шийдвэрээр ОУХБ-ын нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаарх анхны иж бүрэн хэлэлцүүлгийг эхлүүлэх замыг тавьсан юм.** Хэдийгээр нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь шинэ зүйл биш ч гэсэн, шинэ мянган гарснаас хойш түүний бодлогын ач холбогдол, харагдах байдал ихээхэн өсч байна. ОУХБ-ын Шударга даяаршлын төлөөх нийгмийн шударга ёсны тухай Тунхаг (2008 он) нь хүчирхэг нийгмийн эдийн засгийг тогтвортой эдийн засгийн хөгжил, ажил эрхлэлтийн боломжуудыг бий болгоход нэн чухал гэж үзэж байна. Хөдөлмөрийн ирээдүйн тухай ОУХБ-ын Зууны тунхаг (2019 он) нь зохистой хөдөлмөр, үр бүтээлтэй хөдөлмөр эрхлэлтийг бий болгохдоо хүн бүрийн амьжиргааны түвшинг дээшлүүлэхэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг тодорхой үүрэг гүйцэтгэхийг хүлээн зөвшөөрөв. ОУХБ-аас КОВИД-19 цар тахлын хямралаас хүн төвтэй бөгөөд бүх нийтийг хамарсан, тогтвортой, тэсвэртэй нөхөн сэргээлтийг бий болгох дэлхийн хэмжээний уриандаа (2021 он) хүн бүрийг зохистой хөдөлмөр эрхлэх боломжоор хангасан, өргөн хүрээтэй, ажлын байр олноор бий болгосон нөхөн сэргээлтэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үүргийг тодорхой дурдав. Тиймээс нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэ цэнэ, зохистой хөдөлмөрөөр дамжуулан ба тогтвортой хөгжлийг дэмжих замаар нийгмийн шударга ёсыг дээшлүүлэхэд түүний гүйцэтгэх үүргийн талаар хэлэлцэх цаг ирлээ.
3. **Олон улсын хөдөлмөрийн гурван хэм хэмжээнд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг шууд дурдсан байдаг.** The Promotion of 2002 оны Хоршоог дэмжих тухай 193 дугаар зөвлөмжид тэнцвэртэй нийгмийг бий болгоход хүчирхэг төрийн болон хувийн хэвшил, улмаар хоршооллын, харилцан туслалцааны болон бусад төрлийн нийгмийн болон төрийн бус хэвшил байх шаардлагатай гэдгийг онцлон тэмдэглэсэн. 2015 оны Албан бус эдийн засгаас албан эдийн засаг рүү шилжих шилжилтийн талаарх 204 дүгээр Зөвлөмжид хоршоо болон нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд албан эдийн засаг рүү шилжихэд туслах хэрэгсэл болно, гэхдээ тэд албан бус эдийн засагт үйл ажиллагаа явуулдаг байж магадгүй гэдгийг хүлээн зөвшөөрөв. ОУХБ-ын 2017 оны Энх тайван, тогтвортой байдлыг хангах хөдөлмөр эрхлэлт, зохистой хөдөлмөрийн талаарх 205 дугаар Зөвлөмжид нөхөн сэргэлт, гамшигт тэсвэртэй байдлыг бий болгоход хоршоо болон нийгмийн эдийн засгийн бусад санаачлагуудын гүйцэтгэх үүргийг хүлээн зөвшөөрөв.
4. **Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг дэмжих нь мөн тогтвортой аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжихтэй холбоотой.** КОВИД-19 цар тахлын хямралын нөлөөллийн улмаас зохистой хөдөлмөрийн өмнөх хомсдолыг улам дордуулж, ядуурлыг нэмэгдүүлэн тэгш бус байдлыг өргөжүүлж улс орнуудын дотор болон улс хооронд гарч ирсэн дижитал хүртээмжийн ялгааг ил болгов.² Бизнес эрхлэх шинэ арга барил бий болгох уриа улам нэмэгдэж байгаа энэ үед хүртээмж, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь тогтвортой

¹ ILO, *Minutes of the 341st Session of the Governing Body of the International Labour Office*, GB.341/PV, 2021, зүйл 50.

² ILO, *Global call to action for a human-centred recovery from the COVID-19 crisis that is inclusive, sustainable and resilient*, 2021, зүйл 3.

байдал, тэсвэртэй байдлыг дэмжсэн аж ахуйн нэгжийн загварыг бий болгох үндэс суурь болох боломжтой.³ нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд эдийн засгийн хувьд ашигтай бөгөөд 1-р бүлэгт тодорхойлсон үнэт зүйлс, зарчмуудыг мөрддөг хэмжээнд тогтвортой аж ахуйн нэгжүүд байна, тиймээс тэдний хувьд хүний нэр төр, байгаль орчны тогтвортой байдал, зохистой хөдөлмөрийг ашиг олох хууль ёсны эрмэлзлээс илүү тавихад хүргэдэг.⁴

5. **Дэлхийн олон оронд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хамгийн зохион байгуулалттай сегмент болох⁵ хоршооллын ач холбогдлыг ОУХБ бүрэн эрхийнхээ хүрээнд байгуулагдсан цагаасаа үнэлж байв.** ОУХБ-ын Дүрмийн 12 дугаар зүйлд ОУХБ нь "шаардлагатай гэж үзвэл олон улсын хэмжээнд хүлээн зөвшөөрөгдсөн төрийн бус байгууллагууд, түүний дотор ажил олгогчдын, ажилчдын, хөдөө аж ахуй эрхлэгчдийн болон хоршоологчдын олон улсын байгууллагуудтай ийнхүү зөвлөлдөхөд чиглэсэн холбогдох арга хэмжээг авч болно." гэж заасан байдаг. Аль 1919 онд ОУХБ болон Олон улсын хоршооллын холбоо (ICA) хооронд албан ёсны харилцаа тогтоосон. 1947 оноос хойш олон улсын хөдөлмөрийн хэм хэмжээнд хоршоод тусгагдсан байдаг. 193 дугаар зөвлөмжөөр хорин нэгдүгээр зуунд хоршооллын талаарх бодлого, хууль тогтоомжийг боловсруулах хүрээг бүрдүүлж өгсөн.
6. **ОУХБ Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын (НҮБ) тогтолцооны хүрээнд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг сурталчлах ажлыг удирдан чиглүүлж байна.** ОУХБ Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын (НҮБ) тогтолцооны хүрээнд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг сурталчлах ажлыг удирдан чиглүүлж байна. 1971 онд ОУХБ нь Хоршоог дэмжих, хөгжүүлэх хороог (COPAC) хамтран үүсгэн байгуулав. Энэ нь хоршооны талаарх үйл ажиллагааг дэмжих, хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлдэг НҮБ-ын агентлаг, хоршооллын байгууллагуудын олон талт хамтын ажиллагааны түншлэл юм. 2013 онд ОУХБ нь НҮБ-ын 18 агентлаг, Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага (ЭЗХАХБ) гишүүнчлэлтэй, 14 иргэний нийгмийн байгууллага, судалгааны хүрээлэнгүүд ажиглагчаар ордог Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн асуудлаарх агентлаг хоорондын ажлын хэсгийг (UNTFнийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг) хамтран байгуулсан юм. ОУХБ-ын эдгээр олон талт платформд тэргүүлэх үүрэгтэй оролцож байгаа тул зохистой хөдөлмөрөөр дамжуулан тогтвортой хөгжлийг дэмжихэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг ямар үүрэгтэй байх талаар олон талт тогтолцоонд илүү уялдаа холбоог бий болгох тухай ерөнхий хэлэлцүүлэг өрнүүлэх нь чухал ач холбогдолтой.
7. **Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн ач холбогдол улам нэмэгдэж байгаатай холбогдуулан түүнийг тодорхойлолт, хэмжилт, хэмжээ, нөлөөлөл, хязгаарлалт, боломжийн талаар нэмэлт тодруулга шаардлагатай байна.** нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь КОВИД-19 цар тахлын үед гишүүддээ, хэрэглэгчиддээ, олон нийтэд ажлын байр бий болгох, хадгалах, үйлчилгээгээр хангахад чухал үүрэг гүйцэтгэснээр олны танил болсон.⁶ Ерөнхий хэлэлцүүлэг бол НҮБ-ын тогтолцооны аливаа сан, хөтөлбөр,

³ Үйлдвэрийн газар гэдэг нь "байгууллагын нэгжийг бараа бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэгч, үйлчилгээ үзүүлэгчийн хувьд үзэхийг хэлнэ. Аж ахуйн нэгж гэсэн нэр томъёо нь корпораци, квази корпораци, [ашгийн бус байгууллага] эсвэл хоршоолоогүй үйлдвэрийн газар байж болно." United Nations et al., *System of National Accounts 2008*, 2009, 5.1-г үзнэ үү.

⁴ ILO, *Conclusions concerning the promotion of sustainable enterprises*, International Labour Conference, 96th Session, 2007. Дүгнэлт нь тусгайлан хоршоог заасан.

⁵ David Hiez, *Guide to the Writing of Law for the Social and Solidarity Economy* (SSE International Forum, 2021).

⁶ OECD, "Social economy and the COVID-19 crisis: current and future roles", OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19), 2020.

агентлагын хүрээнд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хөгжилд оруулах боломжийн талаар анхны дээд түвшний хэлэлцүүлэг юм. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-г сурталчлахад ОУХБ тэргүүлэх үүрэг хүлээж байгаа нь түүний Дүрмээрээ олгогдсон бүрэн эрхээсээ үүдэлтэй юм. Энэ нь мөн эдийн засгийг ард түмэнд болон гараг дэлхийд үйлчлэх ёстой хэмээн үздэг нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь ОУХБ-ын нийгмийн шударга ёсыг хангах эрх үүрэг, Зохистой хөдөлмөрийн хөтөлбөр хооронд уялдаа холбоог тусгаж байна. ОУХБ-ын Дүрмийн үүрэг хариуцлагаар эдийн засаг, санхүүгийн бодлого, арга хэмжээг судаж, авч үзэхдээ 1944 оны Филадельфийн тунхагаас үүдэлтэй "Хүн бүр арьс үндэс, шашин шүтлэг, хүйсийн ялгаанаас үл хамаарч эрх чөлөө, нэр төр, эдийн засгийн аюулгүй байдал, тэгш боломжоор хангагдсан нөхцөлд материаллаг аж байдал, оюуны хөгжлөө хангах эрхтэй" гэсэн үндсэн зорилтыг харгалзах ёстой юм.⁷

8. ОУХБ-ын Удирдах зөвлөл 341-р чуулганаар (2021 оны 3-р сард) тохиролцсоны дагуу ерөнхий хэлэлцүүлгийн хүлээгдэж буй үр дүн нь Байгууллагад цаашдын чиг хандлагыг өгөх дүгнэлт, тогтоол гаргах явдал юм. Эдгээр хүлээгдэж буй үр дүн нь:

- "нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг" гэсэн нэр томъёоны нийтлэг тодорхойлолтыг гаргах, түүний дотор холбогдох зарчим, үнэт зүйлсийг тодорхойлох;
- зохистой хөдөлмөрийг дэмжихэд болон иргэдийн ажлын амьдралынхаа туршид тулгарч буй шилжилтийн явцад ерөнхий дэмжлэг үзүүлэх, удирдахад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хувь нэмрийг үнэлэх;
- үндэсний нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-д таатай орчин бүрдүүлэхийг хүссэн гишүүн орнуудыг бодлогын удирдамжаар хангах;
- Товчоонд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг дэлхийн хэмжээнд сурталчлахад хэрхэн оролцох, түүнчлэн хөгжлийн хамтын ажиллагаагаар дамжуулахад зохих удирдамж чиглэлээр хангах; болон
- Товчоог нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг төлөөлж буй эсвэл нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг дэмжиг ажилд оролцож буй байгууллага, агентлагуудтай өргөн хүрээний түншлэл тогтоож ажиллуулахыг уриалах.⁸

9. Энэ тайлан дараах байдлаар таван бүлэгт хуваагдана. Үүнд:

- Нэгдүгээр бүлэгт дэлхий даяарх нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн ерөнхий дүр төрхийг тодруулж, энэ үзэл баримтлалын үндсэн хэсгүүдийг нарийвчлан тайлбарлан хэлэлцүүлгийн зорилгоор түүний тодорхойлолтыг санал болгож байна. Мөн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн бүс нутгийн тоймыг толилуулсан.
- Хоёрдугаар бүлэгт Зохистой хөдөлмөрийн хөтөлбөр болон "Тогтвортой хөгжил -2030 хөтөлбөр" (2030 оны хөтөлбөр)-т тодорхойлсон дэлхийн хөгжлийн тэргүүлэх зорилтуудад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн оруулах хувь нэмрийг нотлох баримтуудыг тусгасан болно.
- Гуравдугаар бүлэгт ОУХБ-ын гурван талт түншлэл ба нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг ямар хамааралтай болохыг олон улсын жишээ татаж тайлбарлав..
- Дөрөвдүгээр бүлэгт нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн чиглэлээр хийж буй Товчооны ажлыг танилцуулж байна, үүнд түүний түүхэн нөхцөл байдал, одоо хэрэгжиж байгаа хөтөлбөр, хөгжлийн хамтын ажиллагааны бодлого, түншлэл, чадавхийг хөгжүүлэх үйл ажиллагаанд онцгой анхаарал хандуулсан.

⁷ Declaration of Philadelphia, Part II(a).

⁸ ILO, *Agenda of the International Labour Conference: Agenda of future sessions of the Conference*, GB.341/INS/3/1(Rev.2), 2021, Appendix I, зүйл 8.

- Тавдугаар бүлэгт зохистой хөдөлмөр, тогтвортой хөгжилд оруулах нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хувь нэмрийг бэхжүүлэх талаар авах цаашдын арга замыг авч үзнэ. Тэрээр нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн таатай орчныг дэмжих чухал ач холбогдлыг онцолж, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг болон хөдөлмөрийн ирээдүйн хоорондын уялдаа холбоог хэлэлцэн, Товчооны зүгээс нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн чиглэлээр хийх цаашдын ажлын арга замыг санал болгож байна.⁹

⁹ Энэхүү тайланд дурдсан нэр, хэвлэл, жишээ нь Олон Улсын Хөдөлмөрийн Товчооноос дэмжсэн гэсэн үг биш бөгөөд аливаа нэр, хэвлэл, жишээг дурдаагүй нь ч тэдгээрийг үгүйсгэсэн асуудал биш болно. Дурдсан эмпирик нотлох баримтууд нь найдвартай гэж үзэх хоёрдогч эх сурвалжид тулгуурласан. Товчоо нь эдгээр мэдээллийн, түүнчлэн вэб сайтын холбоосын үнэн зөв, бүрэн бүтэн байдлыг хариуцахгүй бөгөөд эдгээр мэдээллийг шалгах ямар ч хариуцлага хүлээхгүй.

► Нэгдүгээр бүлэг. Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг дэлхийн хэмжээнд

Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тойм

10. "Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг" ("нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг" гэж товчилсон) гэдэг нь өргөн хүрээний байгууллага нэгжүүдийг хамарсан ерөнхий нэр томьёо юм.¹⁰ Энэхүү нэр томьёо анх НҮБ-ын UNTF нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг болон ОУХБ-ын албан ёсны баримт бичигт ашиглагдах болсон, тухайлбал Хөдөлмөрийн ирээдүйн тухай ОУХБ-ын Зууны тунхаг (2019 он) болон ОУХБ-ын бүх нийтийг хамарсан, тогтвортой, тэсвэрлэх чадвартай КОВИД-19 цар тахлын хямралаас хүн төвтэй нөхөн сэргээлтийн талаарх дэлхийн хэмжээний урианд (2021 он) ашиглагдсан. Гэсэн хэдий ч энэ нэр томьёо одоогоор нийтээр хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй байна. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засагтай нягт холбоотой бусад нэр томьёонд "нийгмийн эдийн засаг", "гуравдагч салбар", "нийгмийн аж ахуйн нэгж", "ашгийн бус салбар", "эв нэгдлийн эдийн засаг", "альтернатив эдийн засаг" болон "ард түмний эдийн засаг" зэрэг орно.¹¹
11. **Янз бүрийн нэр томьёо ашиглаж байгаа нь олон янзын уламжлалыг илэрхийлж байна.** Тухайн нөхцөл байдлаас шалтгаалан тэдгээрийг "нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг" гэсэн нэр томьёогоор орлон хэрэглэж болно, тэд бас заримдаа агуулга, утгаараа тодорхой хэмжээнд ялгаатай байж болно. Энэ тайланд "нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг" гэсэн нэр томьёог ашигласан нь улс орон, бүс нутгийн олон янзын уламжлал, бодит байдлыг харгалзан үзэхэд хангалттай өргөн хүрээтэй юм.
12. **Энэ зууны эхэн үеэс хойш дэлхийн 20 гаруй оронд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тухай хууль тогтоомж батлагдсан.** Боливи, Кабо Верде, Камерун, Колумб, Коста-Рика, Жибути, Эквадор, Франц, Грек, Гондурас, Люксембург, Мексик, Португал, Румын, Сенегал, Словак, Испани, Тунис, Уругвай болон Боливийн Бүгд Найрамдах Венесуэл Улс зэрэг улсад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тухай үндэсний хууль тогтоомжийг боловсруулсан. Бразил, Доминиканы Бүгд Найрамдах Улс, Өмнөд Солонгос, Өмнөд Африк зэрэг бусад улс оронд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үндэсний бодлогоо одоо боловсруулж байна. Аргентин (Энтре Риос, Мендоза ба Рио Негро), Бельги (Брюссель ба Валлониа), Бразил (Минас-Жерайс болон бусад муж), Канад (Квебек), Итали (Эмилия Романья гэх мэт) зэрэг зарим улс орнуудад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хууль тогтоомжийг мужийн түвшинд баталсан. Чили, Мали, Никарагуа зэрэг олон оронд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг хариуцсан төрийн агентлагуудыг хуулиар байгуулсан байдаг.
13. **Нийгэм, эв нэгдлийн эдийн засгийн зохистой тодорхойлолт нь хэн нь юу, хэрхэн, яагаад (өөрөөр хэлбэл түүний гүйцэтгэх этгээд, үйл ажиллагаа, зарчим, үнэт зүйлс) хийдэг вэ гэдгийг тодорхой зааж өгөх ёстой.** нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн

¹⁰ Байгууллагын нэгж гэдэг нь "өөрийн эрхээр хөрөнгө өмчлөх, өр төлбөр хүлээх, эдийн засгийн үйл ажиллагаа явуулах, бусад аж ахуйн нэгжтэй хэлцэл хийх чадвартай аж ахуйн нэгж" юм. Байгууллагын нэгжид санхүүгийн бус корпораци, санхүүгийн корпораци, ерөнхий засаг захиргааны байгууллага, өрх болон өрхөд үйлчилдэг ашгийн бус байгууллагууд орно. United Nations et al., зүйл 4.2-г үзнэ үү.

¹¹ Frank Moulaert and Oana Ailenei, "Social Economy, Third Sector and Solidarity Relations: A Conceptual Synthesis from History to Present", *Urban Studies*, Vol. 42, No. 11 (2005): 2037–2053.

талаарх хууль тогтоомж, статистикийн тогтолцоог боловсронгуй болгосноор нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нийтлэг ойлголт бий болж байна. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт зүйлс, зарчмуудын талаар тодорхой зөвшилцөл бий болж байгаа ч түүнд багтсан зохион байгуулалтын хэлбэрийн талаар бүх нийтийн зөвшилцөл хараахан алга. Хэдийгээр нийтээр хүлээн зөвшөөрөгдсөн тодорхойлолт нь дэлхийн улс орнуудын нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн олон талт байдлыг бүрэн илэрхийлж чадахгүй байж болох боловч ийм тодорхойлолт алга байгаа нь олон улсын хөгжлийн бодлого, стратегид нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг хангалттай төлөөлөхөд саад болж байна. Тэрээр мөн иж бүрэн, найдвартай, олон улсын хэмжээнд харьцуулах боломжтой нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн статистикийг бүрдүүлэхэд саад учруулж байна.

14. Үндэсний болон мужийн түвшний хууль тогтоомжид тусгагдсанаар нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг эдийн засгийн бусад салбараас ялгах үнэт зүйлсийн багцыг доор дурдсанчлан таван өөр ангилалд хувааж болно.¹²

- Хүн, дэлхийг халамжлах: хүний цогц хөгжил, олон нийтийн хэрэгцээг хангах, соёлын олон талт байдал, экологийн соёл, тогтвортой байдал.
- Эрх тэгш байдал: шударга ёс, нийгмийн шударга ёс, эрх тэгш байдал, тэгш байдал, шударга ёс, ялгаварлан гадуурхахгүй байх.
- Харилцан хамаарал: эв нэгдэл, харилцан туслалцаа, хамтын ажиллагаа, нийгмийн нэгдэл, нийгмийн оролцоо.
- Шударга байдал: ил тод байдал, шударга байдал, итгэлцэл, хариуцлага, хамтын хариуцлага.
- Өөрийгөө удирдах ёс: өөрийгөө удирдах, эрх чөлөө, ардчилал, оролцоо, субсидиар зарчим.

15. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн зарчмуудын багц нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт зүйлсийг хэрэгжүүлдэг. Хэдийгээр нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тухайн үнэ зүйл эсвэл зарчим нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-ээс гадуур хэрэглэдэг байж болох боловч нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэ зүйлсийн багц, зарчмуудын багц нь хамтдаа нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн уялдаа холбоог бий болгодог юм. Сүүлийн үеийн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тухай хууль тогтоомжид нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн таван зарчмыг онцгойлон тусгасан байдаг. Үүнд:¹³

- **Нийгмийн эсвэл олон нийтийн зорилго:** нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд ашиг орлогоо нэмэгдүүлэхээс илүү гишүүдийнхээ эсвэл тэдний ажиллаж, амьдарч буй олон нийт, нийгмийн хэрэгцээг хангахыг зорьдог. Энэ зорилго нь нийгмийн, соёлын, эдийн засгийн, байгаль орчны эсвэл тэдгээрийн хослол байж болно. Дотоод эв нэгдэл, нийгмийн эв нэгдлийг дэмжих замаар тэд гишүүдийнхээ, хэрэглэгчдийнхээ эсвэл ашиг хүртэгчдийнхээ ашиг сонирхлыг нийгмийн нийтлэг ашиг сонирхолтой хослуулахыг эрмэлздэг. Зарим улсын хууль тогтоомжид энэ зарчмыг “ард түмэн, нийгмийн зорилго нь ашиг орлогоосоо илүү байх” зарчим гэж нэрлэдэг.

¹² Жагсаасан нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт зүйлс нь Товчооноос нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт зүйлсийг тодорхой заасан Аргентин (Энтре Риос), Кабо Верде, Гондурас, Мексик, Португал, Боливарын Бүгд Найрамдах Венесуэл Улсын нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаарх хуулийн тойм дээр үндэслэв.

¹³ Жагсаасан нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн зарчмууд нь Аргентин (Энтре Риос, Мендоза), Бельги (Валлониа), Болгар, Кабо Верде, Камерун, Канад (Квебек), Колумб, Жибути, Эквадор, Франц, Грек, Гондурас, Люксембург, Мексик, Португал, Румын, Сенегал, Словак, Испани, Тунис, Уругвай, Боливарын Бүгд Найрамдах Венесуэл Улсын нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тухай сонгосон хууль тогтоомжийн тойм дээр үндэслэсэн болно.

- **Ашигтай хуваарилалтыг хориглох буюу хязгаарлах:** эерэг (ашигтай эсвэл илүүдэлтэй) үйл ажиллагааны үр дүнтэй нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд түүнийг зорилгодоо нийцүүлэн ашиглах ёстой.¹⁴ Ашиг хуваарилахыг хориглоогүй нэгжүүдэд ашиг олох, ашиг хуваарилах чадварт нь томоохон хязгаарлалт тавьдаг. Илүүдлийг хуваарилдаг нэгжүүд үүнийг хөрөнгө оруулсан хөрөнгийн үндсэн дээр бус харин гүйцэтгэсэн ажил, үйлчилгээ, ашиглалт эсвэл патронаж тогтолцоо зэрэг гишүүдийн үйл ажиллагаанд тулгуурлан хуваарилдаг. Нэгжийг худалдах, өөрчлөх, татан буулгах тохиолдолд ихэнх нь үлдэгдэл орлого, хөрөнгөө ижил төстэй хязгаарлагдмал нэгжид шилжүүлэхийг хуулиар шаарддаг. Зарим улсын хууль тогтоомжид энэ зарчмыг “ард түмэн, нийгмийн зорилго нь ашиг орлогоосоо илүү байх” зарчим гэж нэрлэдэг.
- **Ардчилсан, оролцооны засаглал:** нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдэд мөрдөгдөх дүрэм нь бодлого тодорхойлох, шийдвэр гаргах, сонгогдсон төлөөлөгчдөд хариуцлага тооцох замаар гишүүдийн идэвхтэй оролцоо, хяналтыг бий болгож, ардчилсан, оролцоотой, ил тод засаглалыг бий болгоно. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-ын анхан шатны нэгжүүдэд гишүүд санал өгөх тэгш эрхтэй байдаг (нэг гишүүн, нэг санал). нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн хэвтээ болон босоо бүтэц ч ардчилсан байдлаар зохион байгуулагдсан байдаг.
- **Сайн дурын хамтын ажиллагаа:** нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдэд оролцох нь албадан эсвэл заавал оролцох зүйл биш бөгөөд үүнд сонголт хийх чухал элементийг багтсан байх ёстой. Гишүүд болон хэрэглэгчид нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдэд сайн дураараа, чөлөөтэй нэгдэн орж, оролцоогүй тохиолдолд шийтгэл хүлээх эсвэл шийтгэл ногдуулах сүрдүүлэгтэй тулгарах ёсгүй. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд нь бусад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдтэй сайн дурын хамтын ажиллагаа явуулж, харилцан дэмжлэг үзүүлж болно, ингэхдээ босоо болон хэвтээ бүтцийг бий болгож болно.
- **Автономит байдал ба бие даасан байдал:** нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд өөрсдийгөө удирддаг. Тэд төрөөс болон нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-ээс гадуурх бусад байгууллагуудаас автономит болон бие даасан байдалтай, хараат бус байх ёстой бөгөөд зохисгүй хөндлөнгийн оролцоо, хяналтанд өртөх ёсгүй. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн бусад нэгжүүд эсвэл төрийн болон хувийн хэвшлийн оролцогчидтой гэрээ байгуулах эсвэл гадны эх үүсвэрээс хөрөнгө босгох тохиолдолд бол тэд үүнийг нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт зүйлс, зарчимд нийцсэн нөхцөлөөр хийх ёстой.

16. **Бараа бүтээгдүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээ үзүүлэх нь үндэсний хууль тогтоомжид тусгагдсан нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үндсэн үйл ажиллагаа юм.** Зарим улсын хууль тогтоомжид мөн хэрэглээний тухай дурдсан байдаг. Хөрөнгийн хуримтлалыг зохицуулдаг нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг хуулиудад ихэвчлэн ийм хуримтлалд тодорхой хязгаарлалт тавьдаг юм. Дэлхий улс орнуудад Эдийн засгийн бүх төрлийн үйл ажиллагааны салбарын ангилал (дөрөв дэх хувилбар) олон улсын стандартын бүх хэсэгт хамаарах нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үйл ажиллагаа явагддаг.¹⁵
17. **Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн гүйцэтгэх төлөөлөгч бол нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт зүйлс, зарчмуудыг дагаж мөрддөг**

¹⁴ Хоршоодын хувьд илүүдэл нь гишүүдтэй хийсэн гүйлгээнээс гардаг бол ашиг орлого нь гишүүн бус хүмүүстэй хийсэн гүйлгээнээс гардаг. Hagen Henry, *Guidelines for Cooperative Legislation: Third revised edition* (ILO, 2012)-г үзнэ үү.

¹⁵ United Nations, *International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC), Rev.4*, 2008.

байгууллагын нэгжүүд юм. Үндэсний хууль тогтоомж, олон улсын тодорхойлолт нь дор дурьдсанчлан гэхдээ үүгээр хязгаарлагдахгүйгээр хоршоо, хамтын туслалцааны нийгэмлэг, холбоо, сан, өөртөө туслалцах бүлгүүд, нийгмийн аж ахуйн нэгжүүд зэрэг олон төрлийн зохион байгуулалтын хэлбэрийг тодорхойлох боломжийг олгодог.

- **Хоршоо** гэдэг нь "хамтарсан өмчит, ардчилсан хяналттай аж ахуйн нэгжээр дамжуулан эдийн засгийн, нийгмийн болон соёлын нийтлэг хэрэгцээ, хүсэл эрмэлзэлээ хангахын тулд сайн дураараа нэгдсэн иргэдийн бие даасан нэгдэл" юм.¹⁶
- **Хамтын туслалцааны нийгэмлэгийг** хамтын үйл ажиллагаагаар дамжуулан эдийн засгийн байдлаа сайжруулахыг эрмэлздэг хувь хүмүүс зохион байгуулдаг. Энэ нь нийтийн санд үе үе хувь нэмэр оруулах замаар хувийн болон эд хөрөнгийн эрсдэлийг хуваалцах механизм учраас хоршооноос ялгаатай.¹⁷
- **Холбоо** гэдэг нь ихэвчлэн өрх эсвэл олон нийтэд зах зээлийн бус үйлчилгээ үзүүлдэг, үндсэн эх үүсвэр нь сайн дурын хандив байдаг хуулийн этгээдийг хэлнэ. Олон нийтэд түшиглэсэн буюу орон нутгийн анхан шатны холбоо нь гишүүнчлэлд суурилсан бөгөөд тухайн айл хөрш, олон нийт эсвэл тосгоны гишүүдэд үйлчилгээ үзүүлдэг эсвэл тэдний эрхийг хамгаалдаг юм.¹⁸
- **Сан** гэдэг нь өөрийн мэдэлд байгаа хөрөнгө, хувь хишигтэй бөгөөд энэхүү хөрөнгөөс олсон орлогыг ашиглан бусад байгууллагад буцалтгүй тусламж үзүүлдэг эсвэл өөрийн төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлдэг нэгжийг хэлнэ.¹⁹
- **Өөртөө туслалцах бүлэг** нь хувь хүний түвшинд хүрч чадахгүй техникийн болон санхүүгийн дэмжлэг авах зэрэг зорилгоор харилцан дэмжлэг үзүүлэхээр иргэд нэгддэгээрээ хоршоо болон харилцан туслалцах нийгэмлэгтэй төстэй юм. Гэхдээ үндсэндээ арилжааны үйл ажиллагаа эрхэлдэггүй гэдгээрээ тэр хоёроос ялгаатай.²⁰ Мөн олон өөртөө туслалцах бүлгүүд албан бус эдийн засагт байдаг.
- **Нийгмийн аж ахуйн нэгж** гэдэг нь зах зээлийн арга хэрэгслийг ашигладаг, гэхдээ голчлон нийгмийн зорилгод хүрэхийн тулд, тухайлбал, эмзэг иргэдийг (жишээлбэл, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, удаан хугацаагаар ажилгүй байсан иргэд) ажилд авах, сургах, нийгмийн онцгой ач холбогдолтой бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, нийгмийн эмзэг бүлгийн иргэдэд өөр аргаар үйлчлэх нэгжийг хэлнэ.²¹

18. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тухай олон хуулиудад тухайн нөхцөл байдлын онцлогт тохирсон зохион байгуулалтын хэлбэрүүдийг нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэг хэсэг гэж үздэг. Ийм хэлбэрт ялангуяа *ejidos* ба *comunidades*,²² ажилчдын байгууллага, хоршооны урьдчилсан хэлбэр, элсэлтийн аж ахуйн нэгж, хөдөлмөр эрхлэлтийн тусгай төв, платформын хоршоо, олон нийтийн ойн аж ахуй болон загас агнуурын нийгэмлэг, үйлдвэрлэгч, тариачдын байгууллага, эдийн засгийн сонирхлын бүлгүүд, ардын эдийн засгийн нэгжүүд, бичил санхүүгийн холбоо, алтруист зорилготой соёлын, амралтын болон орон нутгийн хөгжлийн нийгэмлэгүүд, олон нийтийн болон өөрийгөө удирдах дэд салбарууд багтана. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тухай хуулиудад тус хуульд

¹⁶ ОУХБ, 193 дугаар Зөвлөмж.

¹⁷ United Nations et al., зүйл 23.22.

¹⁸ United Nations et al., зүйл 2.17(e) ба 23.19(g).

¹⁹ United Nations et al., зүйл 23.19(f).

²⁰ United Nations et al., зүйл 23.24.

²¹ United Nations, *Satellite Account on Non-profit and Related Institutions and Volunteer Work*, 2018.

²² Мексикт *ejidos* гэдэг нь муж улсаас дэмждэг тогтолцоогоор хамтын аж ахуй явуулдаг тариалангийн газар, *comunidades* бол хамтдаа газар эзэмшдэг газрын холбоод юм.

заасан нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт үнэт зүйлс, зарчмуудыг дагаж мөрддөг аливаа бусад зохион байгуулалтын хэлбэрийн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэг хэсэг гэж ихэвчлэн үздэг.

19. **нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь уламжлалт ангилалд багтдаггүй.** Түүнд зах зээлийн болон зах зээлийн бус үйлдвэрлэгчид, албан болон албан бус эдийн засагт үйл ажиллагаа явуулдаг нэгжүүд ч багтана. Зах зээлийн үйлдвэрлэгч гэдэгт хоршоо, хамтын туслалцааны нийгэмлэг, нийгмийн аж ахуйн нэгжүүд багтдаг бол зах зээлийн бус үйлдвэрлэгчдэд холбоо, сангууд орно. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгж нь хоёрдмол шинж чанартай байдаг. Тэд нэгэн зэрэг байгууллага, аж ахуйн нэгжийн шинж чанартай. Тодорхой зорилготойгоор зохион байгуулагдсан иргэдийн бүлгүүдийн хувьд тэд байгууллага юм. Бараа бүтээгдэхүн үйлдвэрлэгч, үйлчилгээ үзүүлэгчийн хувьд тэд аж ахуйн нэгж юм. Зарим судалгаанд "аж ахуйн нэгж" гэсэн нэр томъёог олон улсын тодорхойлолтоос арай явцуу утгаараа ашигладаг, жишээлбэл, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн аж ахуйн нэгжүүдийг зөвхөн зах зээлийн нэгж, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн байгууллагуудыг зах зээлийн бус нэгжээр хязгаарласан байдаг. Хэдийгээр зарим үзэл баримтлалд албан бус эдийн засгийн нэгжүүдийг нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-д оруулдаггүй ч 204 дугаар Зөвлөмжид нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд албан бус эдийн засагт үйл ажиллагаа явуулж болно гэж хүлээн зөвшөөрсөн.
20. **нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь хувийн хэвшлийн нэг хэсэг үү эсвэл төрийн болон хувийн хэвшлээс аль алинаас ялгаатай эдийн засгийн хэсэг үү гэдэг дээр санал бодол зөрдөг.** ОУХБ-ын гурван талт хэлэлцүүлэгт "хувийн хэвшлийн" тухай дурдсан нь энэ нэр томъёоны хоёр өөр ойлголтыг тусгаж байх шиг байна.²³ Эхний ойлголт нь хувийн хэвшлийг төрийн нэг хэсэг биш, төрийн хяналтад байдаггүй институцийн нэгжүүдийг хамардаг гэж үздэг. Хоёр дахь ойлголтоор хувийн хэвшил гэдэг нь төрийн хэвшлээс гадуур байгаа, үндсэн зорилго нь ашгийг нэмэгдүүлж, оруулсан хөрөнгийн үндсэн дээр хуваарилахад оршдог аж ахуйн нэгжүүдийг хамардаг гэж үздэг. Эхний утгаараа хувийн хэвшилд ашиг орлогоо нэмэгдүүлэх хувийн хэвшлийнхээс ялгаатай, тэдний дотор багтаах боломжгүй нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг орно.
21. **нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тодорхойлолтод нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн бодлого, хууль тогтоомжийн нийтлэг шинж чанарууд олон байдаг.** нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн санал болгож буй тодорхойлолтын бүрэлдэхүүнд нэг нэр томъёо (нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг); үнэт зүйлсийн багцаас үүдэлтэй зарчмуудын багц; зохион байгуулалтын янз бүрийн хэлбэрүүд орно. Тэд хамтдаа санал болгож буй тодорхойлолтыг хэлэлцэх үндэслэлийг бүрдүүлдэг.

► **Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хэлэлцэх зорилгоор хэлэлцэхэд санал болгож буй тодорхойлолт**

Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг (нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг) нь нийгмийн болон олон нийтийн зорилгоор эдийн засгийн үйл ажиллагаа эрхэлдэг, сайн дурын хамтын ажиллагаа, ардчилсан болон оролцоонд түшиглэсэн засаглалтай, автономит болон хараат бус байдал дээр тулгуурласан, дүрэм нь ашиг хуваарилахыг хориглодог эсвэл хязгаарладаг байгууллагын нэгжүүдийг хамардаг. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд дотор хоршоо, холбоо, хамтын туслалцааны нийгэмлэг, сан, нийгмийн аж ахуйн нэгж, өөртөө туслах бүлгүүд болон албан болон албан бус эдийн засагт нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт зүйлс, зарчмын дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг бусад нэгжүүд багтаж болно

²³ Жишээлбэл, ILO, *Report of the Committee on the Promotion of Cooperatives*, Record of Proceedings, International Labour Conference, 90th Session, 2002 (Record No. 23)-г үзнэ үү.

22. Санал болгож буй тодорхойлолт нь одоогийн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн бодлого, хууль тогтоомжид тулгуурласан.²⁴ Мөн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн бодлого, статистикийн талаарх хамгийн сүүлийн үеийн үзэл баримтлалын судалгааны мэдээллийг ашигласан. Тиймээс үүнийг хялбархан хэрэгжүүлэх боломжтой байна. Санал болгож буй тодорхойлолт нь дэлхий улс орнуудын нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн олон янзтай байдал, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн бодлого, хууль тогтоомж, статистикийн тогтолцооны үзэл баримтлалын олон тогтолцоог харгалзан уян хатан байх төдийгүй улс орнуудын өөр өөр нөхцөл байдалд нийцүүлэх зорилготой юм.
23. Санал болгож буй тодорхойлолт нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаарх бодлогод чиглэсэн нийгмийн яриа хэлэлцээнд олон түвшинд түлхэц өгч чадна. Түүнчлэн, тэрээр нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн статистикийн тогтолцоог улам боловсронгуй болгох, улмаар илүү системтэй мэдээлэл цуглуулах боломжийг олгох зорилготой юм. Янз бүрийн байршил, нөхцөл байдал дахь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хамрах хүрээ, хэмжээ, нөлөөллийг хэмжих, харьцуулахтай холбоотой гурван бэрхшээлтэй тулгардаг: нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн өөрийн нарийн төвөгтэй байдал; нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн бүх нийтээр хүлээн зөвшөөрөгдсөн тодорхойлолт байхгүй; мөн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг хэмжилтийн аргачлал бүрэн боловсруулагдаагүй.²⁵ нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хэмжээний талаарх мэдээлэл нь зарим зохион байгуулалтын хэлбэрүүд (голчлон хоршоо, зээлийн хоршоо, хамтын нийгэмлэгүүд) болон зарим бүс нутаг, улс орнуудын хувьд байдаг боловч нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн бүхэлд нь дэлхийн түвшинд хамарсан мэдээлэл алга.²⁶ Үндэсний статистикийн газрууд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг эдийн засгийн тодорхой нэг дэд хэсэг хэмээн хэмжиж, дүн шинжилгээ хийдэггүй тул түүний бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг тусдаа статистикийн хэсэгт харуулдаг. Португал, Испани зэрэг улс орнуудад холбогдох хууль тогтоомжид хамрагдсан бүх нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжийн хувьд тусдаа тооцоог боловсруулсан байдаг.
24. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хэмжих талаар үзэл баримтлалын судалгааны ажил нь хоршоодын хэмжилтийн талаарх сүүлийн үеийн удирдамжид түшиглэж болно. 2013 онд болсон Олон улсын хөдөлмөрийн статистикчдийн 19 дүгээр бага хурлаас хоршоодын статистикийн мэдээллийг нэгтгэх ажлыг эрчимжүүлэхийг уриалсан тогтоол гаргасан.²⁷ Үүний дараа ОУХБ-аас СОРАС-тай хамтран *Хоршоодын статистикийн талаарх удирдамжийг* гаргаж, 2018 онд болсон Олон улсын 20 дугаар бага хурлаар баталсан.²⁸ Хоршоодын талаар нэгдсэн, уялдаа холбоотой, стандартчилсан статистикийн багцыг боловсруулах чиглэлээр зарим сонгогдсон улс орнуудад Зааварт заасан мэдээллийг

²⁴ Bénédicte Fonteneau et al., *Social and Solidarity Economy: Our common road towards Decent Work*, Reader for the ILO Academy on the Social and Solidarity Economy (International Training Centre of the ILO, 2011); Peter Utting, *Public policies for SSE: Assessing progress in seven countries* (International Training Centre of the ILO, 2017); Bénédicte Fonteneau and Ignace Pollet, *The contribution of SSE and social finance to the future of work* (ILO, 2020); Marie J. Bouchard and Gabriel Salathé-Beaulieu, *Producing Statistics on Social and Solidarity Economy: The State of the Art* (UNTFSSSE, 2021); United Nations, *Satellite Account on Non-profit and Related Institutions and Volunteer Work*, 2018.

²⁵ UN Research Institute for Social Development (UNRISD), *Measuring the Scale and Impact of Social and Solidarity Economy*, 2018.

²⁶ Bouchard and Salathé-Beaulieu, p. 11.

²⁷ ILO, *Resolution concerning further work on statistics of cooperatives*, 19th International Conference of Labour Statisticians, 2013.

²⁸ ILO, *Guidelines concerning statistics of cooperatives*, 20th International Conference of Labour Statisticians, 2018.

туршиж, боловсруулах ажлыг Товчооноос хийж байна.²⁹ 2021 онд UNTF-нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн статистикийн талаар гурван судалгааны баримт бичгийг бэлтгэж хамгийн сүүлийн үеийн боловсронгуй статистик;³⁰ зураглал;³¹ цаашдын судалгааны талаар баримтлах бодлогын зөвлөмж гэсэн гурван чиглэл дээр анхаарлаа төвлөрүүлэв.³²

Бүс нутгийн тойм

25. **Энэ хэсэгт өөр өөр бүс нутгийн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нөхцөл байдлыг танилцуулж байна.** Тэрээр нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засагтай холбоотой нэр томъёоны хэрэглээнд бүс нутгаас хамааран ямар ялгаа байдаг талаар хэлэлцэж, бүс нутаг бүрийн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаарх төрийн бодлого, хууль тогтоомж, дүрэм журмын онцлогийн танилцуулан бүс нутгийн эдийн засгийн эсвэл улс төрийн байгууллагуудад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг хэрхэн авч үздэгийг харуулав.

Африк

26. **нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн зарчмуудыг Африкийн бүс нутагт олон зууны турш мөрдөж ирсэн.** Африкийн нөхцөлд энэ үзэл баримтлалыг анх 21-р зууны эхний арван жилд анх франц хэлээр ярьдаг Хойд болон Баруун Африкийн орнуудад, дараа нь тивийн бусад орнуудад дурдаж эхэлсэн. Гэсэн хэдий ч өөртөө туслах бүлгүүд, нийгэмлэгүүд, хамтын туслалцааны холбоо болон бусад төстэй гишүүнчлэлд суурилсан байгууллагууд тус тивд аль хэдийн өргөн тархсан байв. Тэдний гарал үүслийг Зүүн, Төв, Өмнөд Африкийн *ubuntu* (хүнлэг чанар), Зүүн Африкийн *umoya* (нэгдэл), Кени улсын *harambi* (олон нийтээр өөртөө туслах) гэх мэт уламжлалт тогтолцоо, бүтэц, дадал зуршилтай холбож үзэж болно.³³
27. **Колончлолын үеэс хойш хамтын ажиллагааны олон уламжлалт хэлбэрүүд хадгалагдан үлдсэн.** Тэд хөдөө орон нутагт болон албан бус эдийн засагт эрүүл мэндийн даатгалын хамрах хүрээг өргөжүүлсэн хамтын туслалцааны байгууллага, олон нийтэд түшиглэсэн эрүүл мэндийн даатгалын тогтолцоо зэрэг харилцан бие биедээ туслах үйл ажиллагааг дэмжсэн албан ёсны бус нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг бий болгож, өргөжүүлэх замыг нээж өгсөн.³⁴ Гишүүнчлэлд түшиглэсэн нийгмийн санхүүгийн байгууллагууд, тэр дундаа ээлжит хадгаламж зээлийн хоршоод тус тивд өргөн тархсан, харин оршуулгын нийгэмлэг зэрэг бичил даатгалын янз бүрийн хэлбэрүүд Өмнөд болон Зүүн Африкт түгээмэл байдаг.³⁵
28. **Албан хоршоог XX зууны эхэн үед тухайн үеийн колончлолын засаг захиргаанаас нэвтрүүлсэн.** Колончлолын дараах 1960-аас 1990-ээд оны дунд хүртэлх үед олон улс оронд

²⁹ Зорилтот улс орон Коста Рика, Итали, БНСУ, Турк ба Бүгд Найрамдах Нэгдсэн Танзани Улс. Нэмэлт мэдээллийг, ILO, "Strengthening Social and Solidarity Economy Knowledge Base" -ээс үзнэ үү.

³⁰ Bouchard and Salathé-Beaulieu.

³¹ Coline Compère, Barbara Sak and Jérôme Schoenmaeckers, *Mapping International SSE Mapping Exercises* (UNTFSSSE, 2021).

³² Rafael Chaves-Avila, *Producing Statistics on Social and Solidarity Economy. Policy Recommendations and Directions for Future Research* (UNTFSSSE, 2021).

³³ Carlo Borzaga and Giulia Galera, *The potential of the social economy for local development in Africa: An exploratory report* (European Parliament, 2014).

³⁴ Nicholas Awortwi, "Social protection is a grassroots reality: Making the case for policy reflections on community-based social protection actors and services in Africa", *Development Policy Review*, Vol. 36, Issue 54 (2018): O897-O913.

³⁵ ILO, *Protecting the poor: A microinsurance compendium*, Vol. II, 2012, 218.

ялангуяа хөдөө орон нутагт нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийг дэмжихэд төрөөс хоршоололыг ашиглах болсон. Гэхдээ бүтцийн өөрчлөлтийн эрин үед (1980, 1990-ээд онд) хоршоодод тавих төрийн хяналт, тэдэнд үзүүлэх дэмжлэг ихээхэн буурч, төрөөс санхүүждэг хоршоодын бүтэц уналтад оржээ. 1990-ээд оны дунд үеэс эхлэн хэрэгжүүлсэн улс төрийн, хууль тогтоох, нийгмийн болон эдийн засгийн шинэчлэлийг хийснээр автономит, бие даасан хоршоод сэргэж эхэлсэн.

- 29. Өмнөд, Зүүн болон Хойд Африкт нийгмийн аж ахуйн нэгжүүд өргөжиж байна.**³⁶ 2020 оны судалгаагаар Кот-д'Ивуар, Египет, Этиоп, Гана, Кени, Марокко, Нигери, Руанда, Сенегал, Өмнөд Африк, Тунис, Уганда зэрэг улсад нийгмийн аж ахуйн нэгжүүд 2030 он гэхэд 5.5 сая орчим шууд ажлын байр хангах боломжтой гэж тооцоолжээ. Эдгээр улсуудаас Нигери хамгийн олон нийгмийн аж ахуйн нэгжтэй (1.2 сая), Руанда хамгийн бага (4000). Эдгээр улс орнуудын санхүүгийн болон санхүүгийн бус дэмжлэгийн тогтолцоо, бодлогын орчин нь нийгмийн аж ахуйн нэгжүүдийг бий болгох, хөгжүүлэх таатай байдлын хувьд харилцан адилгүй байна.³⁷
- 30. Тус тивд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-г сурталчлах төрийн бодлого нэмэгдэж байна.** Таван улсад (Кабо Верде, Камерун, Жибути, Сенегал, Тунис) саяхан нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хууль эрх зүйн болон институцийн тогтолцоог боловсруулсан, харин хоёр улсад (Марокко, Өмнөд Африк)³⁸ тэдгээрийг боловсруулах шатандаа байна. ОУХБ-ын дэмжлэгтэйгээр зөвлөлдөх, гурван талт хэлбэрээр боловсруулагдаж, 2020 онд баталсан Тунисын нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тухай хууль нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн жишиг хүрээ, хязгаарыг тогтоосон. Камерун улс 2020 онд Нийгмийн эдийн засгийг хөгжүүлэх үндэсний хөтөлбөрийг (PNDES) боловсруулсан. Мали улс 2014 онд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг дэмжих үндэсний бодлого, түүний үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, 2017 онд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг дэмжих үндэсний төв байгуулах тухай хуулийг баталсан. Шинэ Сенегалын 2014-23 оны төлөвлөгөөнд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг албан эдийн засагт шилжих хэрэгсэл гэж үзсэн байна.
- 31. Дараах жишээнүүд Африкийн дөрвөн улсын нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хэмжээг харуулж байна:**
- Тунисын нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь 358 хөдөө аж ахуйн хоршоо, 3000 үйлдвэрлэгчдийн холбоо, 48 хамтын тусалцааны байгууллага, 289 бичил санхүүгийн байгууллага, 21,000 орчим холбоодоос бүрддэг. Энэ нь тус улсын дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 1 хувь, ажиллах хүчний 0.6 хувийг бүрдүүлдэг.³⁹ 2020 онд тус улсад 33,000 нийгмийн аж ахуйн нэгж үйл ажиллагаа явуулж байна гэсэн тооцоо бий.⁴⁰
 - Камерунд 2019 онд 395 нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжийн ОУХБ-ын судалгаагаар хамгийн түгээмэл зохион байгуулалтын хэлбэрүүд бол олон нийтийн

³⁶ Angela Hoyos and Diego F. Angel-Urdinola, "Assessing International Organizations' Support to Social Enterprise", *Development Policy Review*, Vol. 37 (2019): O213-O229.

³⁷ Barran et al., *Social Enterprises as Job Creators in Africa. The Potential of Social Enterprise to Provide Employment Opportunities in 12 African Countries 2020-2030. Study* (Siemens-Stiftung, 2020).

³⁸ 2019 онд Өмнөд Африкийн Засгийн газар ОУХБ-ын техникийн дэмжлэгтэйгээр нийгмийн эдийн засгийн бодлогын талаарх ногоон баримт бичгийн төслийг нийтэлсэн бөгөөд 2021 оны арванхоёрдугаар сард Товчооноос энэ тайлангийн төслийг боловсруулж байх үед Засгийн газраас батлагдахаар хүлээгдэж байсан. ILO, "A key step taken towards developing a social economy policy in South Africa"-г үзнэ үү.

³⁹ Akram Belhaj Rhouma, *Public Policies for the Social and Solidarity Economy and their Role in the Future of Work: The Case of Tunisia* (ILO, 2019).

⁴⁰ Barran et al.

санаачлагын бүлгүүд (58 хувь), хоршоо (25 хувь) болон холбоод (15 хувь) байсныг харуулав. Эдгээр нэгжүүдийн гишүүдийн 44 хувь, ажиллах хүчний 57 хувийг эмэгтэйчүүд эзэлж байна. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн салбарууд бол газар тариалан (56 хувь), мал аж ахуй (22 хувь) болон боловсруулах үйлдвэр (18 хувь) байв.⁴¹

- Кени улсад хоршоог эс тооцвол нийгмийн аж ахуйн нэгжүүдийн тоо 2016 онд ойролцоогоор 3,244-т хүрэв.⁴² Хадгаламж зээлийн хоршооны байгууллагууд 4 гаруй сая Кени улсын иргэдэд санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлдэг бөгөөд заримдаа өөр хаана ч байхгүй үйлчилгээ үзүүлдэг.⁴³ Хөдөө аж ахуйн гол бүтээгдэхүүний (кофе, чихрийн нишингэ, пиретрум, сүү) борлуулалтад хоршоодын эзлэх хувь нь 2015 онд 18.9 хувь байсан бол 2019 онд 22.2 хувь болж өссөн байна.⁴⁴ Кени улсын хоршооллын хөдөлгөөн нь 2019 онд 21,000 нийгэмлэгээс (2015 онд 17,500 байсан) бүрдэж байсан бөгөөд эдгээр нь нийт 14 сая гишүүнтэй, 555,000 ажилтантай байв.
- 2019 онд Өмнөд Африкт 160,000 хоршоо, 48,000 ашгийн бус байгууллага, 24,000 гаруй нийгмийн аж ахуйн нэгж үйл ажиллагаа явуулж байв.⁴⁵ Өмнөд Африкийн Үндэсний Стоквелийн холбоо нь 11 сая гаруй гишүүнтэй 810,000 стоквелийн бүлгийг төлөөлдөг.⁴⁶

32. Бүс нутгийн төрөл бүрийн байгууллага, сүлжээнүүд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг орон нутгийн, тогтвортой, хүртээмжтэй хөгжлийн арга зам мөн гэж үзэж байна.⁴⁷ Африкийн холбооноос нийгмийн эдийн засгийг ажлын байр бий болгоход гол хувь нэмэр оруулагч болохыг хүлээн зөвшөөрч, ОУХБ-ын дэмжлэгтэйгээр бүс нутгийн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн стратегийг боловсруулж байна.⁴⁸ ОУХБ-ын Африкийн бүсийн 12, 13, 14 дэх уулзалтын (2011, 2015, 2019 онд тус тус зохион байгуулсан) үр дүнгийн баримт бичигт бүгдэнд нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг сурталчилж дэмжихийг уриалсан.⁴⁹ Африкийн Хөгжлийн банкны 2013-17 оны Хувийн хэвшлийн хөгжлийн стратегид нийгмийн инноваци, бизнес эрхлэлт, нэмүү өртгийн хэлхээний хөгжлийг дэмжихэд нийгмийн аж ахуйн нэгжүүд болон нийгмийн бизнесүүд ихээхэн нөөц бололцоо болж байгааг онцолсон.⁵⁰ 2010 онд байгуулагдсан, 25 гишүүн оронтой Африкийн нийгэм, эв нэгдлийн эдийн засгийн сүлжээ нь үндэсний сүлжээгүүдээр дамжуулан гишүүддээ нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хууль эрх зүй, бодлогын тогтолцоог боловсруулахад

⁴¹ ILO and Ministry of Small and Medium-sized Enterprises, Social Economy and Handicrafts (MINP MEESA) of Cameroon, *Evaluation des besoins des unités de l'économie sociale et identification des chaînes de valeur prioritaires pour la création d'emplois décentes au Cameroun* (ILO, 2021).

⁴² British Council, *The state of social enterprise in Kenya*, 2017.

⁴³ Alliance for Financial Inclusion, *Meeting the Financial Needs of the Agricultural Sector through Prudentially Regulated SACCOs in Kenya*, 2017.

⁴⁴ Kenya National Bureau of Statistics, *Economic Survey 2020*, 2020.

⁴⁵ Department of Trade, Industry and Competition of South Africa, *Measuring the Social Economy in South Africa*, 2019.

⁴⁶ Стоквел гэдэг нь Өмнөд Африкийн ээлжит хадгаламж зээлийн хоршоо юм. National Stokvel Association of South Africa, *"Statement on Measures to Prevent COVID-19 Coronavirus Transmission"* –г үзнэ үү.

⁴⁷ ILO, *Social and solidarity economy actors: Driving the development of social innovation in Africa*, forthcoming.

⁴⁸ African Union, *Second session of the specialised technical committee on social development, labour and employment*, STC-SDLE-2, 2017.

⁴⁹ ОУХБ-ын Африкийн бүсийн хуралд гурван талт төлөөлөгчдийг цуглуулж 2030 оны тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөр болон Африкийн холбооны 2063 он хүртэлх хөтөлбөрт нийцсэн Зохистой хөдөлмөрийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд Африкийн орнуудын гаргасан ахиц дэвшлийг дүгнэдэг.

⁵⁰ African Development Bank Group, *Supporting the transformation of the private sector in Africa. Private Sector Development Strategy, 2013-2017*, 2013.

дэмжлэг үзүүлдэг. Ийм үндэсний сүлжээнүүд, жишээлбэл, Камерун, Мали, Марокко, Сенегал, Тунист байдаг.

Америк

33. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь Америк тивд баян бөгөөд өвөрмөц түүхтэй, энд эв нэгдэлд суурилсан практик нь орчин үеийн улс байгуулагдахаас өмнөх үеэс эхлэлтэй. Тус бүс нутагт дэлгэрсэн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдэд үйлдвэрлэгчдийн хоршоо, шударга худалдаа, ёс зүйтэй хэрэглээ, албан бус эдийн засаг, уугуул иргэдийн холбоо, нийгмийн санхүүгийн байгууллагууд болон *quilombos*⁵¹ зэрэг олон нийтэд түшиглэсэн бусад санаачилгууд багтдаг. Бүс нутгийн хэмжээнд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг “нийгмийн эдийн засаг”, “эв нэгдлийн эдийн засаг”, “нийтийн эдийн засаг”, “нийгмийн салбар” гэж нэрлэдэг.⁵² Америк тив даяар олон нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд бол томоохон ажил олгогчид болдог бөгөөд хөдөө аж ахуй, санхүү, жижиглэнгийн худалдаа, цахилгаан эрчим хүч, эрүүл мэндийн даатгал зэрэг салбаруудад хүн амын өргөн хэсэгт үйлчилдэг.
34. Бүс нутгийн уугуул иргэд үүнд олон нийтийн харилцан солилцооны зарчимд түшиглэсэн анхан шатны түвшний эдийн засгийн зохион байгуулалтын мэдлэгээ ашиглан хувь нэмрээ оруулдаг.⁵³ Америк тивд уугуул иргэд олон нийтэд түшиглэсэн хамтын ажиллагааны эртний уламжлалтай. Эквадор болон Болив улсын 2008, 2009 оны үндсэн хуульд тусгагдсан Андын болон Амазоны бүсийн уугуул иргэдийн *buen vivir* буюу *vivir bien* хэмээх философи нь харилцан солилцох болон эв нэгдлийн зарчмуудыг дэмждэг.⁵⁴ Эдгээр бүс нутгуудад уугуул иргэдийн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд энэхүү гүн ухаанд нийцсэн практикийг хөгжүүлэхийг эрэлхийлсэн.⁵⁵ Хойд Америкийн уугуул иргэдийн дунд ч хамтын ажиллагааны ижил төстэй уламжлал байдаг. Жишээлбэл, Канадад Цаа бугын нуур дээрх Киносоа загасчдын хоршоо нь 1945 онд байгуулагдсан хамгийн эртний нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн нэг юм. 1950-1990-ээд он хүртэл тус улсад уугуул иргэдийн хоршоолол тогтмол нэмэгдэж байв. Канадын хоршооллын холбоо 2012 онд уугуул иргэдийн 123 хоршооны жагсаалтыг гаргажээ.⁵⁶
35. **нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь Америк тивийн өөр өөр дэд бүсүүдэд өвөрмөц шинж чанартай байдаг.** Тухайлбал, англи хэлээр ярьдаг Карибын тэнгисийн орнуудад зээлийн хоршоонууд их дэлгэрсэн. Карибын тэнгисийн Зээлийн холбоодын холбоо нь Карибын тэнгисийн бүсэд санхүүгийн болон санхүүгийн бус хоршоодын худалдаа, хөгжлийн дээд байгууллага юм. Албан бус эдийн засгийн ажилчдын гишүүнчлэлд суурилсан байгууллагууд Андын дэд бүс болон Өмнөд Америкийн нийтлэг зах зээлийн орнуудад

⁵¹ *Quilombos* гэдэг нь Белиз, Бразил, Колумб, Эквадор, Гондурас, Никарагуа, Суринам зэрэг улсуудад боолчлолыг эсэргүүцсэн Африк гаралтай хүмүүсийн үүсгэн байгуулсан тариачдын нийгэмлэг юм. Эдгээр орнуудын олонхид нь эдгээр нийгэмлэгүүдийн газар эзэмших уламжлалт эрхийг үндэсний хууль тогтоомжоор хүлээн зөвшөөрдөг.

⁵² Marcelo Saguier and Zoe Brent, “Social and Solidarity Economy in South American regional governance”, *Sage journals*, Vol. 17, Issue 3 (2017): 259–278.

⁵³ Julio Alvarez Quispe, “La economía comunitaria de reciprocidad en el Nuevo contexto de la Economía Social y Solidaria: Una mirada desde Bolivia”, *Otra Economía*, Vol. 6, No. 11 (2012): 159–170.

⁵⁴ Энэ философи бусад хүмүүс болон байгальтай зохицон сайхан амьдрах ойлголт дээр суурилдаг.

⁵⁵ Antonio Luis Hidalgo-Capitán and Ana Patricia Cubillo-Guevara, “Deconstruction and Genealogy of Latin American Good Living (Buen Vivir). The (Triune) Good Living and its Diverse Intellectual Wellsprings”, *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*, International Development Policy Series No. 9 (Graduate Institute Publications, Brill-Nijhoff, 2017): 23–50.

⁵⁶ Co-operatives First, *Co-operatives in Aboriginal Communities in Canada*, 2016.

(MERCOSUR) дэлгэрсэн. Латин Америк ба Карибын тэнгисийн хог хаягдал түүгчдийн сүлжээний (Улаан LACRE) ихэнх гишүүд нь эдгээр хоёр дэд бүсээс гаралтай.⁵⁷ Жижиг тариаланчид болон хөдөө аж ахуйн ажилчдын хэлэлцэх хүчийг сайжруулах чиглэлээр ажилладаг шударга худалдааны холбоод болон хөдөө аж ахуйн хоршоод Төв Америкт хүчтэй байр суурь эзэлдэг.

36. Төрөөс нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн бодлогыг батлах, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг төрийн бодлогын хүрээнд тусгах ажил улам дэлгэрч байна. Таван улс (Колумби, Эквадор, Гондурас, Мексик⁵⁸ Уругвай) болон нэг муж (Квебек, Канад) нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн суурь хуулиудыг баталсан. Цаашилбал, Бразил болон Доминиканы Бүгд Найрамдах улсад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн суурь хуулиудыг боловсруулж байна. Бүс нутгийн улс орнуудын хоршооллын тухай хууль тогтоомжийн гол асуудлуудын талаар удирдамж зөвлөгөө өгөх зорилгоор 2009 онд Латин Америкийн хоршооллын суурь хуулийг баталсан. Колумб улсад 2020 онд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн бодлого, хөтөлбөрийг боловсруулах, хэрэгжүүлэх ажлыг уялдан зохицуулах болон удирдан чиглүүлэх үүрэгтэй Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн салбарын салбар хоорондын хороог байгуулжээ. Коста Рика улс нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаарх төрийн бодлого, 2021-25 оны үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг баталж, Нийгмийн эв нэгдлийн эдийн засгийн үндэсний танхим (CANAESS) байгуулав.

37. Дараах жишээнүүд нь Америк тивийн таван орны нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хэмжээг харуулж байна:

- Аргентинд хөдөө орон нутгийн эрчим хүчний сүлжээний 80 гаруй хувийг хоршоо ажиллуулдаг, мөн 7 сая Аргентинчууд цахилгаан эрчим хүчийг хоршоодоос авдаг. Хамтын туслалцааны байгууллагууд 2.5 сая гаруй хүнд эрүүл мэндийн үйлчилгээ үзүүлдэг бөгөөд 7000 хамтын туслалцааны байгууллага хувийн эрүүл мэндийн үйлчилгээний 40 хувийг хангадаг.⁵⁹
- 2019 онд Канад улс 5,812 санхүүгийн бус хоршоотой байсан бөгөөд эдгээр нь 105,000 хүнийг ажлын байраар хангаж, жилийн эргэлт нь 49,3 тэрбум канад доллар (40,7 тэрбум ам. доллар) байв.⁶⁰ Канадын Квебек муж нь 11,000 нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжтэй, эдгээр нь 220,000 хүн ажиллуулж, 47,8 тэрбум канад долларын жилийн эргэлтийг бий болгож байна.⁶¹
- Коста Рика улс 6,600 гаруй нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжтэй бөгөөд хөгжлийн нэгдсэн холбоо (2,850), эв нэгдлийн холбоод (1,467) хамгийн түгээмэл хэлбэр байв.⁶² 2012 оны үндэсний хоршоодын тооллогоор Коста Рика улсын иргэдийн 21 хувь нь хоршоодын гишүүд байсан, харин тэдгээрийн дийлэнх нь санхүү, даатгал, худалдаа, аж үйлдвэр, хөдөө аж ахуйн салбарт ажилладаг байв.⁶³

⁵⁷ Red Lacre, "Quienes Somos".

⁵⁸ Мексикийн Үндсэн хуулийн 25 дугаар зүйлд улс нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үйл ажиллагааг өргөжүүлэх талаар арга хэмжээ авна гэж заадаг.

⁵⁹ Silvina Lais Puzino, "La actualidad de la Economía Social en Argentina", *Anuario Iberoamericano de la Economía Social*, No. 3 (CIRIEC: 2018): 19–28.

⁶⁰ Statistics Canada, *Canadian Cooperatives*, 2019.

⁶¹ Chantier de l'économie sociale, "Discover Social Economy".

⁶² Ministry of Labour and Social Security of Costa Rica, *Política Pública de Economía Social Solidaria 2021-2025*.

⁶³ INFOCOOP, *IV Censo Nacional Cooperativo*, 2012.

- Ямайка улс 50 зээлийн хоршоотой. Газар тариалангийн салбарт идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулдаг иргэдийн 50 гаруй хувь нь хөдөө аж ахуйн 39 хоршооны нэгд нь гишүүнээр элссэн.⁶⁴
- Мексикт нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь нийт 12 сая гишүүнтэй 61,000 нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдээс бүрддэг бөгөөд үүнд 8 сая салбар нэгжтэй нийт 15,000 хоршоо, 100 эвлэл, найман холбоо багтдаг.⁶⁵

38. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг бол Америк тивийн бүс нутгийн байгууллагуудад сайн төлөөлөлтэй байдаг. Латин Америк ба Карибын тэнгисийн орнуудын хамтын нийгэмлэг (CELAC) "нийгмийн үйлдвэрлэл, хоршооллын аж ахуйн нэгжүүдийг" дэмждэг. 2001 онд МЕРКОСУР-аас нийгмийн эв нэгдэл, ажлын байр бий болгох, зохистой хөдөлмөр, ардчилал зэрэгт нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн оруулсан хувь нэмрийг хүлээн зөвшөөрсөн тунхаглалыг баталсан.⁶⁶ 2019 онд Америкийн Улсуудын Байгууллага нь ICA-ийн Америк дахь бүс нутгийн төлөөлөгчтэй (ICA- Americas) хамтын ажиллагааны гэрээ байгуулснаар хамтын төслүүдийг тодорхойлж, хамтран ажиллах, ингэснээр бүс нутагт илүү их хүртээмжтэй хөгжлийг дэмжих эцсийн зорилгод хүрэхийн тулд хамтын ажиллагааны загварыг дэмжих, сурталчлах хүчин чармайлтад хоёр байгууллагаас гишүүн орнуудыг дэмжих боломжтой болсон.⁶⁷ 2020 онд НҮБ-ын Латин Америк, Карибын тэнгисийн эдийн засгийн комисс нь ICA-ийн бүс нутгийн байгууллага болох Америк тивийн хоршоотой хамтын ажиллагааны гэрээнд гарын үсэг зурж, КОВИД-19 цар тахлын хямралын дараах нөхөн сэргэлтэд хамтдаа ажиллахад анхаарлаа төвлөрүүлэв. Мөн Мексикийн Нийгмийн эдийн засгийн үндэсний хүрээлэн (INAES) зэрэг бүс нутгийн нийгмийн эдийн засгийг хөгжүүлэх төрийн байгууллагуудтай хамтарсан арга хэмжээ зохион байгуулж, бүс нутаг дахь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хэтийн төлөвийг судлахаар ажиллаж байна.⁶⁸

39. Америк тивд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн чиглэлээр идэвхтэй ажилладаг хэд хэдэн бүс нутгийн сүлжээнүүд байдаг. Латин Америкийн болон Карибын тэнгисийн орнуудын нийгмийн эв нэгдлийн эдийн засгийг дэмжих тив хоорондын сүлжээ (RIPESS LAC)⁶⁹ болон Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн Латин Америкийн судлаачдын сүлжээ (RILESS) нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаарх мэдлэгийг бий болгох, хуваалцахад хувь нэмрээ оруулдаг. Латин Америк, Португал, Испани дахь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хөдөлгөөнүүдийг хамтран байгуулсан Иbero-Америкийн Хөдөлмөр эрхлэлт, нийгмийн болон хоршооллын эдийн засгийн ажиглалтын төв (OIBESCOOP) нь тус дэд бүс дэх нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн төлөв байдлын талаарх жилийн тайланг нийтэлдэг. Латин Америк дахь хоршооллын хөдөлгөөн нь ICA (хуучнаар ICA-America)-ийн бүс нутгийн төлөөлөгч болох Америк тивийн

⁶⁴ Department of Co-operatives and Friendly Societies of Jamaica, *Development of the Cooperative*, 2020.

⁶⁵ Juan José Rojas Herrera et al., "Panorama General de la Economía Social en México", *Anuario Iberoamericano de la Economía Social*, No. 3 (CIRIEC: 2018): 109–119.

⁶⁶ МЕРКОСУР-ын хувьд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засагт зориулсан хоёр байгууллага хоорондын форум бий: МЕРКОСУР дахь хоршоодын мэргэшсэн хурал болон Өрхийн тариалангийн төрөлжсөн хурал. Эдгээр форумууд бол 2030 оны тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөрт хүрэх ахиц дэвшил болон МЕРКОСУР-ын нийгмийн стратегийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нийгмийн болон эв нэгдлийн өнцгөөс хянадаг.

⁶⁷ Organization of American States, "The OAS and the International Cooperative Alliance to Collaborate in Favour of Member States."

⁶⁸ UN Economic Commission for Latin America and the Caribbean, "Construir un nuevo futuro: la Economía Social y Solidaria en la recuperación sostenible y con igualdad", 2021.

⁶⁹ RIPESS LAC-д нийт 13 улс гишүүн сүлжээтэй. Үүнд: Болив, Бразил, Чили, Колумб, Коста-Рика, Доминикан, Эквадор, Эль Сальвадор, Гватемал, Гондурас, Мексик, Никарагуа, Перу.

хоршоодын сүлжээнд оролцдог. Олон улсын жендерын болон худалдааны сүлжээ ба Эдийн засгийг өөрчлөх эмэгтэйчүүдийн Латин Америкийн сүлжээ (REMTE) нь халамжийн эдийн засаг, феминист эдийн засгийн онолын өнцгөөс нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-д хувь нэмрээ оруулсан. Шударга худалдааны олон улсын системийн нэг хэсэг болох Латин Америкийн болон Карибын тэнгисийн жижиг үйлдвэрлэгчид ба ажилчдын сүлжээ (CLAC) нь бүс нутгийн 24 орны 900 гаруй байгууллагатай.⁷⁰

Арабын орнууд

40. **"Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг" гэсэн нэр томьёо ба түүний хувилбарууд Арабын орнуудад түгээмэл биш.** Араб хэлээр иргэний нийгмийн байгууллагыг тодорхойлоход хэрэглэгддэг хамгийн өргөн тархсан нэр томьёо бол *jam'iyat* (холбоо) юм, энэ нь ядуу гэр бүлийг дэмжих нийгмийн үйлчилгээ үзүүлдэг олон нийтэд түшиглэсэн өөртөө туслах болон буяны бүлгүүдийг багтаадаг.⁷¹ Нийгмийн сүлжээгээр дамжуулан ядуу эмзэг иргэдтэй эв нэгдлээ илэрхийлэх нь бүс нутагт, ялангуяа хөдөө орон нутагт түгээмэл байдаг.
41. Тус бүс нутагт харилцан ашигтай даатгал өргөн тархсан. *Takaful* ("эв нэгдэл" гэсэн утгатай) хамтын ашигтай даатгалын загвар нь ядуурлыг бууруулах, хамтын хөгжил дэмжихэд гол үүрэг гүйцэтгэдэг. Энэ загвараар гишүүд хамтын санд хувь нэмрээ оруулж, эрсдэлийг даатгуулагч болон даатгагчийн хооронд хуваадаг. *Takaful* загварыг Персийн булангийн Арабын орнуудын хамтын ажиллагааны зөвлөлийн (GCC) орнуудад өргөн хэрэглэдэг. 2014 онд Исламын банк санхүүгийн болон *Takaful*-ын нийт шимтгэл GCC-ийн орнуудад 8.9 тэрбум гаруй долларт хүрсэн байна.⁷² Дэлхий даяар -д оруулсан нийт шимтгэлийн 71 хувийг Саудын Араб (37 хувь), дараа нь Арабын улс биш Исламын Бүгд Найрамдах Иран Улс (34 хувь) эзэлж байгаа юм.⁷³
42. ***Ta'awuniyat* гэж нэрлэгддэг албан ёсны хоршоодыг 1900-аад онд Арабын орнуудад, гол төлөв хуучин колонийн засаг захиргаанаас нэвтрүүлсэн.** Бүс нутгийн хоршоодод ихэвчлэн төр давамгайлдаг эсвэл тэд төрөөс хараат байдаг. Тэд шашны нийгэмлэг, гэр бүл, овгийн үндсэн дээр зохион байгуулагдах хандлагатай байдаг. Арабын орнуудад нийтдээ 30,000 орчим хоршоо байдгийн ихэнх нь хөдөө аж ахуй (59 хувь), өргөн хэрэглээний барааны жижиглэн худалдаа (30 хувь) болон орон сууцны (6 хувь) салбарт үйл ажиллагаа явуулдаг.⁷⁴ Сүүлийн жилүүдэд эмэгтэйчүүд, залуучуудын дунд, тухайлбал, хэрэглээний хоршоо байгуулах замаар хоршоолох сонирхол нэмэгдэж байна.
43. **Сүүлийн 10 жилд ихэвчлэн залуучуудын үүсгэн байгуулсан нийгмийн аж ахуйн нэгжүүд бүс нутагт бий болсон. Бүс нутгийн бодлого боловсруулагчид залуучуудын ажилгүйдэл, нийгмээс гадуурхагдах асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд нийгмийн бизнес эрхлэлтэд улам ихээр хандах болсон.**⁷⁵ Гэвч нийгмийн аж ахуйн нэгжийн эрх зүйн орчин дутагдаж байгаа учир тэд бүртгүүлэхдээ өөр өөр хууль эрх зүйн хэлбэрээр байгуулагддаг тул

⁷⁰ CLAC, *2020 Memoria Anual*, 2021.

⁷¹ Hüseyin Polat, "Cooperatives in the Arab World: Reaffirming their validity for local and regional development", *Background paper for the Sub-Regional Workshop on Cooperatives in the Arab States organized by the ILO Regional Office for Arab States*, 2010.

⁷² Islamic Financial Services Board of the World Bank, *Realising the Value Proposition of the Takaful Industry for a Stable and Inclusive Financial System*, 2017.

⁷³ Hussain Qadri and M. Ishaq Bhatti, *The Growth of Islamic Finance and Banking: Innovation, Governance and Risk Mitigation* (Routledge, 2021).

⁷⁴ UN Economic and Social Commission for Western Asia, "Social and Solidarity Economy as a Tool for Social Justice", Policy Brief: Participation in Public Policy Processes, Issue No. 4, 2014.

⁷⁵ ОУХБ-ын 2020 оны статистик мэдээллээс харахад тус бүс нутагт залуучуудын ажилгүйдлийн түвшин 2021 онд 23 хувь байсан нь дэлхийн дундаж 13.8 хувиас хамаагүй өндөр байна гэж тооцоолжээ.

тэдгээрийг тодорхойлоход хүндрэл учруулж байна.⁷⁶ Ашока гэдэг дэлхий даяар нийгмийн бизнес эрхлэхийг дэмжих санаачилга нь сүүлийн 15 жилийн хугацаанд Арабын орнуудад нийгмийн бизнес эрхлэлтийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг 110 гаруй байгууллагад тэтгэлэг дэмжлэг үзүүлж, 3 сая гаруй хүн шууд ашиг хүртэж чадсан юм.⁷⁷

44. Сүүлийн жилүүдэд хэд хэдэн Арабын орнуудад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн бүрэлдэхүүн хэсгүүдийн талаар бодлого, хууль тогтоомжийн санаачлага гаргаж байна¹⁹³ дугаар зөвлөмжийн дагуу ОУХБ-ын дэмжлэгтэйгээр Палестины эзлэгдсэн нутаг дэвсгэр, Иордан зэрэг бүс нутгийн улс орон, нутаг дэвсгэрт хэд хэдэн хоршоллын бодлого, эрх зүйн орчныг боловсруулсан. Саудын Араб, Арабын Нэгдсэн Эмират улсад ч ижил төстэй ажил явагдаж байна. Мөн Ливан зэрэг улс орнуудад нийгмийн аж ахуйн нэгжийн бодлого, хууль эрх зүйн орчныг боловсруулахаар ажиллаж байна.⁷⁸

45. Дараах жишээнүүд нь бүс нутгийн гурван улс, нутаг дэвсгэр дэх нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хэмжээг харуулж байна:

- Иордан улсад 2018 оны байдлаар нийт нийт 142,000 хүн гишүүнтэй 1592 хоршоо бүртгэгдсэн байв,⁷⁹ тэд 20,000 орчим шууд ажлын байр бий болгожээ.⁸⁰ Нийгмийн аж ахуйн нэгжүүд ихэвчлэн ашгийн төлөө бус байгууллагуудын дор бүртгэлтэй байдаг. Нийгмийн олон аж ахуйн нэгжүүд сургалт, амьжиргааны боломжоор хангах зэргээр дамжуулан цагаач, дүрвэгсэдтэй ажиллахыг эрмэлздэг.⁸¹
- Кувейт улсад 1962 онд анх бий болсон хэрэглээний хоршоод анхандаа өргөн хэрэглээний бараа бүтээгдэхүүнийг хөнгөлөлттэй үнээр борлуулдаг байжээ. 2018 онд Кувейтийн 3000 орчим цэг ажиллуулдаг 70 хэрэглэгчийн хоршоо нь тус улсын хүнс, ундааны зах зээлийн 65 хувийг эзэлж байв.⁸² Хэрэглэгчийн хоршоод цэвэр ашгийнхаа 25 хувийг буяны үйлсэд зориулдаг. Үүнтэй төстэй хоршоо нь GCC-ийн бүх орнуудад болон бусад Арабын орнуудад байдаг.
- Эзлэгдсэн Палестины нутаг дэвсгэрт 2019 онд 866 хоршоо (Баруун эрэгт 677, Газын зурваст 189) байв. Хоршооны нийт гишүүнчлэл 54,000 хувь хүн байв.⁸³ 2005 онд байгуулагдсан Хадгаламж зээлийн хоршооллын холбоо нь Палестины 154 тосгон зэрэг 224 орчим газрыг хамарсан 12 хадгаламж зээлийн хоршооны холбоог нэгтгэдэг. Эдгээр холбоод 2019 оны эцсийн байдлаар 5,281 хэрэглэгчтэй байсан бөгөөд тэдний 85 хувь нь эмэгтэйчүүд байжээ.⁸⁴

46. Бүс нутгийн түвшинд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг сурталчлах талаар хэд хэдэн санаачилга сүүлийн үед явагдаж байна. 2014 онд Арабын 20 улсыг багтаасан НҮБ-ын Баруун Азийн эдийн засаг, нийгмийн комиссоос нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг болон түүний бүс нутагт нийгмийн шударга ёсыг бэхжүүлэх хэрэгсэл болох

⁷⁶ Ийм хэлбэрт төрийн бус байгууллага, хувийн бизнес, хоршоо, иргэний компаниуд эсвэл тэдгээрийн хослол орж болно.

⁷⁷ Ashoka, *15 Years of Change: Ashoka in the Arab World*, 2019.

⁷⁸ UNTFSE, *Mapping of Intergovernmental Documentation on Social and Solidarity Economy (SSE)*, May 2018.

⁷⁹ Department of Statistics of Jordan, *Yearbook of Statistics 2018*, 2019.

⁸⁰ Jordanian National Commission for Women, *The current status, structure and legislation framework of cooperatives in Jordan 2016 (from gender perspectives)*, 2016.

⁸¹ Oxfam, *MEDUP! Jordan Social Enterprise Study*, 2018.

⁸² Oxford Business Group, "Traditional retail segments show positive trends, while Kuwait's e-commerce market undergoes rapid expansion".

⁸³ Palestinian National Authority, *National Strategy for the Cooperative Sector: Reform and Development 2021–23*, 2020.

⁸⁴ Union of Cooperative Associations for Saving and Credit, "The History of Association's Union".

боломжийг хүлээн зөвшөөрөхийг уриалав.⁸⁵ 2017 оны 3-р сард зохион байгуулсан Арабын эдийн засгийн эв нэгдлийн зөвлөлөөс нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаар семинар нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг хөгжлийн стратеги, хөтөлбөртөө тусгах зөвлөмжийг Арабын улсуудын лигт өгснөөр өндөрлөв.⁸⁶ 2017 оны 8-р сард нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг Арабын орнуудад эмзэг хөдөлмөр эрхлэлтээс сэргийлэх, нийгмийн интеграцийг дэмжих боломжит механизм болгох талаар Арабын лигийн Эдийн засаг, нийгмийн зөвлөлийн хэлэлцэх асуудлын жагсаалтад анх удаа оруулав.

Ази, Номхон далай

47. **Ази, Номхон далайн бүс нутаг дахь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн эрч хүчтэй хөгжиж байгаа нь тус бүс нутгийн олон янзын соёл, уламжлалд гүнзгий үндэслэсэн эв нэгдэл, харилцан солилцоо, хамтын туслалцааны зарчмуудаас үүдэлтэй юм.** Тухайлбал, Хятадад *hui* (харилцан солилцох), Энэтхэгт *sarvodaya* (хүн бүрийг дэмжих), Индонез, Малайз дахь *gotong royong* (хамтдаа ажиллах), Японд *yui* (хөдөлмөрийн солилцоо) ба *moyai* (хамтдаа ажиллах) гэсэн зарчмуудыг дурдаж болно.⁸⁷ “Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг” гэсэн нэр томъёо нь бүс нутагт харьцангуй шинэ боловч нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нийгмийн эдийн засгийн салбар нь Азийн олон оронд ихэвчлэн төрийн бус болон гуравдагч салбарын байгууллага, нийгмийн аж ахуйн нэгж хэлбэрээр байдаг.
48. **1997 оны Азийн санхүүгийн хямралын үеэр Азийн олон орны соёлд нь үндэс суурьтай харилцан туслалцах уламжлалыг сэргээсэн. Энэ нь нийгмийн эдийн засгийг бий болгох замыг тавьсан, улмаар 2007-08 оны дэлхийн санхүүгийн хямралаас үүдэн энэ өөрчлөлт улам хурд авсан юм.** Ази, Номхон далайн бүс нутаг дахь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь хоршоо, холбоо, олон нийтийн өөртөө туслах бүлгүүд, харилцан туслалцах байгууллагуудыг хамардаг бөгөөд эдгээр нь бүс нутагтаа урт удаан түүхтэй. Үүнд мөн нийгмийн зорилтуудыг орлого бий болгох үйл ажиллагаатай хослуулсан аж ахуйн нэгжийн шинэ хэлбэр болох нийгмийн аж ахуйн нэгжүүд, албан бус эдийн засгийн ажилчдыг төлөөлдөг байгууллагууд орно.⁸⁸
49. **Бусад бүс нутгийн нэгэн адил Ази, Номхон далайн бүс нутагт хоршоод нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн гол цөм болдог.** Нийтдээ тус бүс нутагт хоршоодын бараг 500 сая гишүүн байдаг нь дэлхийн хоршоодын нийт гишүүнчлэлийн 46 хувийг эзэлж байна.⁸⁹ Өмнө нь төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засагтай байсан улс орнуудад хоршоолол нь нэгдэлжих бодлоготой холбоотой байсан түүхтэй. Бусад оронд хоршоод төрийн хэт их хяналтад өртдөг байсан. 2000-аад оноос хойш хоршоо болон бусад эдийн засгийн нэгжид үзүүлэх төрийн нөлөөлөл, хяналтын хэмжээ ихээхэн буурсан нь 193 дугаар зөвлөмжид нийцсэн хоршооны бодлого, хууль тогтоомжийн өөрчлөлтөөс харагдаж байна.

⁸⁵ UN Economic and Social Commission for Western Asia, *Social and Solidarity Economy as a Tool for Social Justice*.

⁸⁶ UNTFSSSE, *Mapping of Intergovernmental Documentation on Social and Solidarity Economy (SSE)*.

⁸⁷ Японы *yui* ба *moyai* ойлголтын тухай нэмэлт мэдээллийг, Morio Onda, “Mutual Help Networks and Social Transformation in Japan”, *American Journal of Economics and Sociology* 72, No. 3 (2013): 531–564 –с үзнэ үү.

⁸⁸ Ази дахь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг бэхжүүлэх төслийн хүрээнд зургаан улсад хийсэн ОУХБ-ын судалгаагаар нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засагтай холбоотой гэж үздэг шинж чанар бүхий эсвэл түүнийг дэмжих боломжтой зохион байгуулалтын хэлбэрүүдийн хүрээг тодорхойлж, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн олон талт, хувьсан өөрчлөгддөг байдлыг харуулав.

⁸⁹ UN Department of Economic and Social Affairs, *Measuring the Size and Scope of the Cooperative Economy: Results of the 2014 Global Census on Co-operatives*, 2014.

- 50. Сүүлийн 20 жилийн хугацаанд Ази тивд нийгмийн аж ахуйн нэгжүүд хүчээ авч байна.** Энэтхэгт 2 сая орчим нийгмийн аж ахуйн нэгж, ⁹⁰ Индонезид 342,000, ⁹¹ Японд 205,000, БНСУ-д 2,700 орчим нийгмийн аж ахуйн нэгж байдаг. Нийгмийн аж ахуйн нэгжүүд Фижи, Пакистан, Соломоны арлууд, Вьетнам болон бусад оронд ч байдаг. Хэд хэдэн улсын засгийн газар нь нийгмийн аж ахуйн нэгжүүдийн өсөлтийг дэмжих хууль тогтоомж, бодлогыг хэрэгжүүлсэн. Тухайлбал, БНСУ нь 2007 онд Нийгмийн аж ахуйн нэгжийг дэмжих тухай хуулийг баталж, нийгмийн бизнес эрхлэгчдэд мэргэжлийн үйлчилгээ, техникийн туслалцаа, түрээсийн татаас, татварын хөнгөлөлт зэрэг боломжуудыг олгосон. Малайз улс бодлогын зорилтот арга хэмжээгээр нийгмийн аж ахуйн нэгжийн экосистемийг хөгжүүлэх зорилгоор 2015-18 оны Нийгмийн аж ахуйн нэгжийн төлөвлөгөөг гаргасан. Тайландын Засгийн газар 2010 онд Нийгмийн аж ахуйн нэгжийн албыг байгуулж, 2019 онд нийгмийн аж ахуйн нэгжүүдэд татварын хөнгөлөлт, урамшууллыг хөнгөвчлөх зорилгоор Нийгмийн аж ахуйн нэгжийг дэмжих тухай хуулийг баталсан. Камбож болон Сингапур улсад үндэсний стратегийн баримт бичигт нийгмийн аж ахуйн нэгжүүдийг дурдсан байдаг. Индонез, Филиппинд нийгмийн аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжсэн үндэсний бодлогыг хэрэгжүүлэх шатандаа явж байна. ⁹²
- 51. Дараах жишээнүүд Ази, Номхон далайн бүс нутгийн дөрвөн улс дахь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хэмжээг харуулж байна:**
- БНХАУ-д 2020 онд 30 мянга гаруй хоршооллын аж ахуйн нэгж байв. Эдгээрийн 60 гаруй хувь нь Жэжян (8,030), Бээжин (6,395), Гуандун (4,704) мужид байжээ. Мөн онд хотын хоршоодод 690 мянган хүн ажиллаж байв. ⁹³
 - Энэтхэгт 1984–85 онд нийт 142 сая гаруй гишүүнтэй 316,000 хоршоо байсан бол 2016–17 онд 290 сая гаруй гишүүнтэй 854,000 хоршоотой болж өссөн байна. ⁹⁴ 2000-аад оны эхээр ойн менежментийн хамтын бүлгүүд ойролцоогоор 84,000-д хүрч, 8,4 сая өрхийг хамруулсан. ⁹⁵ Нийт 44,000 хөдөлмөрийн гэрээний хоршоод 2.73 сая ажилчдыг ажлын байраар ханган жилдээ 318 сая долларын өртөг бүхий ихэвчлэн барилга, ойн аж ахуйн ажил гүйцэтгэж байна. ⁹⁶ Энэтхэгийн 30 сая гаруй иргэн, голдуу эмэгтэйчүүд 2.2 сая өөртөө туслах бүлэгт оролцдог. 2021 онд Хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч эмэгтэйчүүдийн холбоо (SEWA) нь нийт 480,000 эмэгтэйчүүдийг хамарсан 153 хамтын нийгмийн аж ахуйтай болжээ. ⁹⁷
 - Японд нийт хүн амын 30 орчим хувь нь 591 хэрэглэгчийн хоршооны гишүүд юм. Бараг 10,000 холбоо, сангуудын ихэнх нь үндэсний болон бүс нутгийн (мужийн) түвшинд тодорхой үйлчилгээ үзүүлдэг. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэг хэсэг болох 50,000 гаруй ашгийн бус корпорацууд мэргэжлийн ур чадварын сургалт, хөдөлмөр

⁹⁰ Usha Ganesh et al., *The Indian Social Enterprise Landscape: Innovation for an Inclusive Future* (Bertelsmann Stiftung, 2018).

⁹¹ ILO, *Mapping the Social and Solidarity Economy Landscape in Asia: Spotlight on China*, ILO brief: Strengthening Social and Solidarity Economy Policy in Asia, 2021.

⁹² UN Economic and Social Commission for Asia and the Pacific, *Policy approaches to scaling social enterprise and impact investment in Asia and the Pacific*, 2017.

⁹³ National Bureau of Statistics of China, *China Statistical Yearbook*, 2021.

⁹⁴ National Cooperative Union of India, *Indian Cooperative Movement. A Statistical Profile: Sustainable Development and Growth through Cooperatives*, 2018.

⁹⁵ Bina Agarwal, "Demonstrating the Power in Numbers: Gender, Solidarity and Group Dynamics in Community Forestry Institutions", in *Social and Solidarity Economy: Beyond the Fringe*, ed. Peter Utting (London: Zed Books, 2015).

⁹⁶ National Labour Cooperatives Federation of India Limited, "About NLCF".

⁹⁷ SEWA Enterprise Support System, "Women-Owned Collective Enterprises".

эрхлэлт, эрүүл мэнд, нийгмийн халамж, нийгмийн боловсрол ба олон нийтийн хөгжил, шинжлэх ухаан, соёл, урлаг, байгаль орчны чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг.⁹⁸

- Шинэ Зеландад 30 хамгийн том хоршоо, хамтын туслалцааны нийгэмлэг, холбоо нь нийт 42.3 тэрбум Шинэ Зеланд долларын орлоготой (ойролцоогоор 30.5 тэрбум ам. доллар), 1.4 сая гишүүнтэй бөгөөд тэд 48,500 орчим хүн ажилуулдаг.⁹⁹

52. Хэд хэдэн бүс нутгийн байгууллага, сүлжээнүүд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хөгжлийг дэмждэг. Зүүн өмнөд Азийн орнуудын холбоо (АСЕАН) нь нийгмийн аж ахуйн нэгж болон нийгмийн бизнес эрхлэгчдийг АСЕАН-ы хамтын нийгэмлэгээс дэмжих гол оролцогч тал, үйл ажиллагааны чиглэл гэж тодорхойлсон Нийгэм-соёлын хамтын нийгэмлэгийн 2025 он хүртэлх төлөвлөгөөг баталсан.¹⁰⁰ Өмнөд Азийн бүс нутгийн хамтын ажиллагааны нийгэмлэг найман гишүүн орны хэмжээнд жил бүр 80 орчим нийгмийн аж ахуйн нэгжийг санхүүжүүлэх Нийгмийн аж ахуйн нэгжийг хөгжүүлэх хөтөлбөрийг эхлүүлсэн.¹⁰¹ Азийн хөгжлийн банк нийгмийн аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжиж сурталчлах судалгаа, дүн шинжилгээ, мэдлэгийг дээшлүүлэх болон хоорондоо харилцах сүлжээг бий болгоход дэмжлэг үзүүлдэг. НҮБ-ын Ази, Номхон далайн бүсийн эдийн засаг, нийгмийн комиссоос 2012 онд бичил, жижиг болон дунд үйлдвэр, нийгмийн аж ахуйн нэгжийн асуудлаар ажлын хэсэг байгуулсан. 2011 онд байгуулагдсан Азийн эв нэгдлийн эдийн засгийн зөвлөл нь Азийн 21 орны үндэсний болон тивийн 18 сүлжээг нэгтгэдэг.

Европ ба Төв Ази

- 53. Европ дахь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн түүхэн үндэс нь аж үйлдвэрийн хувьсгалын үе ба нийгмийн эмзэг бүлгийн хүмүүсийн ажиллаж, амьдрах нөхцөлийг шийдвэрлэх хэрэгцээ шаардлагаас гаралтай юм.** Өөртөө туслах, хоршоолол, харилцан туслалцаанд түшиглэсэн байгууллагууд 19-р зууны дундуур Европын хэд хэдэн оронд бий болсон. Францад үнэт эдлэлийн ажилчдын анхны холбоо 1834 онд байгуулагдсан. 1842 онд байгуулагдсан Нэхмэлчдийн аж үйлдвэрийн холбоо (Compañía Fabril de Tejedores) нь Испанийн анхны үйлдвэрлэгчдийн хоршоо байв. Их Британи, Умард Ирландын Нэгдсэн Вант Улсад 1844 онд Рочдейл хотын хөвөнгийн үйлдвэрт ажилладаг нэхмэлчдийн нэгдэл болох Рочдейл Пионерууд анхны хэрэглээгчдийн хоршоог байгуулжээ. Германд Schulze-Delitzsch, Raiffeisen нар 1848, 1849 онд тариаланчид, гар урчуудын санхүүгийн хоршоог байгуулав.¹⁰²
- 54. Европт "нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг" гэсэн нэр томъёог зарим оронд ашигладаг бол "нийгмийн эдийн засаг", "нийгмийн аж ахуйн нэгж" гэсэн нэр томъёог бусад оронд илүү их хэрэглэхээр болсон.**¹⁰³ "Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг" гэсэн нэр томъёог Өмнөд Европын орнууд (Франц, Итали, Португал, Испани) болон Бельги, Люксембургт хүлээн зөвшөөрдөг. Австри, Хорват, Чех, Эстони, Герман, Латви, Литва, Мальта, Нидерланд, Словак зэрэг улсад "ашгийн бус салбар", "гуравдагч салбар", "нийгмийн аж ахуйн нэгж", "нийгмийн инноваци" буюу сүүлийн үед "тойргийн эдийн засаг" ба "хамтын

⁹⁸ ILO, *Mapping the Social and Solidarity Economy Landscape in Asia – Spotlight on Japan*, ILO brief: Strengthening Social and Solidarity Economy Policy in Asia, 2022.

⁹⁹ ICA-Asia and the Pacific, *"Second ICA-AP Meeting on Development of Cooperatives in Pacific Islands"*.

¹⁰⁰ ASEAN Secretariat, *ASEAN Socio-cultural Community Blueprint 2025*, 2016.

¹⁰¹ Afghanistan, Bangladesh, Bhutan, India, Maldives, Nepal, Pakistan and Sri Lanka.

¹⁰² Хоршооны өөртөө туслах герман хувилбарыг 2016 онд НҮБ-ын Боловсрол, Шинжлэх ухаан, Соёлын Байгууллагын Хүн төрөлхтний соёлын биет бус өвийн төлөөлөгчийн жагсаалтад оруулсан.

¹⁰³ José Luis Monzón and Rafael Chaves, *Recent evolutions of the Social Economy in the European Union* (European Economic and Social Committee, 2017).

ажиллагааны эдийн засаг" гэдэг хэллэгүүдийг илүү ихээр ашигладаг.¹⁰⁴ Их Британид "нийгмийн аж ахуйн нэгж" гэдгийг "нийгмийн эдийн засаг"-тай ихээхэн давхцдаг бүх зүйлийг хамарсан нэр томъёо болгон ашигладаг.

- 55. Европ дахь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн зонхилох бүрэлдэхүүн хэсгүүд гэвэл хоршоо, харилцан ашигтай байгууллага холбоод, сүүлийн үед мөн нийгмийн аж ахуйн нэгж, сангууд байна.** 2016 онд Европын холбооны 28 улсад 2.8 сая гаруй нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгж ажиллаж байв. Европт бүхэлдээ нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд хөдөө аж ахуй, санхүү, эрчим хүч, жижиглэн худалдаа зэрэг салбарт томоохон ажил олгогчид болдог. Цалинтай болон цалингүй ажил эрхлэлтийг оролцуулбал тэд 19.1 сая гаруй хүнтэй ажиллах хүчийг төлөөлдөг бөгөөд тэнд мөн 5.5 сая байнгын ажилчинтай тэнцэхүйц 82.8 сая гаруй сайн дурын ажилтан ажилладаг. Европын хоршоод байгууллага Европын 33 орны 84 гишүүн байгууллагыг нэгтгэдэг. Түүний гишүүд нь 141 сая гишүүн хоршоочдыг төлөөлж, 176,000 хоршооны аж ахуйн нэгжийг эзэмшиж, 4,7 сая хүнийг ажлын байраар хангадаг.¹⁰⁵
- 56. Зарим улс орнууд нийгмийн бизнес эрхлэлт, нийгмийн аж ахуйн нэгжийн хөгжлийг дэмжих бодлого, хөтөлбөр боловсруулсан.** Сүүлийн 10 жилд Европын холбооны гишүүн 16 улсад нийгмийн аж ахуйн нэгжийн тухай шинэ хууль тогтоомж баталж, 11 улс орон нийгмийн аж ахуйн нэгжийн хөгжлийг дэмжих стратеги, бодлого боловсруулжээ.¹⁰⁶ ЗХУ задарсны дараа тусгаар улсуудын хамтын нөхөрлөлийн орнуудад хоршооны шинэ төрөл, хэлбэрүүд бий болсон.¹⁰⁷ Жишээлбэл, Киргиз улсад нийгмийн аж ахуйн нэгжүүдийг гол төлөв иргэний нийгмийн байгууллагууд удирддаг бөгөөд хүн амын ядуу, эмзэг бүлгийн эдийн засаг, нийгмийн зорилтуудыг нэгтгэж ажиллах сонирхолтой олон улсын хөгжлийн байгууллагууд тэдгээрийг дэмждэг.¹⁰⁸ 2008 оноос хойш "нийгмийн бизнес эрхлэлт" гэсэн нэр томъёо нь Оросын Холбооны Улсад танил болж төрөөс нийгмийн аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжих чиглэлээр идэвхтэй ажиллаж эхлэв.¹⁰⁹
- 57. Дараах жишээнүүд нь Европ болон Төв Азийн бүсийн дөрвөн улсын нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хэмжээг харуулж байна:**
- Киргиз улсад 2018 оны 148 байгууллагын нэгжийн судалгаанд ашгийн байгууллагууд (37 хувь), нийгмийн аж ахуйн нэгжүүд (32 хувь), хувийн бизнесүүд (17 хувь), дараа нь өөртөө туслах бүлгүүд болон *jamaat* хэмээх уламжлалт олон нийтийн бүлгүүд (9 хувь) болон хоршоо (4 хувь) орсон байна. Нийгмийн халамж (12 хувь), боловсрол (11 хувь), жижиглэнгийн худалдаа (11 хувь) нь тус түүвэрт хамгийн чухал салбар.¹¹⁰ 2021 онд Киргизийн Хоршооллын холбоо нь хөдөө аж ахуйн гаралтай бараа бүтээгдэхүүний үйлчилгээ эрхэлдэг 250 орчим хоршоодыг нэгтгэсэн.
 - 2009 онд ОХУ 143 мянган гишүүнтэй 1500 хөдөө аж ахуйн зээлийн хоршоо; 431,000 гишүүнтэй 183 зээлийн хоршоо; 20 мянган гишүүнтэй 70 орон сууцны хоршоо; 4.8 сая

¹⁰⁴ José Luis Monzón and Rafael Chaves.

¹⁰⁵ Cooperatives Europe, "Towards a people-centred Europe ... with cooperatives".

¹⁰⁶ Carlo Borzaga et al., *Social enterprises and their ecosystems in Europe. Comparative synthesis report* (European Commission, 2020).

¹⁰⁷ Zvi Lerman and David Sedik, "Cooperatives in the CIS and Georgia: Overview of Legislation", FAO Regional Office for Europe and Central Asia, Policy Studies on Rural Transition No. 2014-2, 2014.

¹⁰⁸ Charles Buxton, Mehrigiul Ablezova and Anara Moldosheva, "Development tool or civil society actor? Understanding social enterprise in Kyrgyzstan", INTRAC Praxis Series Paper No. 8, 2019.

¹⁰⁹ Yury E. Blagov and Yulia N. Aray, "The emergence of social entrepreneurship in Russia", *Social Enterprise Journal*, Vol. 15, No. 2 (2019): 158-178.

¹¹⁰ Charles Buxton, Mehrigiul Ablezova and Anara Moldosheva.

гишүүнтэй 3000 хэрэглэгчийн хоршоо; 27 сая гишүүнтэй 40 мянган цэцэрлэгжүүлэлтийн хоршоотой байсан.¹¹¹ 2020 онд тус улсад 50 мянга гаруй хоршоо ажиллаж байв.¹¹²

- Швейцарь улс 8559 хоршоотой бөгөөд тэд ажил эрхлэлтийн 5.3 хувь, Швейцарийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 15 гаруй хувийг бүрдүүлдэг.¹¹³ Франц хэлээр ярьдаг Швейцарьт нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь 5,000 ажилчин, 12,000 гаруй сайн дурын ажилтантай. Женева кантонд байдаг 17,000 орчим нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгж 400,000 гаруй ашиг хүртэгчид болон үйлчлүүлэгчдийг бараа, үйлчилгээгээр хангадаг.¹¹⁴
- Турк улс 53,000 гаруй хоршоо, 105,000 холбоо, 4,800 орчим сантай бөгөөд тэдгээр нь нийт 16 сая гишүүнтэй.¹¹⁵ Олон нийтийн сан, эмэгтэйчүүдийн хоршоо, олон нийтийн ашгийн төлөө байгууллагуудын удирддаг арилжааны аж ахуйн нэгжүүдээс бүрдсэн 1776 орчим нийгмийн аж ахуйн нэгж байдаг.¹¹⁶

58. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг Европын өнцөг бүрийн олон байгууллагуудад дурддаг. 2019 онд Европын парламентын Ерөнхийлөгч нарын бага хурлаар Европын парламентын 80 гаруй гишүүний дэмжлэгтэйгээр 2019-24 оны Нийгмийн эдийн засгийн хоорондын бүлгийг сэргээн байгуулах саналыг батлав.¹¹⁷ Европын хоршоо, хамтын туслалцааны нийгэмлэг, холбоо, сангуудын хөгжлийг дэмжих санаачилга Европын холбооны түвшинд гарсан.¹¹⁸ 2015 онд мөн онд батлагдсан Люксембургийн тунхаглалд тусгагдсан нийгмийн эдийн засгийн аж ахуйн нэгжүүдийн экосистемийг илүү цогц болгоход чиглэсэн замын зураглалын хэрэгжилтэд хяналт тавих хяналтын хороог байгуулсан.¹¹⁹ 2017 онд найман улсын засгийн газрын төлөөлөгчид Зүүн Өмнөд Европын нийгмийн эдийн засгийн аж ахуйн нэгжүүдийг өргөжүүлэх тухай Люблянагийн тунхаглалыг баталсан. Европын Комисс 2018-24 оны хугацаанд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засагтай холбоотой бодлогын санаачилгын талаар зөвлөгөө өгөх Нийгмийн эдийн засаг, нийгмийн аж ахуйн нэгжийн шинжээчдийн бүлгийг (GECEs) байгуулан ажиллаж байна. Цаашилбал, 2011 онд нэвтрүүлсэн Нийгмийн бизнесийн санаачилга, 2016 онд нэвтрүүлсэн Гарааны болон өргөжүүлэх санаачилгад тулгуурлан Европын Комисс 2021 онд Нийгмийн эдийн засгийг хөгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг гаргасан.¹²⁰

59. Европын Холбоо нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг төлөөлж, түүний хөгжлийг дэмждэг хэд хэдэн бүс нутгийн байгууллага, сүлжээтэй. 2015 онд Хөдөлмөр эрхлэлт, нийгмийн бодлого, эрүүл мэнд, хэрэглэгчийн асуудал эрхэлсэн зөвлөлөөс нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг Европын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн гол хөдөлгөгч хүчин гэж хүлээн зөвшөөрч, нийгмийн эдийн засгийг дэмжих тухай дүгнэлт

¹¹¹ ILO, *Cooperative Sector in Russia and the Implementation of the ILO Recommendation No. 193 in the Development of Different Russian Cooperative Trends. Analytical report*, 2009.

¹¹² Federal State Statistics Service of the Russian Federation, *Unified interdepartmental statistical information system*, 2020.

¹¹³ Idée Coopérative, *“Genossenschaften in der Schweiz: ein Erfolgsmodell für Gegenwart und Zukunft. Genossenschaftsmonitor”*, 2020.

¹¹⁴ Sophie Swaton, *“L'économie sociale et solidaire en Suisse romande”*, REISO Revue d'information sociale, 2015.

¹¹⁵ Hüseyin Polat, *Cooperatives as part of social economy in Turkey: Challenges of Agricultural Cooperatives* (CIRIEC, 2016).

¹¹⁶ Duygu Uygur and Barbara Franchini, *Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country fiche: Turkey* (European Union, 2019).

¹¹⁷ Social Economy Europe, *“European Parliament Social Economy Intergroup.”*

¹¹⁸ *“Европын хоршооллын нийгэмлэгийн дүрэм”* 2003 онд батлагдсанаар л Европын хоршоодын тухай хуулийн төсөл хэрэгжиж, нэгээс олон гишүүн улсын иргэд Европын хоршооллын нийгэмлэг байгуулахыг зөвшөөрсөн юм.

¹¹⁹ Luxembourg Declaration - A roadmap towards a more comprehensive ecosystem for social economy enterprises.

¹²⁰ European Commission, *Building an economy that works for people: an action plan for the social economy*, 2021.

гаргасан. Европын эдийн засаг, нийгмийн хорооны бүрэлдэхүүнд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг сурталчлах чиглэлээр идэвхтэй ажилладаг, санал бодлоо нийтэлдэг Diversity Europe Group ¹²¹ бий. ¹²² нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг сурталчлах бусад бүс нутгийн байгууллага, сүлжээнүүдийг дурдвал: Нийгмийн эдийн засаг Европ; Европ дахь Нийгмийн эв нэгдлийн эдийн засгийг дэмжих тив хоорондын сүлжээ (RIPESS-Европ); Евклидийн сүлжээ; болон Diesis сүлжээ байна. Мөн Европын хамтын ажиллагаа, нийгмийн аж ахуйн нэгжийн судалгааны хүрээлэн (EURICSE) зэрэг судалгааны хүрээлэнгүүд бий. EMES олон улсын судалгааны сүлжээ болон Олон нийтийн, нийгмийн болон хоршооллын эдийн засгийн судалгаа, мэдээллийн олон улсын төв (CIRIEC) нь Европт үүссэн боловч одоо дэлхийн томоохон судалгааны сүлжээнүүд болж хөгжсөн юм.

¹²¹ European Economic and Social Committee, “Diversity Europe Group.”

¹²² Хорооноос авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний талаарх сүүлийн үеийн мэдээг дараах хаягаас авах боломжтой: European Economic and Social Committee, *Period 2015-2020 - Activity report of the “Social Economy Category”*, 2020.

► Хоёрдугаар бүлэг. Зохистой хөдөлмөр, тогтвортой хөгжилд оруулах хувь нэмэр

60. Хоёрдугаар бүлэгт ОУХБ-ын Зохистой хөдөлмөрийн хөтөлбөр болон илүү өргөн хүрээний “Тогтвортой хөгжил -2030 хөтөлбөр”-ийн зорилгод хүрэхэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн оруулах хувь нэмрийг үнэлж, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд болон тэдгээрийн босоо бүтцийн жишээг танилцуулж байна.
61. **Олон улсын нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн байгууллагууд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаарх өөрсдийн тайлагнасан статистикийн эх сурвалж болдог. Эдгээр статистикийн зарим онцлох зүйлийг дор харуулав.**
- Олон улсын хоршооллын болон харилцан ашигтай даатгалын холбоо (ICMIF) 2007-2017 онд дэлхийн хамтын болон хамтын даатгалын салбарын хураамжийн орлого 30 хувиар өссөн гэж мэдээлэв. Мөн хугацаанд харилцан ашигтай болон хоршооллын даатгагчдын дэлхийн зах зээлд эзлэх хувь нь 2007 онд 24 хувь байсан бол 2017 онд 26.7 хувь болж өссөн байна.¹²³
 - 2017 онд дэлхий хэмжээнд ойролцоогоор нийт 1.2 тэрбум гишүүнтэй 2.9 сая хоршоо байв.¹²⁴ Дэлхийн 156 орны тоо баримтад үндэслэн ойролцоогоор 279.4 сая хүн хоршоод буюу хоршооны хүрээнд хөдөлмөр эрхэлж байгаа нь дэлхийн нийт ажилтай хүн амын 9.5 хувьтай тэнцэж байна.¹²⁵ Энэ тоон дотор 27,2 сая нь хоршоонд ажиллаж байсан бол 16 сая нь хоршооны ажилчид, үүнээс 11,1 сая нь гишүүн байна. Хоршооллын хүрээний хөдөлмөр эрхлэлтэд 252.2 сая хүн хамрагдаж байгаа нь гол төлөв хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч үйлдвэрлэгч-гишүүд, дийлэнх нь хөдөө аж ахуйн салбарт ажиллаж байв.
 - Дэлхийн зээлийн хоршоодын зөвлөлөөс 2005-2019 оны хооронд хадгаламж зээлийн хоршоодын тоо мэдэгдэхүйц өссөн гэж мэдээлэв. Энэ хугацаанд нийт хүн амд эзлэх зээлийн хоршоодын гишүүдийн тоо 6.6-аас 9.6 хувь болж өссөн бол гишүүд нь ихэвчлэн бага орлоготой бүлэгт багтдаг зээлийн хоршоодын эзэмшиж буй хөрөнгө 0.9 их наяд ам. доллараас 2.6 их наяд ам. доллар хүртэл өссөн байна. 2020 онд дэлхийн 118 улсад 375 сая гаруй зээлийн хоршооны гишүүн байв. 2019-2020 оны хооронд зээлийн хоршооны гишүүнчлэл 29 хувиар өссөн.¹²⁶
 - 2019 онд хамгийн том 300 хоршоо, хамтын туслалцааны нийгэмлэгүүдийн нийт бараа эргэлт 2.2 тэрбум ам.долларт хүрсэн байна.¹²⁷
 - 2014 онд шинээр байгуулагдаж буй аж ахуйн нэгжүүдийн дунд нийгмийн бизнес эрхлэх үйл ажиллагааны тархалтын дундаж түвшин 38 улсад 3.2 хувь байсан нь БНСУ-д 0.3 хувиас Перу улсад 10.1 хувь хүртэл хэлбэлзэж байна.¹²⁸

¹²³ ICMIF, *Global Mutual Market Share 10*, 2019.

¹²⁴ International Organisation of Industrial and Service Cooperatives (CICOPA), *Cooperatives and Employment. Second Global Report*, 2017.

¹²⁵ CICOPA.

¹²⁶ World Council of Credit Unions, *2019 Statistical Report*, 2020.

¹²⁷ EURICSE and ICA, *World Cooperative Monitor*, 2021.

¹²⁸ The *Global Entrepreneurship Monitor* нь нийгмийн болон байгаль орчны өртгийг санхүүгийн өртгөөс илүүд үздэг зах зээлийн үйлдвэрлэгч гэсэн нийгмийн аж ахуйн нэгжүүдийн нарийн тодорхойлолтод үндэслэн 31 орны нийгмийн аж ахуйн нэгжүүдийн мэдээллийг гаргадаг. Нэмэлт мэдээллийг Niels Bosma et al., *Global Entrepreneurship Monitor: Special Topic Report – Social Entrepreneurship*, 2015-ээс үзнэ үү.

Ажил эрхлэлт, орлого бий болгох

- 62. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд шууд болон шууд бус ажлын байр бий болгодог.** Ажлын байрыг нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгж дотор шууд бий болгодог. Эдгээр нь мөн хоол хүнс, орон сууц, хүүхэд, өндөр настны асрамж, санхүүгийн үйлчилгээ зэрэг янз бүрийн салбарт нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн үзүүлж буй бараа, үйлчилгээгээр дамжуулан бий болж, хадгалагддаг. Шууд бусаар, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь тархалтын нөлөөллийн үр дүнд ажлын байр бий болгож чадна. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд “Тогтвортой хөгжил -2030 хөтөлбөр”-ийн 2-р зорилт (өлсгөлөнг зогсоох), 8-р зорилт (зохистой хөдөлмөр ба эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих) болон 9-р зорилтыг (инноваци болон дэд бүтцийг хөгжүүлэх) хэрэгжүүлэхэд, тэр дундаа ялангуяа залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлт, бизнес эрхлэлтийг дэмжих, бүтээмжийг нэмэгдүүлэх хүрээнд хувь нэмрээ оруулах боломжтой.¹²⁹
- 63. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд нийлүүлэлтийн гинжин хэлхээний янз бүрийн үе шатанд ажилладаг.** Буркина Фасо улсын хөвөнгийн маркетингийн тогтолцоонд 325,000 үйлдвэрлэгч нь 12,000 хөвөн үйлдвэрлэгчдийн бүлэгт хуваагдан, төр, хувийн хэвшлийн гурван том хөвөн боловсруулах компанийн нэрийн өмнөөс гишүүдийнхээ ургацыг түүж, жинлэж байна. Тэд Үндэсний Хөвөн Тариаланчдын Холбоо (UNPCB)-гоор дамжуулан Буркина Фасо улсын мэргэжлийн хөвөнгийн холбоонд (AICB) төлөөлтэй.¹³⁰ Сүүлийн жилүүдэд үйлдвэрлэгч, хэрэглэгчдийн хоршоод хоршооноос хоршоо руу шууд харилцах худалдааны сувгийг хөгжүүлж байна. Хэрэв ийм санаачлагыг өргөжүүлж чадвал шударга, үр дүнтэй худалдааны загвар бий болох боломжтой. Тухайлбал, Кени улсын кофе үйлдвэрлэгч хоршоодын бүтээгдэхүүнийг Дани улсын хэрэглээний хоршооны дэлгүүрүүдэд зарагдаж байна. Того улсын хоршоод үйлдвэрлэсэн органик хан боргоцойг Италийн хэрэглээний хоршооны дэлгүүрүүдэд зардаг.
- 64. Нийлүүлэлтийн сүлжээнд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-аас тодорхой хувь нэмэр оруулж байгаа ч гол сорилт бэрхшээлүүд байсаар байна.** нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд бүтээмж багатай, эрсдэл өндөртэй нийлүүлэлтийн гинжин хэлхээний сегментүүдэд төвлөрч байж болно. Тэд хязгаарлагдмал нөөц, чадавхитай байж болно, энэ нь нийлүүлэлтийн гинжин хэлхээнд өрсөлдөх, илүү үнэ цэнэтэй зах зээлд нэвтрэхэд хүндрэл учруулдаг. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн урт хугацааны тогтвортой байдлыг хангахад тэд үйл ажиллагаагаа төрөлжүүлж, үйл явц, бүтээгдэхүүнээ шинэчлэх хэрэгтэй. Тэд мөн сургалт, ур чадвар, ноу-хау, үйлдвэрлэлийн үйл явц, тоног төхөөрөмжийг сайжруулахад хөрөнгө оруулах хэрэгтэй.¹³¹ ОУХБ-ын сүүлийн судалгаагаар Камерун улсад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн үйл ажиллагаанд тулгарч буй хамгийн том саад бэрхшээл бол: санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмж хязгаарлагдмал (76 хувь); үйлдвэрлэлийн орцын зардал өндөр (75 хувь); дэд бүтцэд нэвтрэх боломж хязгаарлагдмал (52 хувь) байв. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг хөгжүүлэхэд тулгарч буй гол сорилт бэрхшээл нь тэдэнд дэмжлэг үзүүлэх

¹²⁹ ОУХБ-ын 1984 оны Хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлогын (нэмэлт заалтууд) тухай 169 дүгээр зөвлөмжид (No169) залуучууд, нийгмийн эмзэг бүлэг, хүмүүсийг ажлын байраар хангахад ажилчдын хоршоо гүйцэтгэх үүргийн талаар дурдсан (16(i)). Тэрээр ялангуяа тодорхой бэрхшээлтэй ажилчдыг ажлын байраар хангахад хоршоо, холбоо зэрэг жижиг аж ахуйн нэгжүүдийн ач холбогдлыг харгалзан үзэх шаардлагатай байгааг харуулж байна (30-р зүйл).

¹³⁰ *Burkinabe Textile Fibre Company (SOFITEX).*

¹³¹ ILO, “Value Chain Development Briefing Paper 2: The Role of Cooperatives and Business Associations in Value Chain Development”, 2012.

хөтөлбөрүүдийн талаарх мэдээлэл дутмаг, зөвлөх үйлчилгээний өндөр өртөгт оршиж байна.¹³²

65. **нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд бүтээмжийн сорилтуудыг даван туулах зорилгоор үйлдвэрлэлийн цар хүрээгээ нэмэгдүүлэх өөр өөр стратеги ашиглаж болно.** *Хэтээ өсөлт* нь ихэвчлэн сүлжээ, франчайз эсвэл охин компаниудыг бий болгох явдал юм. Тэрээр орон нутгийн засаг захиргаа, эрдэм шинжилгээний байгууллагууд, хоршоодын банкууд болон нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн сургалтын байгууллагуудын дэмжлэгийг авч болно. *Босоо өсөлтөөр* боловсрол, санхүүжилтээс эхлээд бодлого сурталчлах хүртэл үйлчилгээ үзүүлэх дунд болон дээд боловсролын бүтцийг бий болгодог юм. *Хөндлөн өсөлт* нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт зүйлс, зарчмуудыг орон нутгийн эдийн засагт нэвтрүүлэхийг шаарддаг. Италийн Эмилия Романья муж болон Испанийн Баск орон нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн шилдэг санаачилгыг хуулбарлан өөрийн нөхцөлд дасан зохицуулан нэвтрүүлснээр бүс нутгийнхаа нийгэм, эдийн засгийн байдалд зохих хувь нэмрээ оруулсан.¹³³ Гишүүдийн, ажилчдын, хэрэглэгчдийн, олон нийтийн хэрэгцээ шаардлагад үргэлж ойр байх, тэдэнд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт зүйлс, зарчмуудтай нийцүүлэн хариу өгч байх нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн өсөлтөд нэн чухал сорилт мөн.
66. **нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд ялангуяа хөдөө орон нутагт ажил эрхлэх, орлого олох боломжийг дэмжих, тэгш бус байдлыг бууруулахад үр дүнтэй байдаг.** Үүнийг Олон улсын хөдөлмөрийн бага хурлын 97 дугаар чуулганаар (2008 он) баталсан ядуурлыг бууруулахын тулд хөдөө орон нутгийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай дүгнэлтэд хүлээн зөвшөөрсөн.¹³⁴ 1975 оны Хөдөөгийн ажилчдын байгууллагуудын тухай 149 дүгээр зөвлөмж нь хөдөө орон нутгийн хөдөлмөрчдийн байгууллагуудад гишүүдийнхээ хэрэгцээнд шууд хариу өгөхийн зэрэгцээ эдийн засгийн бие даасан байдлаа хангахад хоршоо чухал үүргийг гүйцэтгэдэгийг дурджээ. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд хөдөө орон нутгийн эдийн засгийг үр бүтээлтэй өөрчлөхөд зохих хувь нэмрээ оруулж, хөдөө орон нутгийн салбаруудад, тэр дундаа олон улс оронд хөдөө оронгийн эдийн засгийн тулгуур хэвээр байгаа хөдөө аж ахуйн хүнсний салбарт зохистой хөдөлмөрийг дэмжих боломжтой. Хөдөө орон нутгийн ажил олгогчид, ажилчдын хүчирхэг, бие даасан, үр дүнтэй байгууллага, хоршоод, үйлдвэрлэгчдийн холбоод хөдөө орон нутгийн иргэдийн хувьд өөрсдийн эдийн засгийн болон нийгмийн хөгжил, амьжиргаагаа сайжруулахад нөлөөлөх боломжтой. Эдгээр байгууллагууд хөдөө орон нутагт амьдардаг иргэдийн ажил, амьдралд нь нөлөө үзүүлэх хууль тогтоомж, бодлого, стратеги боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд өөрсдийн дуу хоолойгоо сонсгох боломж олгож өгч чадна.
67. Дэлхийн улс орнуудад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-тай холбоотой нийгмийн санхүүгийн байгууллагууд нь аж ахуйн нэгж байгуулах эсвэл үйлдвэрлэлийн үндсэн хэрэгслийг олж авахад шаардагдах хөрөнгийг гаргах замаар ажлын байр бий болгоход шууд бусаар хувь нэмрээ оруулдаг. Үүнд дэлхийн олон оронд байдаг¹³⁵ ээлжит хадгаламжийн зээлийн холбоо, зээлийн хоршоо, тосгоны банк, хоршоодын банкууд орно. 2021 онд Америкийн Нэгдсэн Улсад зээлийн хоршоод 315,000 гаруй хүнийг ажиллуулдаг байсан нь

¹³² ILO and MINP MEESA.

¹³³ UNRISD, *Measuring the Scale and Impact of Social and Solidarity Economy*, 2018.

¹³⁴ ILO, *Report of the Committee on Rural Employment*, Record of Proceedings, International Labour Conference, 97th Session, 2008 (Record No. 15).

¹³⁵ Жишээлбэл, Суахили хэлээр ярьдаг Зүүн Африкт *chama*, Баруун Африкт *tontines*, Өмнөд Америкт *tandas*, Пакистанд *kameti*, Баруун Энэтхэгт *partnerhand*, Мексикт *cundinas*, Сомалид *ayuuuto*, Хятадад *hui*, Ойрхи Дорнодод *gam'eya*, БНСУ-д *kye*, Японд *tanomoshiko*, Бразилд *pandeiros* гэж байдаг.

2016-2021 онд дунджаар 2.5 хувиар өссөн байна.¹³⁶ Багш нарын Хадгаламж зээлийн нийгэмлэг нь Папуа Шинэ Гвиней улсын Боловсролын газрын 47,000 багш, ажилчдад хадгаламж зээлийн үйлчилгээ үзүүлдэг санхүүгийн хоршоо бөгөөд тэрээр тус улсын бүх мужийг хамарсан 16 салбартай юм.¹³⁷ Цаашилбал, санхүүгийн салбар дахь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд гишүүддээ илүү үр дүнтэй байдлаар хүрч үйлчлэхийн тулд дижитал технологийг амжилттай нэвтрүүлсэн. Үүний жишээ бол Филиппинд санхүүгийн хоршоодын нэвтрүүлсэн KAYA төлбөрийн платформ юм.¹³⁸

- 68. Санхүүгийн хүртээмж бол нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг хөгжүүлэхэд шийдвэрлэх хамгийн чухал сорилт юм.** нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн зарим онцлог нь санхүүгийн янз бүрийн хэлбэрт нэвтрэх боломжуудыг хөнгөвчилдөг. Тухайлбал, хандив, буцалтгүй тусламж, засгийн газраас олгох хөнгөлөлттэй зээл, нэмэлт валютын схем, гишүүдээс болон бусад оролцогч талуудаас хөрөнгө босгох, илүүдлийг дахин хөрөнгө оруулах зэрэг үүнд орно.¹³⁹ Гэсэн хэдий ч ихэнх тохиолдолд уламжлалт банкны системд нэвтрэхэд тэдний хувьд маш их хязгаарлалттай тулгардаг. Энэ нь жижиг, дунд үйлдвэрүүдэд (ЖДҮ) ихэвчлэн тулгардаг бэрхшээлүүдээс гадна мөн бусад байгууллагын нэгжүүдтэй харьцуулахад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн өрсөлдөөний сул талтай холбоотой юм. Жишээлбэл, жижиг хэмжээний нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдэд зээлийн түүх, барьцаа хөрөнгийн уламжлалт хэлбэр, өргөдөл гаргах төвөгтэй журмыг хэрэгжүүлэх захиргааны ноу-хау зэрэг дутагдаж болно.¹⁴⁰ Хөрөнгө оруулагчдад ашиг өгөхөөс илүү оролцогч талуудын (өөрөөр хэлбэл ажилчид, үйлчлүүлэгчид болон сайн дурын ажилтнуудын) хэрэгцээг хангахад чиглэгдсэн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн засаглалын бүтэц нь уламжлалт банкны системээр дамжуулан зээл авах эсвэл хөрөнгө босгох чадварын хувьд ашиг орлогоо нэмэгдүүлэх зорилго бүхий аж ахуйн нэгжүүдтэй харьцуулбал өрсөлдөх чадварын сул тал болдог.¹⁴¹ Ашгийн хуваарилалтыг хориглох эсвэл хязгаарлах зарчим нь тэдний хувьд ердийн зээлдүүлэгчдээс санхүүжилт авахад нэмэлт хүндрэл учруулж болзошгүй юм. Жишээлбэл, хоршоодын хувьд өмчлөлийн бүтэц нь хувьцааны хөрөнгө оруулалтаас ашиг хүртэхэд илүү төвөгтэй болгодог гэж мэдээлдэг.¹⁴² Уламжлалт механизм ашиглах нь ардчилсан засаглал, ашгийн хуваарилалтын хязгаарлалт зэрэгтэй холбоотой нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт зүйлс, практикийг алдагдуулж болзошгүй гэсэн болгоомжлол бас бий. Олон янзын салбарт нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд үйл ажиллагаагаа өргөжүүлэн төрөлжүүлж, хөрөнгийн шаардлага нь нэмэгдэх хандлагатай байгаа нөхцөлд илүү өргөн хүрээний санхүүгийн хэрэгслийг ашиглах шаардлагатай болох магадлалтай.
- 69. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд гишүүддээ болон олон нийтэд орлого, амьжиргаагаа сайжруулах өргөн хүрээний үйлчилгээ үзүүлдэг.** Гудамжны худалдаачдын холбоо, шударга худалдааны байгууллага, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний борлуулалт, хангамжийн хоршоод нь олон улс оронд зах зээлд нэвтрэх боломжийг хөнгөвчлөхөд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг юм. Дэлхийн 71 орны 1.9 сая фермерүүд болон

¹³⁶ IBISWorld, "Credit Unions in the US - Employment Statistics 2002-2021".

¹³⁷ ILO, "Providing savings and loans services to teachers since 1972", Spotlight Interviews with Cooperators, 2016.

¹³⁸ National Association of Training Centers for Cooperatives of the Philippines, "Payment Services".

¹³⁹ Samuel Barco Serrano et al., *Financial Mechanisms for Innovative Social and Solidarity Economy Ecosystems: The Case of Quebec* (ILO, 2019).

¹⁴⁰ Utting.

¹⁴¹ Barco Serrano et al.

¹⁴² European Commission, *Building an economy that works for people: an action plan for the social economy*, 2021.

ажилчид Fairtrade-ийн 1880 баталгаажсан үйлдвэрлэгч байгууллагуудын гишүүд юм.¹⁴³ Эквадор улсад Хөдөө орон нутгийн бяслаг үйлдвэрлэгчдийн сан (Funconquerucom) нь дөрвөн мужид 30 гаруй олон нийтийн бяслаг үйлдвэрлэдэг үйлдвэрүүдийг нэгтгэдэг. Тэрээр 1200 жижиг фермерүүдийн өдөрт үйлдвэрлэсэн 3 тонн бяслаг, цөцгийн тосыг хөршийн дэлгүүр, ресторан, супермаркетуудаар дамжуулан улс даяар борлуулдаг. Мөн бяслаг үйлдвэрлэхэд техникийн, ариун цэврийн болон менежментийн талаар тариаланчдад сургалт явуулдаг.¹⁴⁴ Мексикт Морелос хотын ногоон зах нь сар бүр арга хэмжээ зохион байгуулж байгаль орчинд санаа тавьдаг хэрэглэгчдэд зориулан тогтвортой аргаар үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүнээ борлуулдаг 200 гаруй үйлдвэрлэгчдийг хамруулдаг.¹⁴⁵ Өмнөд Африкт Бела Бела нийтийн өмчийн нийгэмлэг ажлын байр бий болгож, гишүүдийнхээ ур чадварыг дээшлүүлэх зорилгоор тулд ур чадварыг нь хөгжүүлэх сургалт явуулдаг.¹⁴⁶ Испанид нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд 55-аас дээш насны, хөгжлийн бэрхшээлтэй болон нийгэмд гадуурхагдах эрсдэлтэй эмзэг бүлгийн иргэд зэрэг ажилд ороход бэрхшээлтэй тулгардаг ажилчдыг нэгтгэхээр ажиллаж бусад төрлийн байгууллагуудаас илүү өндөр түвшний ажлын тогтвортой байдал бий болгодог юм.¹⁴⁷ АНУ-д Project HOME гэдэг Филадельфи хотод төвтэй олон нийтийн байгууллага нь урт хугацаагаар орон гэргүй иргэдэд үндэсний хэмжээнд хүлээн зөвшөөрөгдсөн хөтөлбөрт хамруулж, ажлын байраар хангах боломжуудыг олгодог. Social Enterprise гэдэг жижиг бизнесүүдийн бүлэг нь гар урлалын бэлэг дурсгалын загварын шугам, онлайн номын дэлгүүрээр дамжуулан Project HOME-ийн оршин суугчдад дэмжлэг үзүүлэх, ур чадвараа нэмэгдүүлэх орчин болж ажилладаг юм.¹⁴⁸

- 70. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд өргөжөлтийн үр өгөөж бий болгох замаар аж ахуйн нэгжүүдийн бүтээмж, өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг.** Орц нийлүүлэлт, тээвэр, боловсруулалт, борлуулалт зэрэг нэн чухал үйлчилгээгээ хамтран зохион байгуулснаар бүтээмжийн өсөлтийг бий болгох, тогтмол зардлаа бууруулах, эргэлтийг нэмэгдүүлэх боломжуудыг жижиг аж ахуйн нэгжүүдэд олгодог бизнес эрхлэгчдийн хоршоо буюу хоршооллын нэгдэл гэж нэрлэгддэг хамтын үйлчилгээний хоршоод энд мөн хамаарна. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн хамтын үйлчилгээ нь жижиг үйлдвэрлэгчид болон ЖДҮ-ийн бүтээмж, өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэхэд чухал ач холбогдолтой байдаг.¹⁴⁹ Баруун Европын хэд хэдэн улс оронд бизнес эрхлэгчдийн хоршоод бараг 150 жилийн хугацаанд үр дүнтэй ажиллаж ирсэн түүхтэй. Сүүлийн жилүүдэд Хойд Америкийн мэргэжлийн хүмүүс, төрийн байгууллагууд ч мөн эдгээрийг ашиглах болсон. Италид хүүхэд, өсвөр насныхан, гэр бүл, цагаачид болон орогнол хайгчдад боловсролын болон нийгмийн халамжийн үйлчилгээ үзүүлдэг, гадуурхагдсан эмзэг бүлгүүдийг ажлын байраар хангадаг зургаан нийгмийн хоршооны Копернико консорциум ажилладаг. Тэрээр 200 гаруй хүн ажилуулдаг бөгөөд тэдний 76 хувь нь

¹⁴³ Fairtrade International. *The Future is Fair. Annual Report 2020-2021*, 2021.

¹⁴⁴ "FUNCONQUERUCOM - Fundación Consorcio de Queseras Rurales Comunitarias".

¹⁴⁵ "Mercado Verde Morelos".

¹⁴⁶ Bela Bela Communal Property Association, "About Bela Bela CPA."

¹⁴⁷ Spanish Social Economy Employers' Federation (CEPES), *Análisis del impacto socioeconómico de los valores y principios de la economía social en España*, 2019.

¹⁴⁸ Project Home.

¹⁴⁹ ILO, *Decent work and productivity*, GB.341/POL/2, 2021.

эмэгтэйчүүд, 18 хувь нь эмзэг бүлгийнхэн байна.¹⁵⁰ Африк, Ази, Зүүн Европ, Латин Америкт хамтарсан үйлчилгээний хоршоо хараахан дэлгэрээгүй байна.¹⁵¹

71. **нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь мөн ажилчдын эзэмшлийн аж ахуйн нэгжүүдээр дамжуулан ажлын байр бий болгох боломжтой.** Эдгээр нь ихэвчлэн эсвэл зөвхөн ажилчдын эзэмшилтэй ба ажилчдын хяналт дор үйл ажиллагаа явуулдаг аж ахуйн нэгжүүд юм. Үйлчилгээ, жижиглэн худалдаанаас боловсрол, үйлдвэрлэл хүртэл ямар ч төрлийн бизнес ажилчдын эзэмшлийнх байж болно.¹⁵² Ажилчдын хоршоо гэдэг нь хөрөнгийг нь ажилчид эзэмшдэг, бизнес эрхлэхтэй холбоотой асуудлаар эрх тэгш гишүүний хувьд саналаа өгдөг, ТУЗ-д сонгогдох эрхтэй, ажилчдын удирдлага, эзэмшилтэй ажилладаг үйлдвэр юм. 2020 онд Франц дахь Ажилчдын хоршоодын нэгдсэн холбоо (CGSCOP) нь 3,611 гишүүн хоршоотой, тэд нийт 67,200 ажилчинтай, гол төлөв үйлчилгээ, барилга, аж үйлдвэрийн салбарт ажилладаг гэж мэдээлсэн. Ажилчдын хоршоодын бий болгосон ажлын байр тус улсад мөн онд 6 хувиар өссөн байна.¹⁵³ Ажилчдын хоршоо үйл ажиллагаа явуулдаг олон оронд үйл ажиллагааг нь зохицуулах эрх зүйн зохицуулалт тэр бүр байдаггүй. Японд 2020 онд Ажилчдын хоршооны тухай хууль батлагдахаас өмнө ажилчдын хоршоо нь 25 жил аль хэдийн ажиллаж байв.¹⁵⁴ АНУ-д Нью-Йорк хотын ажилчдын эзэмшлийн гэрийн асрамжийн үйлчилгээний хоршоо болох Cooperative Home Care Associates нь 2000 гаруй ажилтантай бөгөөд жил бүр 600 гаруй бага орлоготой, ажилгүй эмэгтэйчүүдийг гэрийн асрамжийн үйлчилгээний чиглэлээр үнэ төлбөргүй сургадаг. Хотын арилжааны асрамжийн үйлчилгээ үзүүлэгчид орлогынхоо 60 орчим хувийг ажилчдад шууд цалин эсвэл тэтгэмж хэлбэрээр хуваарилдаг, харин Гэрийн асрамжийн үйлчилгээний хоршоо нь орлогынхоо 82 хувийг ажилчдад хуваарилдаг.¹⁵⁵ Ийм ажилчдын эзэмшлийн аж ахуйн нэгжүүд бол ялангуяа албан бус ажилчдын дунд ажлын байр бий болгох, амьжиргааг нь дэмжихэд үр дүнтэй стратеги болж чадна.
72. **Ажлын байрыг хадгалахад туслах зорилгоор ажилчдын өмчлөлд шилжих шилжилтээр аж ахуйн нэгжийн бүтцийн өөрчлөлтийг хэрэгжүүлсэн.** Зарим тохиолдолд ийм аж ахуйн нэгжийн бүтцийн өөрчлөлт нь аж ахуйн нэгжийн дампууралтай холбоотой байж болно. Бусад тохиолдолд энэ нь эзэмшигчид нь тэтгэвэрт гарсантай холбоотой байж болох юм, ялангуяа аж ахуйн нэгжийн ирээдүйн талаар тодорхой төлөвлөгөө байхгүй тохиолдолд.¹⁵⁶ Зөв бодлого, санхүүжилт, сургалт, хууль зүйн зөвлөгөө өгөх схем байвал шинэ эзэмшигчидгүйгээр хаагдах магадлалтай аж ахуйн нэгжүүдийн үйл ажиллагааг мэддэг ажилтнууд тус шилжилтийг амжилттай хэрэгжүүлэх замыг нээж болно. Аргентин, Бразил, Канад, Итали, Финланд, Франц, Португал, Испани, Их Британи, АНУ, түүнчлэн Пуэрто Рикод ажилчдын өмчлөлд шилжсэн амжилттай жишээнүүд байдаг. Мөн дотоод чадавхи дутмаг эсвэл орчны сорилтуудаас шалтгаалан ийм шилжилтийн амжилтгүй болсон олон жишээ бий. Ажилчдын өмчлөлд шилжих замаар аж ахуйн нэгжийн бүтцийн өөрчлөлтийг хийх боломж олгодог бодлого, санхүүжилтийн схем нь тийм ч олон улс оронд байдаггүй.

¹⁵⁰ ILO, "Italian social cooperatives working together for the benefit of the communities", Spotlight Interviews with Cooperators, 2017.

¹⁵¹ Nicole Göler von Ravensburg, *Economic and other benefits of the entrepreneurs' cooperative as a specific form of enterprise cluster* (ILO, 2011).

¹⁵² University of Wisconsin Center for Cooperatives, "What is a worker cooperative?"

¹⁵³ CGSCOP, "Chiffres clés".

¹⁵⁴ Japan Workers' Co-operative Union.

¹⁵⁵ Carlo Borzaga, Gianluca Salvatori and Riccardo Bodini, *Social and Solidarity Economy and the Future of Work* (International Training Centre of the ILO, 2017).

¹⁵⁶ Simel Esim and Waltheri Katajamaki, "Rediscovering worker cooperatives in a changing world of work", *IUSLabour* 1, 2017.

Ажилчдын өмчлөлд шилжихэд шаардлагатай холбогдох зохицуулалт, санхүүжилтийн механизмтай байх нь хямралын үед үйл ажиллагаагаа тасралтгүй явуулахад бэрхшээлтэй тулгардаг бизнесүүдэд шилжилтийн үйл явцыг хөнгөвчлөх боломжтой.

Нийгмийн хамгаалал, нийгмийн үйлчилгээ үзүүлэх

73. **Хэдийгээр дэлхийн олон оронд нийгмийн хамгааллын хүрээг өргөжүүлэх талаар мэдэгдэхүйц ахиц дэвшил гарсан ч нийгмийн хамгаалалд хамрагдах хүний эрх бол дэлхийн хүн амын дийлэнх хэсгийн хувьд хараахан биелээгүй байна.**¹⁵⁷ 2021 оны 6-р сард болсон Бага хурлаар бүх нийтийн нийгмийн хамгааллыг хэрэгжүүлэх буюу ОУХБ-ын хэм хэмжээнд нийцүүлэн амьдралын мөчлөгийн туршид иж бүрэн, хангалттай, тогтвортой хамгаалалтад бүх нийтийг хамруулахыг уриалав. Энэ нь үндэсний нөхцөлд тохирсон нийгмийн хамгааллын тогтолцоог үе шаттайгаар бий болгож, ажиллуулахыг шаарддаг.¹⁵⁸ Нийгмийн хамгааллын зохистой засаглалын тогтолцоог бүрдүүлэх үндсэн үүрэг нь төрийн үүрэг мөн бөгөөд хамрах хүрээний цоорхойг арилгах, албан бус эдийн засгаас албан эдийн засагт шилжих үйл явцыг хөнгөвчлөх тал дээр нэмэлт хүчин чармайлт нэн шаардлагатай байгааг Бага хурлаас дурдав.¹⁵⁹ нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд нийгмийн хамгааллын байгууллагуудтай хамтран ажиллах замаар энэ хүчин чармайлтыг дэмжих боломжтой. Тэд мөн эрүүл мэндийн даатгал, асрамжийн үйлчилгээг хамруулсан нийгмийн хамгааллыг хангах замаар “Тогтвортой хөгжил -2030 хөтөлбөр”-ийн 1-р зорилт (ядуурлыг устгах), 3-р зорилт (эрүүл мэндийг дэмжих) болон 10-р зорилтыг (тэгш бус байдлыг бууруулах) хэрэгжүүлэхэд тодорхой хувь нэмэр оруулах боломжтой.
74. **нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд гишүүдийнхээ хувьд нийгмийн хамгааллын хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар үндэсний нийгмийн хамгааллын тогтолцоонд тодорхой үүрэг гүйцэтгэдэг.** нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-н нэгжүүд, ялангуяа хоршоод нь, тухайлбал, мэдлэгийг дээшлүүлэх, хамтын бүртгэлийн кампанит ажил, хамтын гэрээ байгуулах замаар нийгмийн хамгааллын хүртээмжийг нэмэгдүүлэх боломжтой. Коста Рикад фермерийн хоршоод Коста Рикагийн Нийгмийн Хамгааллын Сан (CCSS)-тай хамтын даатгалын гэрээ байгуулав. Хоршоод нь гишүүдийнхээ шимтгэлийг цуглуулж шилжүүлэх, ингэснээр үйл явцыг хялбарчлах, зардлыг бууруулах, хөдөө орон нутагт нийгмийн хамгааллын хүртээмжийг нэмэгдүүлэх үүрэгтэй.¹⁶⁰ Хоршоод мөн уран бүтээлчид, таксины жолооч гэх мэт бусад салбарын хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчид, тэр дундаа дижитал хөдөлмөрийн платформ ашиглан ажилладаг иргэдийн хувьд улсын нийгмийн хамгааллын тогтолцоонд хамрагдах боломжийг олгоход чухал үүрэг гүйцэтгэдэг.¹⁶¹ Хоршоод нэгдэх нь нийгмийн даатгалд хамрагдахыг хөнгөвчлөхөөс гадна хуулийн талаарх мэдлэгийг сайжруулж, эдийн засгийн үр ашиг, аюулгүй байдлыг дээшлүүлж, санхүүгийн хүртээмжтэй байх үндэс суурь болно.¹⁶² Филиппинд хоршоод гишүүдийг эрүүл

¹⁵⁷ ILO, *Flagship Report: World Social Protection Report 2020-22: Social protection at the crossroads – In pursuit of a better future*, 2021.

¹⁵⁸ ILO, *Resolution and conclusions concerning the second recurrent discussion on social protection (social security)*, International Labour Conference, 109th Session, 2021.

¹⁵⁹ Зууны Тунхагт “Хангалттай, тогтвортой, хөдөлмөрийн ертөнцийн өөрчлөлтөд нийцсэн нийгмийн хамгааллын тогтолцоо”-г бий болгохыг уриалсан бөгөөд бүх төрлийн хөдөлмөр эрхлэлт дахь ажилчдыг ийм хамгаалалтаар хангах нь гишүүн орнуудын нэн тэргүүний зорилт мөн гэдгийг Бага хурлаас эргэн.

¹⁶⁰ ILO and FAO, *Extending Social Protection to Rural Populations: Perspectives for a Common FAO and ILO Approach*, 2021.

¹⁶¹ ILO, *Extending social security to workers in the informal economy: Lessons from international experiences*, 2021.

¹⁶² Fabio Durán Valverde et al, *Innovations in Extending Social Insurance Coverage to Independent Workers: Experiences from Brazil, Cape Verde, Colombia, Costa Rica, Ecuador, Philippines, France and Uruguay*, ILO Extension of Social Security Paper No. 42, 2013.

мэндийн даатгалын үндэсний агентлагт (PhilHealth) бүртгүүлүүлэх, шимтгэлийг цуглуулах ажлыг зохион байгуулдаг нь даатгалд хамрагдах түвшнийг сайжруулахад тусалсан.¹⁶³

- 75. Тухайн улс орны онцлогоос шалтгаалан нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг нийгмийн хамгааллын тогтолцоонд илүү ихээр хамруулах боломж бий.** Тухайлбал, нийгмийг дайчлах, хамтрах, шимтгэл хураах зэрэг үндэсний нийгмийн хамгааллын тогтолцооны захиргааны зарим чиг үүргийг хүн амын тодорхой бүлгийн хувьд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд рүү шилжүүлж болно. Зарим нөхцөл байдалд нийгмийн хамгааллын байгууллагууд хүн амын зарим бүлгүүдтэй илүү ойртох зорилгоор зарим үндсэн чиг үүргийг олон нийтэд түшиглэсэн байгууллагуудад, ялангуяа харилцан туслалцах нийгэмлэг, хоршоодод шилжүүлж болно. Харин эсрэгээр, улсын нийгмийн хамгааллын тогтолцоонд хамрагдаагүй харилцан туслалцах нийгэмлэгүүд хамрах хүрээгээ өргөжүүлэх тал дээр хязгаарлагдмал амжилтад хүрсэн, учир нь тэд эрсдэлийг өргөнөөр хуваалцах боломжийг олгодоггүй ба сөрөг сонголтын асуудалд өртөмтгий байдаг. Амжилттай хамрагдсан жишээнүүдийг олон янзын нөхцөл байдалд дурдаж болно. Тухайлбал, Бельгид заавал хамрагдах нийгмийн эрүүл мэндийн даатгалыг харилцан туслалцах нийгэмлэгүүдээр дамжуулан олгодог. Франц улсад эрүүл мэндийн даатгалын үндэсний агентлаг нь ажилчдын тодорхой ангилалд болон зарим үйл ажиллагааны салбаруудад зарим захиргааны чиг үүргийг харилцан туслалцах нийгэмлэгүүдэд шилжүүлдэг.¹⁶⁴ Сенегал улсад бүх нийтийн эрүүл мэндийн даатгалд хүрэх хөнгөлөлттэй тогтолцоог харилцан туслалцах нийгэмлэгүүдээр болон бие даасан ажилчдад зориулан шинээр бий болгосон тогтолцоогоор дамжуулан хэрэгжүүлдэг.¹⁶⁵
- 76.** Мөн зарим улс оронд, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд улсын нийгмийн хамгааллын тогтолцооны нэг хэсэг болох эрүүл мэндийн, нийгмийн болон орон сууцны үйлчилгээг үзүүлэх замаар чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Олон оронд нийгмийн хамгааллын тогтолцоо нь ялангуяа нийгмийн эрүүл мэндийн хамгаалал, хүүхэд асрах үйлчилгээ, урт хугацааны асрамж, орон сууцны чиглэлээр үйлчилгээ үзүүлэгч нартай гэрээ байгуулж ажилладаг. Ийм нөхцөлд хоршоо, холбоод нь нийгмийн хамгааллын тогтолцооны нэгэн хэсэг болж ийм үйлчилгээ үзүүлэхэд хувь нэмрээ оруулдаг. Олон улсын эрүүл мэндийн хоршооллын байгууллагын тооцоолсноор дэлхийн 76 орны 3300 эрүүл мэндийн хоршоогоор дэлхийн хэмжээнд 100 сая орчим өрх эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ авдаг. Олон нь нийгмийн эрүүл мэндийн хамгааллын улсын тогтолцоонд үйлчилгээ үзүүлэгчээр нэгтгэгдэн ажилладаг.¹⁶⁶
- 77. Урт хугацааны асрамжийн үйлчилгээг нийгмийн хамгааллын тогтолцооны хүрээнд¹⁶⁷ нэвтрүүлэх явдал нэмэгдэж байгаа тул нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд үйлчилгээ үзүүлэгчийн хувьд улам их өсөх боломжтой хувь нэмрээ оруулж байна.** нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд эмзэг залуучууд, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, өндөр настан, хүүхдүүд гэх мэт олон янзын хүн амын бүлгүүдэд

¹⁶³ ILO, *Extending social health protection: Accelerating progress towards Universal Health Coverage in Asia and the Pacific*, 2021.

¹⁶⁴ Emilie Sauvignet, "Le financement du système de santé en France: Rôle et organisation de l'assurance maladie obligatoire", Discussion Paper No. 1 (World Health Organization, 2005).

¹⁶⁵ ILO, *Revue globale et analyse du système national de Protection sociale : Revue générale du système de Protection sociale au Sénégal et appui à la mise en œuvre de la Stratégie nationale de Protection sociale*, 2021.

¹⁶⁶ UN General Assembly, *Cooperatives in social development: Report of the Secretary-General*, A/74/206, 2019.

¹⁶⁷ 2021 оны 6-р сард Бага хурлаас гишүүн орнууд "нийгмийн хамгааллын тогтолцооны салшгүй хэсэг болох хямд, чанартай хүүхэд асрах болон урт хугацааны асрамжийн үйлчилгээний хүртээмжийг хөнгөвчлөхийн тулд халамжийн эдийн засагт хөрөнгө оруулалт хийх ёстой" гэж сануулав. ILO, *Resolution and conclusions concerning the second recurrent discussion on social protection (social security)*, International Labour Conference, 109th Session, 2021.

зориулсан асрамж халамжийн үйлчилгээний хэрэгцээг хангадаг. Эдгээр нь ихэвчлэн олон зорилготой байдаг нь үйлчлүүлэгчдийн янз бүрийн асрамжийн үйлчилгээний хэрэгцээг илэрхийлж байна. Энэ ажилд мөн асрамжийн үйлчилгээ үзүүлэгчид, үйлчлүүлэгчид, төр, олон нийтийн төлөөлөгч зэрэг олон оролцогч талуудыг хамруулдаг.¹⁶⁸ Италид Болонья хотын хүүхэд, өндөр настан, эмзэг бүлгийн иргэдэд үзүүлэх асрамжийн үйлчилгээний 85 хувийг асрамжийн үйлчилгээ үзүүлэгч болон үйлчлүүлэгчдийн хамтран эзэмшдэг нийгмийн хоршоод үзүүлдэг.¹⁶⁹ Урт хугацааны асрамжийн болон ахмад настануудын орон сууцны хэрэгцээг хангах асуудлыг шийдвэрлэхээр ажилладаг нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд Хятад (Хонконг), Япон, БНСУ, Сингапурт байдаг.¹⁷⁰ Испанид нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь асрамжийн үйлчилгээний нийт нийлүүлэлтийн 43.5 хувийг эзэлж байгаа бол байр сууцыг оролцуулахгүйгээр энэ үзүүлэлт нийгмийн үйлчилгээний 59.3 хувь болж өсөж байна.¹⁷¹ Их Британид КОВИД-19 цар тахлын үед Үндэсний эрүүл мэндийн албаны олон нийтийн сувилахуйн болон бусад үйлчилгээний 30 гаруй хувийг нийгмийн аж ахуйн нэгжүүд үзүүлж байв.¹⁷²

- 78.** нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд боломжийн үнэтэй, зохистой орон сууцаар хангаж, орон гэргүй болох, шаардлага хангахгүй орон сууцны асуудлуудаас урьдчилан сэргийлэхэд нийгмийн хамгааллын тогтолцоотой хамтран ажиллах боломжтой. Нийгмийн хамгааллын тогтолцоо нь орон гэргүй болох, шаардлага хангахгүй орон сууцны асуудлыг өдөөж буй эрсдэлт хүчин зүйлсийг шууд шийдвэрлэдэг. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд мөн ядуурлыг бууруулах, зохистой орон сууц, нийгмийн халамж, орон сууцны тэтгэмжийн хүртээмжийг хөнгөвчлөх боломжтой байна.¹⁷³ Орлого багатай хүн амыг хямд үнэтэй орон сууцтай болоход нь тусалдаг нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн дунд хөдөө орон нутагт олон нийтэд түшиглэсэн барилгын холбоод, хотод орон сууцны хоршоод байдаг.¹⁷⁴ Египет улсад хагас сая орон сууц барьсан 2320 орон сууцны хоршооны нэгэнд нийт өрхийн гуравны нэг нь харьяалагддаг.¹⁷⁵ Мексикт ÉCHALE гэдэг нийгмийн аж ахуйн нэгж орон сууцны шийдлийг санал болгосноор олон нийтийн цогц хөгжилд хувь нэмрээ оруулдаг юм.¹⁷⁶ БНСУ-д ядуу газрын оршин суугчдын санаачилгаар анх бий болсон 177 орон сууцаар өөрсдийгөө хангах аж ахуйн нэгж нь одоо хоршоодоор дамжуулан ажлын байр бий болгож, орон сууцны хангамжаа сайжруулж байна.¹⁷⁷ Өмнөд Африкт Hustlenomics гэдэг шинэлэг санхүүжилт, өмчлөлийн загвараар чанартай, удаан эдэлгээтэй орон сууц барьдаг, нөлөөлөлд түшиглэсэн нийгмийн

¹⁶⁸ Matthew Leonore et al., *Providing Care through Cooperatives 1: Survey and Interview Findings* (ILO, 2016).

¹⁶⁹ Open Learn, "How is Italy reinventing the co-op?"

¹⁷⁰ Matthew Leonore, *Providing Care through Cooperatives 2: Literature Review and Case Studies* (ILO, 2017).

¹⁷¹ CEPES, 2019.

¹⁷² UN Economic Commission for Europe, *Women's economic empowerment and the care economy in the ECE region: The impact of economic and social policies during the COVID-19 response and recovery*, UNECE Policy brief on Gender No. 1, 2020.

¹⁷³ ILO, "Social Protection Systems for All to Prevent Homelessness and Facilitate Access to Adequate Housing", Social Protection Spotlight, ILO brief, 2020.

¹⁷⁴ ОУХБ-ын 1961 оны Ажилчдын орон сууцны тухай 115 дугаар Зөвлөмж нь орон сууц барих хоршоо, хоршоо болон түүнтэй адилтгах ашгийн бус орон сууцны нийгэмлэг болон бусад орон сууцны холбоо зэрэг нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн ажилчдын орон сууцанд оруулсан хувь нэмрийг үнэлэв.

¹⁷⁵ Co-operative Housing International, "About Egypt."

¹⁷⁶ ÉCHALE.

¹⁷⁷ Bénédicte Fonteneau and Ignace Pollet, *The Contribution of Social and Solidarity Economy and Social Finance to the Future of Work* (ILO, 2020).

аж ахуйн нэгж нь орон нутгийн эмэгтэйчүүд, залуучуудад ур чадвар эзэмшүүлэн ажлын байраар хангадаг.¹⁷⁸

Хөдөлмөрийн харилцааны эрх

79. Хөдөлмөрийн харилцааны үндсэн зарчим, эрх болон олон улсын хөдөлмөрийн хэм хэмжээ нь бүх ажилчдад хамаарна. Хөдөлмөрлөх эрхийн тухайд, “Тогтвортой хөгжил - 2030 хөтөлбөр”-ийн хөтөлбөрийн 8-р зорилт (зохистой хөдөлмөр ба эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих) болон 16-р зорилтыг (энх тайван, шударга ёсыг цогцлоох) хэрэгжүүлэхэд, ялангуяа олон улсын хөдөлмөрийн хэм хэмжээг дэмжих, ахиулах, хэрэгжүүлэхэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд томоохон хувь нэмэр оруулах боломжтой байна. ОУХБ-ын 1998 онд баталсан Хөдөлмөрийн хүрээн дэх суурь зарчим ба хөдөлмөрлөх эрхийн тухай дурдсанчлан, бүх гишүүн улс холбогдох баримт бичгийг соёрхон батлаагүй ч хөдөлмөрийн хүрээний суурь зарчим, эрхийг хүндэтгэх, сурталчлах, хэрэгжүүлэх үүрэгтэй юм. Тодруулбал, Эвлэлдэн нэгдэх ба зохион байгуулах эрхийг хамгаалах тухай 1948 оны 87 дугаар конвенц, Зохион байгуулах, хамтын хэлэлцээ хийх эрхийн тухай 1949 оны 98 дугаар конвенцид заасны дагуу бүх ажил олгогч, ажилчид өөрсдийн эрх ашгийг урагшлуулан хамгаалах зорилгоор эвлэлдэн нэгдэх болон хамтын хэлэлцээ хийх эрхтэй. Үүнд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн бодлого, хууль тогтоомжоор зохицуулагддаг ажил олгогч, ажилчид орно. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд нь бусад ажил олгогчдын нэгэн адил хөдөлмөрийн харилцаандаа олон улсын хөдөлмөрийн хэм хэмжээ, үндэсний хөдөлмөрийн хууль тогтоомжийг дагаж мөрдөх шаардлагатай.¹⁷⁹ Мөн тэд нараас аюулгүй, эрүүл хөдөлмөрийн нөхцөлийг дагаж мөрдөхийг шаарддаг.¹⁸⁰ Тэд хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн (ХАБЭА) нь холбогдох олон улсын болон үндэсний хууль тогтоомжийг дагаж, ажил олгогч-ажилчдын харилцаа, гуравдагч этгээдтэй иргэний болон арилжааны харилцаандаа удирдамж болгон харгалзан үзэх ёстой. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд нь хөдөлмөрийн харилцааны үндсэн зарчим, эрх, ажлын байран дахь ХАБЭА-н дүрэм журамтай холбоотой тул хөдөлмөрийн хяналтад хамрагддаг. Үндэсний хууль тогтоомж нь мөн ажилчдын хоршоо зэрэг ажилчдын эзэмшлийн аж ахуйн нэгж дэх хөдөлмөрийн харилцааг зохицуулдаг. Жишээлбэл, Испанид 1999 оны Хоршоодын тухай хуульд ХАБЭА-н зохицуулалт нь ажлын байр болон ажилчин гишүүдэд хамаарна гэж заасан байдаг.¹⁸¹

80. Олон улсын хөдөлмөрийн зарим хэм хэмжээ нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг буюу түүнд хамаарах зохион байгуулалтын хэлбэрийг тодорхой заасан байдаг. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг буюу нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжид тусгайлан хамаарах олон улсын хөдөлмөрийн хэм хэмжээний жагсаалтыг хавсралтад харуулав. Хэдийгээр ОУХБ-аас нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тухай тусгайлсан хэм хэмжээ гаргаагүй ч хоршоо нь 1966 оны Хоршоодын тухай (Хөгжиж буй орнууд) 127 дугаар зөвлөмжийг орлосон 2002 оны Хоршоог дэмжих 193 дугаар зөвлөмжийн анхаарлын төвд оров.¹⁸² 193 дугаар зөвлөмжид “Хоршоонд ажиллаж буй нийт ажиллагчдын хувьд ОУХБ-ын суурь хэм хэмжээ болон Олон Улсын Хөдөлмөрийн Байгууллагын

¹⁷⁸ Hustlenomics.

¹⁷⁹ ILO, *General Survey on the fundamental Conventions concerning rights at work in light of the ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization*, 2008: *Giving globalization a human face*, Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, ILC.101/III/1B, 2012, зүйл 53.

¹⁸⁰ ОУХБ-ын 1961 оны Ажилчдын орон сууцны тухай 115 дугаар Зөвлөмж.

¹⁸¹ Government of Spain, *Act No. 27/1999* of 16 July on Cooperatives.

¹⁸² Стандартын хяналтын механизм-ын 2016 оны шийдвэрээр 127 дугаар зөвлөмжийг хүчингүй болгосон.

Хөдөлмөрийн хүрээн дэх суурь зарчмууд ба эрхийн тухай Тунхаглалыг ямар нэг ялгаваргүйгээр хэрэгжүүлэхийг дэмжих” үндэсний бодлогыг хэрэгжүүлэхийг уриалсан. 193 дугаар зөвлөмжийг баталснаас хойш 117 орчим улс оронд хоршооны бодлого, хууль тогтоомжоо шинэчлэхдээ түүний удирдамж болгон ашигласан байна.¹⁸³

81. **нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд гишүүдтэйгээ болон бусад гуравдагч талуудтай харилцахдаа олон улсын хөдөлмөрийн хэм хэмжээг сурталчлах боломжтой.** Тэд гишүүддээ эдгээр баримт бичгүүдийн талаар танилцуулж, тэдний хэрэглээг сурталчлах замаар эдгээр хэм хэмжээг үр дүнтэй хэрэгжүүлэхэд идэвхтэй үүрэг гүйцэтгэх боломж бий. Заавал дагаж мөрдөх конвенцуудын хувьд тэд үндэсний хэмжээнд тэдгээрт нэгдэн орох, хэрэглэх талаар сурталчлах, дагаж мөрдөхийг дэмжих зорилгоор гишүүддээ мэдээлэл, дэмжлэг үзүүлэх боломжтой. Тухайлбал, ОУХБ-ын 1989 оны Уугуул болон омгийн хүн амын талаарх 169 дүгээр конвенц батлагдсанаас хойш түүнийг өнөөг хүртэл 24 улс соёрхон баталсан, харин нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг дэмжих зорилтыг уугуул иргэдийн интеграцийн үндэсний төлөвлөгөөнд тусгаж уугуул иргэдийн үндэсний хороодын хэлэлцүүлэгт нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн байгууллагууд оролцож байна. Гэрийн үйлчилгээний ажилтнуудын өөртөө туслах байгууллага, холбоод болон хоршоод ОУХБ-ын Гэрийн үйлчилгээний ажилтны тухай 2011 оны 189 дүгээр конвенцийг соёрхон батлахыг дэмжиж болно. Тринидад ба Тобаго улсад Гэрийн ажилчдын үндэсний үйлдвэрчний эвлэл ба түүний Үйлчилгээний ажилчдын төвийн хоршоо нь гэрийн үйлчилгээний ажилчдын хөдөлмөрлөх эрхийг хамгаалах үндэсний хууль тогтоомжийг боловсруулж батлуулах талаар хамтран дэмжиж, Карибын тэнгисийн бусад гэрийн үйлчилгээний ажилчдын байгууллагуудтай хамтран 189 дүгээр конвенцийг соёрхон батлах, хэрэгжүүлэхийн төлөө ажиллаж байна.¹⁸⁴
82. **нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд гишүүдийнхээ дунд хөдөлмөрийн хүрээний суурь зарчим, эрхийг мөрдүүлэх, олон нийттэй харилцаж, хөдөлмөрийн хүрээний суурь зарчим, эрхийг хэрэгжүүлэхэд бусад олон нийтийн оролцогч талуудтай хамтарсан санаачлага гарган ажилладаг.** нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд нь өөрийн, гишүүдийн болон хэрэглэгчдийнхээ үйл ажиллагаандаа эвлэлдэн нэгдэх эрх чөлөө, хамтын хэлэлцээ, албадан хөдөлмөр, хүүхдийн хөдөлмөр, ялгаварлан гадуурхалттай холбоотой ажилчдын эрхийн дутагдал цоорхойг шийдвэрлэхэд тусалж чадах юм. Нийгмийн түншүүдтэй хамтран ажилласнаар нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд албан бус эдийн засгийн салбарын ажилчдын ажлын нөхцөлийг сайжруулах, орлогыг нэмэгдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлж болно.
83. **Албадан хөдөлмөрийн тухайд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд хөдөлмөрийн шилжилт хөдөлгөөн ихтэй газар хөдөлмөрийн эрхийн талаар мэдээллийн кампанит ажил явуулж болно.** Тэд мөн албадан хөдөлмөрийн хохирогчдод үйлчилгээ үзүүлэх боломжтой. Жишээлбэл, тэд албадан хөдөлмөрийн хохирогч байсан иргэдэд орлого олох үйл ажиллагаанд ороход дэмжлэг үзүүлж болно. Их Британи дахь жижиглэн худалдааны хоршооллын сүлжээ болох Со-ор UK нь борлуулж буй бүтээгдэхүүнээ албадан хөдөлмөрөөс ангид байлгах зорилгоор нийлүүлэлтийн гинжин хэлхээндээ дагаж мөрдөх бодлогыг хэрэгжүүлсэн. Мөн албадан хөдөлмөрийн хохирогч байсан иргэдэд

¹⁸³ Нийт 108 улс 2002-2013 оны хооронд хоршооллын тухай хууль тогтоомжоо шинэчлэхдээ 193 гуравдугаар зөвлөмжийг үндэслэсэн, 2013 оноос хойш нэмэлт есөн улс (Куба, Финланд, Гайана, Израиль, Казахстан, Киргизстан, Мадагаскар, Мьянмар, Никарагуа) ийм зөвлөмжийг гаргажээ.

¹⁸⁴ ILO, *Advancing domestic workers' rights through cooperatives in Trinidad and Tobago*, 2019.

амьдралаа буцаан олж авахад туслах зорилгоор сэтгэл зүй-нийгмийн үйлчилгээ үзүүлж, ур чадварын сургалт явуулдаг.¹⁸⁵

84. **нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-т оролцох нь орлогын хэлбэлзлийг хязгаарлаж, фермийн өрхүүдийн амьжиргааг сайжруулах замаар хөдөө аж ахуй дахь хүүхдийн хөдөлмөрөөс хараат байдлыг бууруулахад тусална.** Мөн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд хүүхдийн боловсролыг ба сургуулиас ажил руу шилжихийг дэмжих, хүүхдийн хөдөлмөрийн мониторингийн хороонд оролцох замаар хүүхдийн хөдөлмөрөөс урьдчилан сэргийлэх, хүүхдийн хөдөлмөрийг устгах ажилд зохих хувь нэмрээ оруулах боломжтой. Руанда улсад хөдөө аж ахуйн хоршоод харьяалагддаг фермийн өрхүүдэд хүүхдийн хөдөлмөрийн түвшин бусад фермийн өрхүүдээс гуравны нэгээр бага байна.¹⁸⁶
85. **нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн ажлын байрны чанар, зохистой хөдөлмөрийн дутмаг байдлын асуудалд анхаарал хандуулахгүй байж болохгүй.** Хэрэв нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжид ажиллаж байгаа ажилчид хөдөлмөрийн харилцаанд ороогүй гэж үзвэл¹⁸⁷ тэд хөдөлмөрийн харилцааны суурь зарчим, эрх, ХАБЭА-н зохих нөхцөл, хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал ажлын цаг, цалин хөлс, нийгмийн хамгааллын хүртээмж зэргийн хувьд эдлэх хамгааллаа алдах эрсдэлтэй болж болзошгүй. 193 дугаар зөвлөмжид үндэсний бодлого нь "Хөдөлмөрийн хууль тогтоомжийг бүх аж ахуйн нэгжид мөрдүүлэх замаар хоршоог хөдөлмөрийн хуулийг хэрэгжүүлэхгүй байх зорилгоор байгуулах, ашиглахаас буюу хөдөлмөрийн харилцааг халхавчлахад ашиглахаас сэргийлэх, ажилчдын эрхийг зөрчдөг хуурамч хоршоодтой тэмцэх" ёстой гэж заасан. Хууль тогтоомжийг мөрдүүлэхэд хөдөлмөрийн хяналтын үүрэг нэн чухал байна. Хөдөлмөр эрхлэлтийн баримт бичгүүдийн тухай 2010 оны ерөнхий судалгаандаа Конвенц, зөвлөмжийн хэрэглээний талаарх шинжээчдийн хорооноос хөдөлмөрийн хуулийг хэрэглэхдээ зөвхөн татварын хөнгөлөлт, нийгмийн даатгалын хөнгөлөлт гэх мэт хоршооны статустай холбоотой ашиг хүртэх бөгөөд хөдөлмөрийн хууль тогтоомжийг бодит хэрэгжилтээс зайлсхийх сонирхолтой "хуурамч хоршоо" бий болохоос сэргийлэх хэрэгтэй гэж онцлон тэмдэглэжээ.¹⁸⁸
86. **Ажилчдыг хамгаалах арга хэмжээ нь, ялангуяа ажилчдын эзэмшдэг аж ахуйн нэгжүүдэд гишүүн ажилчдын хувьд зайлшгүй шаардлагатай.** Португал, Испани, Уругвай зэрэг зарим улс оронд ажилчдын хоршоо болон түүний ажилчин гишүүдийн хоорондын харилцааг хөдөлмөрийн хуулиас үндсэндээ хамрагдахгүй, байгууллагын харилцаа гэж үзэхийг хуульд заасан байдаг.¹⁸⁹ 1995 онд болсон ОУХБ-ын шинжээчдийн хурлаар гишүүн-өмчлөгч-ажилчид нь хоршооны санхүүгийн чадавхийг бэхжүүлэхийн тулд хөдөлмөрийн хуулийн дагуу олгогдсон зарим давуу эрхийг шаардахаас татгалзах шийдвэр гаргаж болно гэж дүгнэсэн.¹⁹⁰ Гэсэн хэдий ч ажилчдын хоршоо дахь хөдөлмөрийн харилцааг "хоршооллын ажил" гэж ангилах гуравдах арга зам улам их сонирхох болж байна.¹⁹¹ Ийм

¹⁸⁵ Co-op UK, *The Co-op and tackling slavery*, 2017.

¹⁸⁶ ILO, *Ending child labour by 2025: A review of policies and programmes*, 2018.

¹⁸⁷ 2006 оны Хөдөлмөрийн харилцааны тухай 198 дугаар Зөвлөмжид тодорхойлсноор.

¹⁸⁸ ILO, *General Survey concerning employment instruments in light of the ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization, 2008*, Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations, *ILC.99/III/1B*, 2010, зүйл 465.

¹⁸⁹ Испани улсын 1999 оны 7-р сарын 16-ны өдрийн Хоршооны тухай *Хууль №. 27/1999*, зүйл 80(1) ба Уругвай Улсын Хоршооны тухай ерөнхий хууль №18407/2008, зүйл 99-г үзнэ үү.

¹⁹⁰ ILO, *Meeting of Experts on Cooperative Law: Final Report*, 1995.

¹⁹¹ Deolinda Meira, André Almeida Martins and Tiago Pimenta Fernandes, "Regime jurídico das cooperativas de trabalho em Portugal: estado da arte e linhas de reforma", *CIRIEC – España. Revista jurídica de economía social y cooperativa*, 30 (2017).

харилцаанд ажилчдыг хамгаалах тусгайлсан арга хэмжээг авч хэрэгжүүлдэг, тухайлбал, хоршооны гишүүн ажилчдад нийгмийн хамгааллыг сунгах гэх мэт.

Жендерийн тэгш байдал

87. **Нөхцөл байдал нь тухайн орчны онцлогоос шалтгаалан өөр өөр байж болох боловч нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хүрээнд жендерийн асуудалд анхаарал хандуулах сонирхол ихсэх, эмэгтэйчүүдийн манлайллыг илүү өндөр үнэлэх, эмэгтэйчүүдийн эзэмшиж буй нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн тоо нэмэгдэх хандлага гарч байна.** “Тогтвортой хөгжил -2030 хөтөлбөр”-ийн 5-р зорилт (жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах)-д хүрэх ахиц дэвшлийг оролцуулан жендерийн тэгш байдлыг нэмэгдүүлэхэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг дайчлахдаа анхаарлын төвд хоёр чиглэл гарч ирж байна: нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжид, тэр дундаа удирдах албан тушаалд эмэгтэйчүүдийн оролцоог нэмэгдүүлэх; мөн эмэгтэйчүүдийн оролцоо ихтэй боловч үнэлэмж нь дутмаг эдийн засгийн салбар эсвэл мэргэжил (жишээлбэл, асрамж халамжийн эдийн засагт) нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг хөгжүүлэх. 2019 онд хоршооллын болон харилцан ашигтай даатгалын салбарт ICMIF-ын гишүүн байгууллагуудын удирдагчдын дөрөвний нэг, ICMIF-ийн удирдах зөвлөлийн гишүүдийн 20 хувь нь эмэгтэйчүүд байв. Удирдах албан тушаалд эмэгтэйчүүдийн төлөөллийн энэ түвшин нь арван гүйцэтгэх захирлын нэг нь л эмэгтэйчүүд байдаг нийт даатгалын салбараас илүү өндөр байлаа.¹⁹² Испанид жендерийн цалингийн зөрүү нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдэд бусад төрлийн байгууллагуудас илүү нарийссан нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн удирдлагын түвшинд илүү олон янзын төлөөлөлтэй байгаатай холбоотой гэж үзэж болно.¹⁹³ Их Британид 2021 онд нийгмийн аж ахуйн нэгжүүдийн 47 хувийг эмэгтэйчүүд удирдаж, нийгмийн байгууллагуудын удирдах багийн 83 хувь нь эмэгтэйчүүдийг оролцуулж байв.¹⁹⁴
88. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь мөн жендерийн тэгш байдлыг хангахад мэдэгдэхүйц ахиц гаргах боломжтой байна. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь орон сууц, санхүүгийн салбарт хямд, хүртээмжтэй үйлчилгээ, асрамж халамжийн олон төрлийн үйлчилгээ авах боломж олгосноор эмэгтэйчүүдэд олон давуу талыг бий болгож байна. Эмэгтэйчүүд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжээр дамжуулан төрийн байгууллагуудтай хэлэлцэж нөхцөл байдлаа сайжруулах боломжтой. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн ардчилсан, оролцоотой засаглал нь эмэгтэйчүүдэд шийдвэр гаргах, эрх мэдлээ хуваалцах үйл ажиллагаанд оролцох боломжийг олгодог. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдэд ажилладаг эмэгтэйчүүд жендерт суурилсан хүчирхийлэл, дарамт зэрэг ялгаварлан гадуурхалт, хүчирхийлэл, дарамтаас ангид байх зэрэг хувийн болон нийтийн хэрэгцээгээ хангахад илүү сайн байр суурьтай байж болно.
89. **Эмэгтэйчүүдийн үүсгэн байгуулсан болон эмэгтэйчүүдийн төлөөллийн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөрийн оролцоог хязгаарлаж болзошгүй нийгмийн болон соёлын хязгаарлалтыг даван туулахад тусалдаг.** Зарим оронд зөвхөн эмэгтэйчүүдийн хоршоод хоол боловсруулах, гар урлал, асрах үйлчилгээнд идэвхтэй оролцож, гишүүдээ ажлын байраар хангаж, нийгмийн сүлжээг бий болгодог. Энэтхэгт 14 Энэтхэгийн мужийн 1.8 сая албан бус эмэгтэй ажилчдын үндэсний үйлдвэрчний эвлэл болох SEWA нь гар урлал, сүүн бүтээгдэхүүн, хөдөө аж ахуй, гэрийн

¹⁹² Swiss Re Institute, *Gender diversity in the re/insurance industry: For a sustainable future*, 2021.

¹⁹³ CEPES, 2019.

¹⁹⁴ Social Enterprise UK, *No Going Back – State of Social Enterprise Survey 2021*, 2021.

үйлчилгээний ажил, барилга, хош хаягдал дахин боловсруулах салбар дахь шинээр байгуулагдаж буй хамтын нийгмийн аж ахуйн нэгжүүдийн инкубатор болж тэдгээрийг эрүүл мэнд, хүүхэд асрах, даатгал, санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлдэг бусад хамтын аж ахуйн нэгжүүдтэй холбодог. SEWA-гийн дэмждэг хоршоодын 80 орчим хувь нь эдийн засгийн ашигт байдалд хүрсэн байна.¹⁹⁵

90. Хэдийгээр нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд тэгш байдал, шударга ёсны байдлын үнэт зүйлс дээр суурилдаг байж болох боловч хууль эрх зүйн зохицуулалт, нийгмийн хэм хэмжээ, түүхэн тэгш бус байдлын улмаас тэд хязгаарлагдаж болно. Эмэгтэйчүүд ихэвчлэн хөрөнгө, боловсрол, сургалтын хувьд эмзэг сул байдаг тул тэд байгууллага байгуулах, өргөжүүлэх, тогтвортой ажиллуулахад шаардлагатай нөөц, зах зээлд нэвтрэхэд саад бэрхшээлтэй тулгарч болох юм.¹⁹⁶ Эмэгтэйчүүд SS-ийн нэгжүүдэд эрэгтэйчүүдтэй адил тэгш оролцдог ч давамгайлж байгаа хэвтээ болон босоо хүйсийн хөдөлмөрийн хүйсийн хуваарийн улмаас шийдвэр гаргах зөвлөлд оролцох эсвэл удирдах албан тушаалд дэвшихэд тэдний хувьд хүндрэлтэй байж магадгүй юм.¹⁹⁷ Мөн эмэгтэйчүүд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн босоо бүтэц болон бусад туслах бүтцүүдтэй ерөнхийдөө эрэгтэйчүүдээс бага холбогдсон байдаг.¹⁹⁸ Ийм тохиолдолд тэгш байдлыг тогтоох арга хэмжээ гэх мэт шилжилтийн арга хэмжээг ашиглаж болно. Иргэдийн оролцоотой жендерийн аудит эсвэл жендерт нийцсэн төсөв боловсруулалт бол нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-т ашиглагдах аргуудын нэг байж болно. Төрөөс эмэгтэйчүүдийн чадавхийг бэхжүүлэх хөтөлбөрүүдийг бий болгож, түүнчлэн байгууллагын манлайлал, менежмент, санхүүгийн төлөвлөлт, маркетинг зэрэг чиглэлээр эмэгтэйчүүдийг чадавхижуулах хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэх замаар нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-т эмэгтэйчүүдийн эрх мэдлийг нэмэгдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлж болно. Тэгш бус байдлыг засаж тэгш байдлыг тогтоох арга хэмжээ нь мөн зөвхөн аж ахуйн нэгжийн түвшинд төдийгүй бас гэр орон, олон нийт, нийгмийн хүрээнд ч үр өгөөжтэй байж болно. Асран халамжлах ачааллыг хөнгөвчлөх, эмэгтэйчүүдийн иргэний болон улс төрийн эрхийг бэхжүүлэхэд чиглэсэн нийгмийн бодлого эмэгтэйчүүдийн бодлого гаргах үйл явцад оролцоход түлхэц болно.¹⁹⁹

Нийгмийн зөвшилцөл

91. **Зарим улс оронд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн босоо бүтэц нийгмийн зөвшилцлийн арга хэмжээнд оролцдог.** нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд, ялангуяа томоохон нэгжүүд ба тэдгээрийн холбоод нь ажил олгогчийн хувьд нийгмийн зөвшилцөлд оролцож болно, тухайлбал Швейцарийн жишээнд үйлдвэрчний эвлэлүүдтэй хамтын гэрээ хэлэлцээр ч хийдэг.²⁰⁰ Нигер улсад хоршоод ажил олгогч, ажилчдын байгууллагуудтай хамтран Нийгмийн зөвшилцлийн үндэсний хороонд (CNDS) ажилладаг. Сенегал улсад Сенегалын худалдаачид, үйлдвэрлэгчдийн үндэсний холбоо (UNACOIS) нь тус улсын Нийгмийн зөвшилцлийн дээд зөвлөлийн гишүүн юм. Өмнөд

¹⁹⁵ ILO, *Advancing cooperation among women workers in the informal economy: The SEWA way*, 2018.

¹⁹⁶ UNTFSE, *Social and Solidarity Economy and the Challenge of Sustainable Development: A Position Paper by the United Nations Inter-Agency Task Force on Social and Solidarity Economy (TFSSE)*, 2014.

¹⁹⁷ Simel Esim, "Cooperatives", in *The Routledge Handbook of Feminist Economics*, ed. Günseli Berik and Ebru Kongar (Routledge: London, 2021), 486–494.

¹⁹⁸ Eva Majurin, *How women fare in East African cooperatives: the case of Kenya, Tanzania and Uganda* (ILO, 2012).

¹⁹⁹ ILO, *Mapping the Social and Solidarity Economy Landscape in Asia: Spotlight on Indonesia*, ILO brief: Strengthening Social and Solidarity Economy Policy in Asia, 2021.

²⁰⁰ Жишээ нь: Migros, *Convention collective de travail (CCNT) du Groupe Migros*, 2019–22.

Африкийн Үндэсний эдийн засгийн хөгжлийн болон хөдөлмөрийн зөвлөлд төрийн болон ажил олгогч, ажилчдын байгууллагуудаас гадна олон нийтийн байгууллагууд ордог. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн албан ёсны төлөөлөлд мөн "бусад оролцогч талууд" гэсэн ангилалд багтах хоёр талт болон гурван ба түүнээс дээш талт зохицуулалт орж болно, Мали улсын Эдийн засаг, нийгэм, соёлын зөвлөл (CESC) ийм зохицуулалттай.

92. **Үүний нэгэн адил нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжийн төлөөлөгчид хил дамнасан нийгмийн хэлэлцүүлгийн механизмд, ялангуяа бүс нутгийн интеграцийн нийгэмлэгүүдэд оролцох боломжтой.** Европын банкны салбарын талаарх нийгмийн хэлэлцүүлгийн платформуудын хувьд Европын хамтын ажиллагааны банкуудын холбоо нь ажил олгогчдын төлөөллийн гурван байгууллагын нэг юм. Даатгалын салбарт Европ дахь харилцан ашигтай даатгагчид болон даатгалын хоршооллын холбоо нь ажил олгогчдын хүлээн зөвшөөрөгдсөн гурван байгууллагын нэг юм. Европын эдийн засаг, нийгмийн хороонд ажил олгогч, ажилчдын байгууллагуудтай хамтран ажилладаг ажлын хэсгүүдтэй хамтран ажиллахаас гадна буяны байгууллага, хоршоо, сан, хамтын туслалцааны нийгэмлэг, нийгмийн аж ахуйн нэгж зэрэг нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн төлөөлөл бүхий олон талт байдлын гурав дахь бүлэг ажилладаг. Хил дамнасан худалдаа эрхлэгчдийн холбоо нь хил дамнасан жижиг худалдаа эрхлэгчдийг төлөөлж, тэднийг дэмжин ажилладаг гишүүнчлэлд суурилсан байгууллага юм. Ингэснээр тэд Өмнөд болон Зүүн Африкийн орнуудад байрлах 40,000 гишүүдийнхээ хувьд худалдааны саад тотгорыг арилгахын төлөө ажиллаж тэдний нэрийн өмнөөс Зүүн ба Өмнөд Африкийн нийтийн зах зээлийн нарийн бичгийн дарга нарын газар, Өмнөд Африкийн хөгжлийн нийгэмлэг болон үндэсний засгийн газруудтай худалдааны нөхцөлийн талаар хэлэлцээ хийдэг.²⁰¹

Албан эдийн засагт шилжих

93. **Хувиараа хөдөлмөр эрхэлдэг албан бус ажилчид албан эдийн засагт шилжихийн тулд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг байгуулж болно.** Хөдөлмөрийн ирээдүйн тухай дэлхийн комисс "албан бус эдийн засагт ажиллаж буй ажилчид эвлэлдэн нэгдэж, хоршоо болон олон нийтэд түшиглэсэн байгууллагуудтай хамтран ажилласнаар нөхцөл байдлаа сайжруулж ирсэн" гэж хүлээн зөвшөөрсөн.²⁰² нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд бичил, жижиг, дунд үйлдвэрүүдийг албан ёсны болгон хөгжүүлэх, бүх нийтийн нийгмийн, эдийн засгийн болон улс төрийн оролцоог дэмжих замаар "Тогтвортой хөгжил -2030 хөтөлбөр"-ийн 8-р зорилт (зохистой хөдөлмөр ба эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих) болон 10-р зорилтыг (тэгш бус байдлыг бууруулах) хэрэгжүүлэхэд туслах боломжтой.
94. **Хувиараа хөдөлмөр эрхэлдэг албан бус ажилчдын нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн босоо бүтэцтэй байгууллагууд эдгээр ажилчдад дор дурдсан байдлаар орон нутгийн, үндэсний, бүс нутгийн болон олон улсын түвшинд дуу хоолойгоо хүргэж, төлөөллийг бий бий болгодог. Үүнд:**
- Орон нутгийн түвшинд гар урчууд, таксины жолооч, жижиг фермерүүд эсвэл гудамжны худалдаачдын нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд босоо бүтцэд нэгддэг. Жишээлбэл, АНУ-д Нью-Йорк хотын ажилчдын хоршоодын сүлжээ нь ихэвчлэн хувиараа

²⁰¹ Cross Border Traders Association of Zambia.

²⁰² ILO, *Work for a brighter future*, Report of the Global Commission on the Future of Work, 2019.

хөдөлмөр эрхэлдэг албан бус ажилчдын гишүүнчлэлтэй ажилчдын хоршоодод үйлчилгээ үзүүлдэг. Тэрээр ажилчдын хоршооны хөгжилд төрийн санхүүжилтийг олгох, ажилчдын хоршооны тухай хууль тогтоомжийг хот, муж улсын түвшинд батлахыг дэмжин ажилладаг.²⁰³

- Үндэсний хэмжээнд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн босоо бүтэц нь албан бус эдийн засгийн ажилчдын байгууллагуудыг нэгтгэдэг. 300,000 орчим гудамжны худалдаачдыг төлөөлсөн 373 үйлдвэрчний эвлэл, хоршоо, холбоо, олон нийтийн байгууллагуудын нэгдэл болох Энэтхэгийн гудамжны худалдаачдын үндэсний холбоо нь гудамжны худалдаачдыг эрх зүйн статустай болгосон Хотын гудамжны худалдаачдын талаар баримтлах үндэсний бодлогын төслийг боловсруулахад чухал үүрэг гүйцэтгэсэн.²⁰⁴
- Мөн улсын хэмжээнд оёдлын ажилчид, хүргэлтийн мотоциклийн жолооч, гудамжны худалдаачид, гар урчууд, жижиг фермерүүд, тоосго үйлдвэрлэгчид, сэргээгдсэн аж ахуйн нэгжүүдийн ажилчдын холбоодыг нэгтгэсэн Аргентины Албан бус эдийн засгийн ажилчдын холбоо (СТЕР) ажилладаг юм.²⁰⁵ Тэрээр албан бус эдийн засагт оролцогчдыг төрөөс хүлээн зөвшөөрүүлэхийн төлөө тэмцдэг иргэний холбоо гэж бүртгэгдсэн бөгөөд мөн гишүүдээ зориулсан харилцан ашигтай даатгалын хөтөлбөр болон сургалт боловсролын хөтөлбөр хэрэгжүүлдэг.²⁰⁶
- Бүс нутгийн түвшинд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн босоо бүтэц нь бүс нутгийн байгууллагуудад гишүүдээ дэмжиж, тэдэнд зориулсан мэдлэг, суралцах платформыг бий болгодог. HomeNet South Asia гэдэг гэрээр ажилладаг ажилчдын дэд бүсийн сүлжээ нь бүс нутаг дотор гэрээр ажиллагчид болон тэдний төлөөллийн байгууллагуудын дунд эв нэгдэл бий болгохыг зорьж ажилладаг.²⁰⁷
- Олон улсын түвшинд албан бус ажилчдын гишүүнчлэлд суурилсан байгууллагууд гишүүдийнхээ санаа зовнисон асуудлуудыг нэн тэргүүнд тавьж хамгаалдаг. Дэлхийн 50 гаруй орны 600,000 гаруй албан бус худалдаачдыг нэгтгэсэн StreetNet International дэлхийн байгууллага нь гишүүдийнхээ амьдралд шууд нөлөөлж буй бодлогод нөлөөлөхийг эрэлхийлж тэдний дуу хоолой, харагдах байдлыг бэхжүүлэх зорилго тавьж ажилладаг.²⁰⁸

95. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд албан бус эдийн засгийн нэгжүүдийн үйл ажиллагааг хамтран бизнес эрхлэх хэлбэрүүдээр дамжуулан өргөжүүлж, тэдний хэлэлцээний байр суурийг нэмэгдүүлэн ажилчдын нийгмийн хамгааллын хүртээмжийг дээшлүүлдэг.²⁰⁹ нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-аар дамжуулан албан бус эдийн засгийн аж ахуйн нэгжүүд эдийн засгийн чадавхи, тогтвортой байдлаа сайжруулах, бүтээмжээ нэмэгдүүлэх, хамтын үйлчилгээгээр зардлаа хэмнэх, үйлдвэрлэлийн түвшинг нэмэгдүүлж, бүтээгдэхүүний нэр төрлийг төрөлжүүлэх замаар орлогоо нэмэгдүүлэх боломжтой. Албан бус эдийн засагт оролцогчид нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжийг үүсгэн байгуулах эсвэл тэдэнд нэгдэн орох замаар санхүү, мэдээлэл, үйлдвэрлэлийн орц, технологи, дэмжлэг үйлчилгээ авах, мөн зах зээлд нэвтрэх боломжийг баталгаажуулах боломжтой байдаг. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн

²⁰³ New York City Network of Worker Cooperatives, "History and Mission."

²⁰⁴ National Association of Street Vendors of India.

²⁰⁵ СТЕР, "Nosotros". "Сэргээгдсэн" аж ахуйн нэгжүүд буюу *empresas recuperadas* гэдэг ойлголт нь ихэвчлэн Аргентины туршлагатай холбоотой байдаг ч ийм аж ахуйн нэгжүүд Африк, Ази, Европ, Хойд Америкийн хэд хэдэн оронд бас байдаг.

²⁰⁶ ILO, *Organizing Informal Economy Workers into Trade Unions: A trade union guide*, 2019.

²⁰⁷ HomeNet South Asia.

²⁰⁸ StreetNet International.

²⁰⁹ Fonteneau and Pollet.

нэгжүүд гишүүддээ бүртгүүлэхэд туслах, эдлэх эрхийнхээ талаар мэдээллээр хангах, мэдлэгийг дээшлүүлэх зэргээр нийгмийн хамгааллыг гишүүддээ илүү хүртээмжтэй болгох боломжтой.²¹⁰ нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг албан ёсоор бүртгүүлсэн тохиолдолд тэд албан ёсны эдийн засагт харьяалагддаг болдог, харин тэдний ажилчид албан бус эдийн засагт үйл ажиллагаа явуулдаг байж болно.

- 96. КОВИД-19 цар тахлын нөлөөлөл дэлхийн 2 тэрбум албан бус ажилчдад онцгой хүндээр туссан.** Албан бус ажилчдын амьжиргаанд цар тахлын нөлөөллийн талаар 2021 оны дундуур хийсэн судалгаагаар ихэнх албан бус ажилчид хөдөлмөрлөх чадвараа сэргээгээгүй байна гэж харуулсан. Тэдний орлого тахлын өмнөх түвшингээс хамаагүй доогуур үлдэж байна.²¹¹ Цар тахлын улмаас үүссэн нийгмийн эрүүл мэндийн болон эдийн засгийн хямралын үр дагаврыг даван туулахдаа өрх дотор цалингүй асрамжийн ажил хийдэг албан бус эдийн засагт ажилладаг эмэгтэйчүүдэд харьцангуй илүү их ачаалал өгч байна.²¹² Өмнөд Азийн орнуудад эмэгтэй гэрээр ажиллагчид хорио цээрийн арга хэмжээ, хөдөлгөөн хаагдсан асуудал, захиалга, үйлчилгээг цуцалсан, түүхий эд, үрийн өртөг нэмэгдсэн, асран халамжлах хариуцлага нэмэгдсэн зэргээс шалтгаалан ажиллах боломжгүй болсон тухай мэдээлээд байна. Энэ хямралын үед албан бус ажилчдын нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд тусламж хуваарилах, үйлчилгээ үзүүлэх, КОВИД-19 цар тахлын талаарх мэдлэгийг дээшлүүлэх ажил хийж, урьдчилан сэргийлэх тусламж, эмчилгээний чиглэлээр эрүүл мэндийн тогтолцоотой холбоог бэхжүүлэн ажиллав. Энэтхэгт албан бус эдийн засгийн эмэгтэй ажилчдын нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд гишүүдийг нэн шаардлагатай ажлын байраар хангаж, бизнестэй холбоотой тусламжийг үзүүлж байв.

Хямралаас урьдчилан сэргийлэх, хямралаас сэргэх, энх тайван, тогтвортой байдлыг дэмжих

- 97. Түүхээс харахад, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь мөргөлдөөн, гамшгийн улмаас үүссэн хямралаас урьдчилан сэргийлэх, түүнээс гарахад чухал үүрэг гүйцэтгэж ирсэн.** Дэлхий даяар одоо уур амьсгалын өөрчлөлт, дэлхийн дулаарал, байгалийн гамшиг, эдийн засгийн болон санхүүгийн хямрал, хэт ядуурал, албадан нүүлгэн шилжүүлэлт, КОВИД-19 цар тахал зэрэг олон тооны хямралтай тулгарч байна. Олон янзын зохион байгуулалтын хэлбэрээрээ нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь хямралд өртдөг ч бас хямралаас урьдчилан сэргийлэх, түүний нөлөөллийг бууруулахаар ажилладаг. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд тогтвортой байдлыг бий болгох, халдварт өвчинтэй тэмцэх, аюулгүй шилжилт хөдөлгөөнийг дэмжих, тэгш бус байдлыг бууруулах, нийгмийн эв нэгдлийг ахиулах зэргээр “Тогтвортой хөгжил -2030 хөтөлбөр”-ийн 1-р зорилт (ядуурлыг устгах), 3-р зорилт (эрүүл мэндийг дэмжих), 8-р зорилт (зохистой хөдөлмөр ба эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих), 10-р зорилт (тэгш бус байдлыг бууруулах), 13-р зорилт (уур амьсгалын өөрчлөлтийн үр нөлөөг багасгах) болон 16-р зорилт (энх тайван, шударга ёсыг цогцлоох)-уудад хүрэхэд өөрийн гэсэн хувь нэмрээ оруулж чадна. ОУХБ-ын 2017 оны Энх тайван, тогтвортой байдлыг хангах хөдөлмөр эрхлэлт, зохистой хөдөлмөрийн талаарх 205 дугаар Зөвлөмж нь нөхөн сэргээлтийн ажилд болон тогтвортой байдлыг бий болгоход нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үүргийг онцлов.

²¹⁰ ILO, *Extending social security to workers in the informal economy: Lessons from international experience*, 2021.

²¹¹ Sarah Orleans Reed et al., *The Crisis is Far from Over for Informal Workers — We Need an Inclusive Recovery for the Majority of the World's Workforce*, COVID-19 Crisis and the Informal Economy: Policy Insights No. 8 (WIEGO, 2021).

²¹² Мөн ILO and WIEGO, *Cooperatives meeting informal economy workers' child care needs*, 2018.

98. **КОВИД-19 цар тахлын хямралын сөрөг үр дагавартай тэмцэхийн зэрэгцээ нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд мөн эдгээр үр дагаварыг даван туулж шийдэхэд идэвхитэй оролцож байна.** Эмзэг бүлгийн орон нутагт ажиллаж байсны улмаас цар тахалд илүү их нэрвэгдсэн боловч ихэнх тохиолдолд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд бусад байгууллагын нэгжүүдээс илүү тэсвэртэй байдаг. Их Британид КОВИД-19-ийн улмаас хоршоодын үйл ажиллагаагаа зогсоох магадлал нь бусад аж ахуйн нэгжтэй харьцуулахад дөрөв дахин бага байсан бөгөөд 2020-2021 оны хооронд шинээр байгуулагдсан хоршоодын тоо татан буугдсанаас бараг хоёр дахин их байв.²¹³ Цар тахлын нөхцөлд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд гишүүдээ чухал тусламж үзүүлж, дэмжлэг авах шаардлагатай иргэдийг орон нутгийн засаг захиргаа, нийгмийн түншүүдтэй холбож өгч байв. Санхүүгийн хоршоод орон нутгийн бичил, жижиг, дунд үйлдвэр, эмзэг нөхцөл байдалд байгаа иргэдийг дэмжих олон нийтийн санхүүжилт босгох болон бусад эв нэгдлийн санаачилга гаргаж, гишүүдээ эргэлтийн хөрөнгийн мөнгөн тусламж үзүүлсэн. Олон нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд хамгаалалтын хэрэгслийн болон нийгмийн халамжийн орон нутгийн яаралтай хэрэгцээг хангахын тулд бүтээгдэхүүн, үйлчилгээгээ өөрчилсөн.²¹⁴ Испанид 80,000 гаруй ажилтантай 100 орчим хоршоодоос бүрдэх Мондрагон корпораци цар тахлын үед гишүүдээ дэмжих зорилгоор эв нэгдлийн нөөц хөрөнгөө зарцуулж, ажлын байр алдагдах явдлыг багасгахын тулд бүлэг дотроо хоршоодын хооронд ажилчдыг түр шилжүүлж байв.²¹⁵
99. **нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдэд эмзэг болон гадуурхагдсан бүлгийн идэвхтэй оролцоо бол гүн гүнзгий нэвтэрсэн ядуурал, тэгш бус байдлыг арилгахад зохих хувь нэмэр оруулдаг нь үнэн.** Хүн амын гадуурхагдсан эмзэг бүлгүүд хүлээн авагч улс орнуудад өөрсдийн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг байгуулсан түүхтэй. Нийгмийн хоршоо зэрэг зарим нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг нийгмийн гадуурхахтай тэмцэх зорилгоор тусгайлан байгуулсан байдаг, тухайлбал Италид. Бусад нь нийгмийн оролцоог хангах элементийг үндсэн чиг үүрэгтээ нэмсэн. Иорданы хөдөө аж ахуйн болон олон зорилтот хоршоод Сирийн дүрвэгсдэд ажиллах зөвшөөрөл авахад тусалж, сургалт явуулан тэдэнтэй хамтарсан төсөл хэрэгжүүлж байв. Олон үндэстний эрүүл мэндийн зуучлагчдын хоршоо нь Канад (Альберта) дахь цагаач болон дүрвэгсэд байсан 75 ажилчин гишүүнтэй ажилчдын хоршоо юм. Тэрээр жил бүр 2000 цагаач, дүрвэгсдийн гэр бүлд эх, нялхсын эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ, нялх хүүхдийн эцэг эхийн болон бага насны хүүхдийн хөгжлийн дэмжлэг, олон үндэстний хүүхэд асрах үйлчилгээ, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдтэй олон үндэстний гэр бүлийн дэмжлэг, хүн амын хамгийн эмзэг бүлгийн эрүүл мэнд, сэтгэцийн эрүүл мэндийг дэмжих зэрэг үйлчилгээнд хамрагдахад дэмжлэг үзүүлдэг.²¹⁶
100. **нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд эдийн засгийн хямралын үед тогтвортой байдлаа хадгалж чаддаг төдийгүй гишүүдээ болон олон нийтийг дэмжих чадвартай байдаг.**²¹⁷ 2007-08 оны санхүү, эдийн засгийн хямралын дараа санхүүгийн хадгаламж зээлийн хоршоод, хоршоодын банк, зээлийн хоршоод өргөжин хөгжиж, зээлийн урсгалыг, ялангуяа ЖДҮ-д тасралтгүй хадгалж, дэлхийн бүс нутагт тогтвортой байсаар

²¹³ Co-operatives UK, *Co-op economy 2021. A report on the UK's co-operative sector*, 2021.

²¹⁴ ILO, *General Observation of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations adopted in 2020 and published at the 109th Session (2021) of the Conference*, on the Employment Policy Convention, 1964 (No. 122).

²¹⁵ UN General Assembly, *Cooperatives in social development: Report of the Secretary-General*, A/76/209, 2021.

²¹⁶ Multicultural Health Brokers Cooperative.

²¹⁷ Adrien Billiet et al., "The resilience of the cooperative model: How do cooperatives deal with the COVID-19 crisis?", *Briefings Entrepreneurial Finance*, Vol. 30, Issue 2 (2021), 99–108.

ирсэн.²¹⁸ Энэ хямралын дараа зээлийн хоршоод болон хоршоодын банкууд дамын гүйлгээний эрсдэлд харьцангуй бага өртсөн тул зах зээлд эзлэх хувиа нэмэгдүүлсэн.²¹⁹ Санхүүгийн хоршоодын загварт тогтвортой байдал, эрсдэлээс зайлсхийх сэтгэл шингэсэн байдаг. Тэд шаардлагатай хэмжээгээр илүүдэл бий болгодог, эс тэгвээс тэд эдийн засгийн хувьд ашиггүй болно. Тэд илүүдэл мөнгөө нөөцөд оруулдаг тул тэд санхүүгийн хувьд бат бөх байж чаддаг. Үүний зэрэгцээ тэд түүнийг жилийн ногдол ашиг эсвэл бүтээгдэхүүнийхээ үнийг боломжийн хэмжээнд тогтоох замаар гишүүддээ буцааж өгдөг.²²⁰ Тэд мөн бусдаас ялгаатай нь менежерүүдийг хувьцаагаар шагнах биш зүгээр л цалин хөлсөөрөө урамшуулдаг. Хямралыг нэн даруй саармагжуулахад, ялангуяа нийгмийн үйлчилгээ үзүүлэхэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь чухал үүргийг гүйцэтгэдэг болохыг орон нутгийн болон үндэсний түвшинд төрөөс хүлээн зөвшөөрч байна. Хямралд тэсвэртэй байдлыг бий болгоход чухал ач холбогдолтой байдаг боловч ч нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг хямралын тэсвэртэй байдлын дунд болон урт хугацааны засгийн газрын стратегид системтэйгээр оруулаагүй байна.

- 101. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь мөн байгалийн гамшгийн дараах үеийн нөхцөлд ард иргэд сүйрлийг даван туулах, нөхөн сэргээлт, сэргээн босголтын ажилд хувь нэмрээ оруулах хэрэгсэл болдгоороо ач холбогдолтой, чадавхитай, идэвхи санаачилгатай байгааг харуулж чадлаа.** ICMIF болон НҮБ-ын Гамшгийн эрсдэлийг бууруулах газар нь гамшгийн эрсдэлийг бууруулах чиглэлээр 2015-2030 онд хэрэгжүүлэх Сендайн үйл ажиллагааны хүрээний ажлын хүрээнд хоршооллын болон харилцан ашигтай даатгалын байгууллагуудаар дамжуулан гамшгийн эрсдэлийг бууруулах, гамшигт тэсвэртэй байх чадварыг дэмжих долоон практик механизмыг тодорхойлсон.²²¹ Дэлхий даяар тохиолдож буй байгалийн гамшгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахдаа нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд эв нэгдлийн үйлс болгон сэргээн босголтын ажилд техникийн болон санхүүгийн хувь нэмрээ оруулдаг. 2004 онд Энэтхэгийн далайд болсон газар хөдлөлт, цунамигийн дараа Энэтхэгийн Тамил Наду мужийн эргийн тосгоны эмэгтэйчүүд 500 гаруй шинэ өөртөө туслах бүлгийг байгуулжээ. Эдгээр бүлгүүд сэргээн босгох ажилд оролцсон бөгөөд үүний үр дүнд ажил эрхлэлтийн сонголт, санхүүгийн хараат бус байдал, гэр бүлд шийдвэр гаргах, олон нийтийн хурал дээр дуу хоолойгоо илэрхийлэх зэрэг асуудлаар эмэгтэйчүүдийн байдал сайжирсан.²²² 2020 онд Австралийн хамтын туслалцааны нийгэмлэгүүдийн сангаас Австралийн ойн түймэрт нэрвэгдсэн ард иргэдийг дэмжих кампанит ажил өрнүүлж, дэлхийн өнцөг булан бүрээс хамтын туслалцааны нийгэмлэгүүдээс хандив авчээ.²²³ Засгийн газрууд гамшгийн бэлэн байдлын хөтөлбөрүүдэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг түншээр нэгтгэн оруулах ажлыг сайжруулах боломжтой.
- 102. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд дүрвэгсэд болон хүлээн авагч нутгийн иргэдийн хэрэгцээг хангахын тулд засгийн газартай болон хөгжлийн түншүүдтэй хамтран ажилладаг. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь өөртөө туслах, харилцан ашигтай байх, ардчилсан, оролцоотой засаглалын үнэт зүйлс дээр тулгуурлан хамтын үйл ажиллагаагаар дамжуулан практик үйлчилгээ үзүүлэх боломжийн санал болгодог тул**

²¹⁸ Johnston Birchall, *Resilience in a downturn: The power of financial cooperatives* (ILO, 2013).

²¹⁹ Johnston Birchall and Lou Hammond Ketilson, *Resilience of the Cooperative Business Model in Times of Crisis* (ILO, 2009).

²²⁰ Birchall, *Resilience in a downturn: The power of financial cooperatives*.

²²¹ ICMIF and UN Office for Disaster Risk Reduction, *From protection to prevention: The role of cooperative and mutual insurance in disaster risk reduction*, 2020.

²²² Grant Larson et al., "The role of self-help groups in post-tsunami rehabilitation", *Sage journals*, Vol 58, Issue 5 (2015): 732–742.

²²³ Business Council of Co-operatives and Mutuals of Australia, "Community resilience and recovery."

нүүлгэн шилжүүлсэн хүмүүсийн болон хүлээн авагч нутгийн оршин суугчдын хэрэгцээг хангах боломж сайтай. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд мөн нийгмийн үйлчилгээ үзүүлж, хөдөлмөр эрхлэлт, орлого нэмэгдүүлэх, санхүү, мэдлэг солилцох зэрэг үйл ажиллагаа явуулдаг. Тэд мөн харилцаа холбоо тогтоох, эв нэгдэл, итгэлцлийг бий болгох, асуудлыг шийдвэрлэх, хамтын үйл ажиллагаа, эмэгтэйчүүдийг чадавхжуулах, эвлэрлийг бий болгох, соёлын мэдрэмжтэй болгох зэрэг нийгмийн чадавхи, энх тайвныг бэхжүүлэх үйл ажиллагаанд хувь нэмрээ оруулдаг. 2015 онд Итали дахь нийгмийн хоршоод 18,000 дүрвэгсэд, орогнол хүсэгч, цагаачдад 220 угтан авах төв, 170 зориулалтын орон сууцны барилга байгууламжид тэд нарт зайлшгүй шаардлагатай үйлчилгээгээр үйлчилсэн гэж мэдээлсэн.²²⁴ Иорданы хоршоод ажил мэргэжлийн чиг баримжаа олгох, ажилд зуучлах үйлчилгээ үзүүлж, ОУХБ-ын дэмжлэгтэйгээр дүрвэгсэд, цагаач ажилчид болон хөдөө аж ахуйн салбарын хүлээн авагч иргэдэд зориулсан ХАБЭА-г сайжруулахад дэмжлэг үзүүлж байна.²²⁵ Дэлхийн Хүнсний Хөтөлбөр нь "Дэвшилтийн төлөөх худалдан авалт" (P4P) санаачилгаар дэлхийн 20 орны хоршоо, үйлдвэрлэгчдийн холбоодоор дамжуулан дүрвэгсдэд яаралтай хүнсний тусламж үзүүлэх хоол хүнсний бүтээгдэхүүнийг худалдан авч, улмаар орон нутгийн хөгжлийг дэмжсэн. Албадан нүүлгэн шилжүүлэлтийн нөхцөлд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг ямар үүрэг гүйцэтгэх талаар мэдлэг дутмаг хэвээр байна. Албадан нүүлгэн шилжүүлэлтийн нөхцөлд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд хэрхэн ажилладаг талаар, мөн төрийн болон хувийн хэвшлийн оролцогчидтой тэдгээрийг хэрхэн харьцуулж болох ба тэдгээртэй хэрхэн хамтран ажиллах боломжтой талаар цаашдын судалгаа хийх шаардлагатай байна.

- 103. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь мөргөлдөөнд мэдрэмтгий, энх тайвны нөхцөлийн онцлогийг харгалзсан нөхөн сэргээлт ба сэргээн босголтын ажилд оролцсноор мөргөлдөөний дараах нөхцөл байдалд үнэ цэнэтэй үүрэг гүйцэтгэх боломжтой.** нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд энх тайвнаар зэрэгцэн орших, нийгмийн эв нэгдэл, тогтвортой энх тайвныг бий болгоход хувь нэмрээ оруулж чадна. Босни-Герцеговина, Сальвадор, Гватемал, Ливан, Мозамбик, Балба, Хойд Македон, Руанда, Шри Ланка, Зүүн Тимор зэрэг орнуудад хоршоод нутагтаа буцаж ирсэн дүрвэгсэд болон хуучин байлдагчдад ажлын байр бий болгох, бизнес, орон сууцыг сэргээн босгох, дүрвэгсэд болон буцаж ирсэн хүмүүст зах зээлд нэвтрэх боломжийг олгох, эвлэрлийг хөхиүлэн дэмжих, дайны улмаас салсан харилцааг сэргээх зэргээр мөргөлдөөний дараах сэргээн босголтод чухал үүрэг гүйцэтгэсэн.²²⁶ Колумбид нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд хуучин байлдагчдыг дахин нийгэмшүүлэх, энх тайвныг тогтоох ажилд хувь нэмрээ оруулснаар мөргөлдөөний дараах орон нутгийн сэргээн босголт, хөгжилд гол үүрэг гүйцэтгэж ирсэн. Балканы хойгт (1990-ээд онд), Бүгд Найрамдах Ардчилсан Конго Улсын зүүн хэсэгт болон Төв Америкт (1990-95) ба Өмнөд Африкт (1995-2000) хуучин байлдагчдыг нүүлгэн шилжүүлэхэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн механизмуудыг дайчилсан. Иргэний дайны өмнөх үеэс (1983-2009) хоршоод идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулж байсан Шри Ланкийн Хойд мужид хоршооны гишүүнээр элссэн иргэдийн орлогыг нэмэгдүүлэх тал дээр тодорхой амжилт гарчээ. Цаашилбал, иргэдийг хамтран ажиллуулснаар хоршоод консерватив нийгэмд эмэгтэйчүүдэд тулгардаг соёлын зарим хязгаарлалтыг даван туулж чадсан юм.

²²⁴ ILO, *Mapping responses by cooperatives and social and solidarity economy organizations to forced displacement*, 2020.

²²⁵ ILO, "Jordan launches national strategy for the cooperative movement, with ILO support."

²²⁶ ILO, *Mapping responses by cooperatives and social and solidarity economy organizations to forced displacement*, 2020.

Шударга дижитал шилжилт

- 104. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд дижитал шилжилтийг илүү шударга болгоход хувь нэмрээ оруулж байна.** Бизнес, үйлчлүүлэгчдийг ажилчидтай холбосноор дижитал ажлын платформууд бизнесийн үйл явцыг өөрчлөн хөдөлмөрийн ирээдүйд чухал нөлөө үзүүлэх төлөвтэй байна.²²⁷ Платформын компаниудтай адил платформын хоршоод бараа, үйлчилгээ борлуулахдаа вэбсайт, гар утасны апп эсвэл протокол ашигладаг. Тэдний гол ялгаа бол ардчилсан шийдвэр гаргах буюу платформыг хамтран эзэмших эсвэл хоёуланд нь тулгуурладаг. Тухайлбал, таксины жолооч нарын хоршоод өөрсдөө цахимаар үйлчлүүлдэг аппликейшнүүдийг ажиллуулж, унаа онлайнаар дуудах компаниудын зуучлалыг хэрэггүй болгож чадсан. АНУ-д Денверт Ногоон таксины хоршоо нь гишүүд нь өөрсдөө эзэмшиж, ажиллуулдаг ухаалаг утасны такси дуудах үйлчилгээ үзүүлдэг үйлдвэрчний эвлэлийн хоршоо ажилладаг юм.²²⁸
- 105. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд ажилчид, үйлдвэрлэгчид болон дижитал үйлчилгээний хэрэглэгчдэд олон төрлийн хувилбаруудыг санал болгодог.** Бразилд Сан Паоло хотын хог түүгчдийг хог хаягдал үүсгэгч нартай үнэ төлбөргүй холбодог Catakí гар утасны апп бүтээсэн.²²⁹ КОВИД-19 цар тахлын үед тэрээр нүүрний маск тарааж, хог түүгчдийг дэмжих онлайн олон нийтийн сурталчилгааны кампанит ажлыг зохион байгуулсан. Чех улсад Czechitas гэдэг эмэгтэйчүүд, охидын дижитал ур чадварыг хямд сургалтаар хөгжүүлдэг ашгийн бус нийгмийн байгууллага ажилладаг. ХБНГУ-д 16.7 сая интернетийн домэйн нэр (".de") хангаж, дижитал аюулгүй байдлын үйлчилгээ үзүүлдэг DENIC гэдэг дундын үйлчилгээний платформ хоршоо²³⁰ нь Интернэтийн нэршлийн системийг зохицуулдаг, АНУ-д төвтэй, ашгийн төлөө бус олон нийтийн ашиг тусын төлөө Оноосон нэршил, дугаарын Интернет Корпорац (ICANN)-ид улсаа төлөөлдөг. Энэтхэгт хэрэглэгчдийг нэхмэлийн болон гар урчуудын хоршоо, олон нийтэд түшиглэсэн аж ахуйн нэгжүүдтэй холбосон GoCoop гэдэг нийгмийн байгууллага нь гар хийцийн болон гар урлалын бүтээгдэхүүний тус улсын анхны онлайн зах зээл нээн ажиллаж байна.²³¹ Мөн Энэтхэгт Врутти нийгмийн аж ахуйн нэгж нь фермер үйлдвэрлэгчдийн байгууллагуудад нэгдсэн 26,000 жижиг фермерүүдийг эрэлт, үнийн таамаглал, эцсийн хэрэглэгчидтэй шууд холбоо тогтоох, зээл, хүргэлт, ложистикийн институцийн дэмжлэг үзүүлэх систем зэргээр дамжуулан бизнес төлөвлөлтөд туслах дижитал платформыг ашиглан дэмждэг.²³²

Байгаль орчны тогтвортой байдал руу шударга шилжилт

- 106. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд байгаль орчны тогтвортой байдалд шилжих шударга шилжилтэд зохих хувь нэмрээ оруулж байна.**²³³ *Байгаль орчинд ээлтэй тогтвортой эдийн засаг, нийгэмд шилжих шударга шилжилтийн тухай удирдамж* энэ шилжилтийг хийхэд хоршоодод туслах талаар онцгой анхаарал хандуулахыг уриалсан. Тэрээр нийгмийн түншүүдтэй зөвшилцсөний үндсэн дээр төрийн худалдан авах ажиллагааны үйл явцад оролцох боломжийг хоршоодод олгоход төрөөс гүйцэтгэх үүргийг

²²⁷ Anita Gurumurthy et al., *Platform labour in search of value: A study of worker organizing practices and business models in the digital economy*, 2021.

²²⁸ Green Taxi Coop.

²²⁹ Luciana Bruno, *Collecting Dignity: Recyclable Waste Pickers of Brazil* (Institute for the Cooperative Digital Economy, 2021).

²³⁰ DENIC, "Internet and a Cooperative Society - How Does That Go Together?"

²³¹ GoCoop.

²³² Gurumurthy et al.

²³³ Valérie Boiten, *Closing the Loop - Can Social and Solidarity Organisations Accelerate the Circular Economy?* (UNTFSS, 2019).

онцолж, хоршооны загварыг албан ёсны болгоход үр дүнтэй хэрэгсэл болно гэдгийг хүлээн зөвшөөрөх ёстой гэж үзэв.²³⁴ нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь “Тогтвортой хөгжил -2030 хөтөлбөр”-ийн 7-р зорилт (сэргээгдэх эрчим хүчийг нэвтрүүлэх), 8-р зорилт (зохистой хөдөлмөр ба эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих), 11-р зорилт (ээлтэй хот, иргэдийн оролцоог дэмжих), 12-р зорилт (хариуцлагатай хэрэглээ, үйлдвэрлэл), 13-р зорилт (уур амьсгалын өөрчлөлтийн үр нөлөөг багасгах), 14-р зорилт (далай тэнгисийн нөөцийг хамгаалах) болон 15-р зорилт (хуурай газрын экосистемийг хамгаалах)-д хүрэхэд хувь нэмрээ оруулах боломжтой. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд сэргээгдэх эрчим хүчийг хүртээмжтэй болгох, нөөцийн үр ашгийг өөрсдийн үйл ажиллагаандаа дээшлүүлэх, хот сууринг хүртээмжтэй, гамшигт тэсвэртэй болон тогтвортой болгох, тогтвортой хэрэглээ, үйлдвэрлэлийг урагшлуулах, уур амьсгалын өөрчлөлтийн үр нөлөөтэй тэмцэх, далай тэнгисийн нөөцийг болон хуурай газрын экосистемийг хамгаалах чиглэлээр ажиллах замаар эдгээр зорилтуудад хүрэх боломжтой. Нэгдсэн Вант Улсад нийгмийн аж ахуйн нэгжүүдийн 20 хувь нь уур амьсгалын онцгой байдлын асуудлыг өөрсдийн үндсэн зорилтын нэг хэсэг болгон авч үзэж байгаа гэж тэмдэглэв. Гуравны нэг нь (35 хувь) нь уур амьсгалын өөрчлөлтийн эсвэл цаг уурын онцгой байдлын асуудлыг үндсэн хууль, дүрэмдээ тусгасан гэж мэдэгджээ. Мөн гуравны нэг нь (32 хувь) тэд үүнийг хийхээр төлөвлөж байгаа эсвэл хийх гэж байгаа гэв.²³⁵

107. Хөдөө аж ахуй, орон сууцаас эрчим хүч хүртэл олон салбаруудад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд үйл ажиллагаагаа улам байгаль орчинд ээлтэй болгон үйл ажиллагааныхаа экологийн ул мөрийг бууруулж байна. Ургацын харилцан ашигтай даатгал, усалгаа, усны хагалбарын менежментийн арга техникийг сайжруулах, сэргээгдэх болон байгалийн гаралтай материалыг дулаалгад ашиглах, ганд тэсвэртэй үр тариаг нэвтрүүлэн төрөлжүүлэх зэрэг нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн ашиглаж болох зарим стратеги юм. Кени улсад Дунга загасчдын хоршоо нь загасны хэт их агнуур болон уур амьсгалын өөрчлөлтийн нөлөөллөөс үүдэн загасны нөөц хомсдолд орж байгаа асуудлыг загасны аж ахуйг хөгжүүлэх санаачилгаар олон мянган загас үржүүлж, нуурт гаргах замаар шийдвэрлэж байна.²³⁶ Олон улсын хамтын нийгэмлэг, үндэсний засгийн газар болон орон нутгийн засаг захиргаа, нийгмийн түншүүд нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг өөрсдийн шударга шилжилтийн төлөвлөгөө, хөтөлбөрт нэвтрүүлэх боломжтой.
108. **нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь мөн сэргээгдэх эрчим хүч зэрэг ногоон салбарт бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг үйлдвэрлэн борлуулах замаар байгаль орчны тогтвортой байдалд хувь нэмэр оруулдаг.** Хөгжиж буй олон оронд нарны эрчим хүчээр ажилладаг, олон нийтэд түшиглэсэн мини сүлжээнүүд хөдөө тосгоныг цахилгаанжуулах аяны илүү зардал багатай хувилбарыг санал болгодог. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд олон жилийн туршид сэргээгдэх эрчим хүч үйлдвэрлэх, түгээх ажилд оролцож ирсэн.²³⁷ Европын иргэдийн эрчим хүчний хоршооллын холбоо болох REScoop.eu нь хоршооны зарчмаар ажилладаг ашгийн бус холбоо бөгөөд нийт 1.25 сая гишүүн өрх бүхий 1900 эрчим хүчний хоршоодыг төлөөлдөг.²³⁸ Нөхөн сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрийг нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжээр дамжуулан олон нийтийн эзэмшилд орох хандлага өсөж байгаа тул байгаль орчинд ээлтэй шинээр бий болж байгаа ажлын байр нь энэ салбарын ажилчдад зохистой хөдөлмөрийн ажлын байр байхыг

²³⁴ ILO, *Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all*, 2015.

²³⁵ Social Enterprise UK, 2021.

²³⁶ COPAC, *Transforming our world: A cooperative 2030 - Cooperative contributions to SDG 14*, 2019.

²³⁷ ILO, *Providing clean energy and energy access through cooperatives*, 2013.

²³⁸ REScoop.eu.

анхаарах нь чухал юм. Бразилд COOPERBIO гэдэг 25,000 жижиг фермер, газаргүй ажилчдыг нэгтгэсэн тус улсын анхны биодизель түлшний хоршоо үйл ажиллагаа явуулдаг. Тэрээр ажлын байр, орлогын эх үүсвэр бий болгож, хөдөө орон нутгийн өрхүүдэд эрүүл хооллолтыг хэвшүүлж, байгаль орчин, усны нөөц, биологийн төрөл зүйлийг хамгаалахад дэмжлэг үзүүлдэг.²³⁹

- 109. Аюултай ажлын орчин, хэлцэл хийх чадвар багатай, дуу хоолой, төлөөлөл дутмаг зэрэг албан бус үйл ажиллагаанд тулгардаг сорилт бэрхшээлийн хариуд хог түүгчид, ялангуяа Латин Америк болон Өмнөд Азийн орнуудад, олон төрлийн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг байгуулжээ.**²⁴⁰ Албан ёсны хог хаягдлын менежментийн тогтолцоо бүрэн хөгжөөгүй байгаа нөхцөлд хог хаягдлыг цуглуулах, ангилах, дахин боловсруулахад албан бус хог түүгчид гол үүрэг гүйцэтгэдэг. Тэд нөөцийн эргэлтийг дэмжих, хогийн цэгийн хог хаягдлын хэмжээг багасгах замаар орон нутгийн, үндэсний болон олон улсын түвшинд хүн амын эрүүл мэндийг хамгаалж, ариун цэврийг сайжруулан байгаль орчныг хамгаалахад тодорхой хувь нэмэр оруулдаг. Колумб улсад Cooperative Association of Recyclers of Bogotá (ARB) гэдэг 1800 орчим хог түүгчийг төлөөлдөг 17 хоршооллын холбоо нь хотын захиргаа, засгийн газар, хувийн хэвшилтэй хэлэлцдэг. Энэтхэгт хог түүгч, нүүдлийн хог худалдан авагчаар ажилладаг 3000 эмэгтэй ажилчин-гишүүдийг нэгтгэсэн атуу хог хаягдлыг цуглуулах ажилчдын хоршоо нь Пуна хотын захиргаатай гэрээ байгуулсан. Эдгээр нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд хог түүгчдийн ажлын нөхцөлийг сайжруулахад тусалдаг боловч ХАБЭА-н аюул эрсдэл зэрэг зохистой хөдөлмөрийн дутмаг байдал байсаар байна.
- 110. Сүүлийн жилүүдэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд цахилгаан болон цахим бараа бүтээгдэхүүний хог хаягдлыг (цахим хог хаягдал гэх) зохицуулах асуудалд оролцож эхэлсэн.** 2019 онд дэлхий дээрх хүн бүр жилд 7.3 кг цахим хог хаягдал гаргаж байсан нь 2010 онд энэ үзүүлэлт дөнгөж 5 кг байсан юм.²⁴¹ Ихэнх цахим хог хаягдлын нэмүү өртгийн сүлжээнд оролцогчид албан бус эдийн засагт ажилладаг. 2019 онд болсон ОУХБ-ын "Цахилгаан болон цахим бараа бүтээгдэхүүний хог хаягдлын менежментийн зохистой хөдөлмөрийн тухай дэлхийн хэлэлцүүлгийн форум" дээр олон улс оронд хоршоод болон бусад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд цахим хог хаягдлын менежментэд гол үүрэг гүйцэтгэдэг гэдгийг нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн. Тэд албан бус ажилчдын эрхийг сурталчилж, тэдний оролцоог сайжруулан, нийгэмд хүлээн зөвшөөрүүлэхийг дэмжсэн төдийгүй албан ёсны болон зохистой хөдөлмөрийн боломжуудыг бүрдүүлж ирсэн.²⁴² АНУ-д RecycleForce гэдэг нь нийгмийн аж ахуйн нэгж нь шоронд хоригдсоны дараа иргэдийг хөдөлмөр эрхлэлт, ажлын байранд сургах замаар дахин нийгэмшүүлэх, мөн цахим бараа бүтээгдэхүүнийг дахин боловсруулж байгаль орчныг сайжруулах зорилготой юм. 2006 оноос хойш 65 сая гаруй фунтын цахим хог хаягдлыг аюулгүйгээр дахин боловсруулж, энгийн амьдралд буцаж ирсэн олон мянган иргэнийг ажлын байранд сургаж байна.²⁴³
- 111. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн олон нэгжүүд шударга худалдаа, эв нэгдлийн худалдан авалт, хамтын хүнсний хангамжтай холбоотой хүнсний сүлжээнд**

²³⁹ ILO, *Providing clean energy and energy access through cooperatives*, 2013.

²⁴⁰ ILO, "Waste pickers' cooperatives and social and solidarity economy organizations" (brief), 2019.

²⁴¹ Ian Tiseo, *Per capita electronic waste generation worldwide from 2010 to 2019 (in kilograms per capita)*, 2021.

²⁴² ILO, *Points of consensus of the Global Dialogue Forum on Decent Work in the Management of Electrical and Electronic Waste (e-waste)*, GDFEEW/2019/7, 2019.

²⁴³ Recycle Force.

хувь нэмрээ оруулдаг. Тэд хүнсний аюулгүй байдлыг сайжруулж, зохистой хөдөлмөрийг болон ханган нийлүүлэлтийн сүлжээндээ илүү шударга, илүү байгалт орчинд ээлтэй практикийг дэмжсэн тогтвортой бөгөөд шударга хөдөө аж ахуйн хүнсний тогтолцоог бий болгохыг эрмэлздэг.²⁴⁴ Португалид 7500 сайн дурын ажилтантай Re-Food холбоо нь орон нутгийн иргэдийн хүнсний хог хаягдал, өлсгөлөнг арилгахад хувь нэмрээ оруулдаг.

²⁴⁴ ILO, “Cooperatives & Social Solidarity Economy - Responses to key issues in the report of the Global Commission on the Future of Work, 2019” (brief), 2019.

► Гуравдугаар бүлэг. ОУХБ-ын бүрэлдэхүүн хэсгүүдтэй харилцах харилцаа

112. Гуравдугаар бүлэгт ОУХБ-ын гурван талт бүрэлдэхүүн хэсэг ба нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хоорондын харилцааг судалж байна. Зохистой хөдөлмөр, тогтвортой хөгжлийг ахиулахад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг дэмжин сурталчлах нь төр, ажил олгогчид, ажилчид, бүхэл нийгэм хооронд хамтын ажиллагааны шинэ хэлбэрийг бий болгохыг шаардаж байна.

Засгийн газар

113. **нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг хууль тогтоомжид хүлээн зөвшөөрч дурдах хэлбэрүүд нь улс орон бүрт харилцан адилгүй байдаг.** ²⁴⁵ Хэд хэдэн улс орны үндсэн хуульд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг хүлээн зөвшөөрдөг. Тухайлбал Боливийн Олон үндэстний улс ("нийгмийн болон олон нийтийн эдийн засаг" гэсэн хэллэг ашигладаг), Эквадор ("нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг" ба "ардын болон эв нэгдлийн эдийн засаг" гэх), Мексикийн ("нийгмийн салбар" гэх) үндсэн хуулиудыг дурдаж болно. Олон улсын үндсэн хуулиудад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн зохион байгуулалтын хэлбэрийг дурдсан байдаг. Тухайлбал, 60 гаруй үндсэн хуульд хоршооны үүргийг хүлээн зөвшөөрсөн байдаг. ²⁴⁶ Холбооны улс оронд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тухай хуулийг янз бүрийн түвшинд нэвтрүүлсэн. Жишээлбэл, Мексик улс холбооны түвшинд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тухай хуультай бол Аргентинд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тухай хуулийг мужийн түвшинд нэвтрүүлсэн. Батлагдсан нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хууль тогтоомж нь нарийвчлалын түвшингээрээ ялгаатай байдаг. Ихэнх нь ерөнхий үүрэг, зарчмуудыг тусгасан ерөнхий хүрээний хуулийн загварт үндэслэсэн, ихэвчлэн 20 орчим зүйлтэй байдаг. Тухайлбал, Кабо Верде, Камерун, Португал, Уругвайд ингэж тусгасан байдаг. Бусад улсад, тухайлбал Франц (98 зүйл) болон Гондурас улсад (70 зүйл) илүү нарийвчилсан заалттай. Хууль тогтоомжид нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тодорхойлолт нь үнэт зүйлс, зарчмаас эхлэн эрх зүйн хэлбэрийг тодорхойлох, эдийн засгийн тодорхой үйл ажиллагаанд хязгаарлах хүртэл үндэслэлээрээ өөр өөр байдаг. Ихэнх нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тухай заалтууд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн зарчим, зохион байгуулалтын хэлбэрийг тодорхой дурддаг, харин харьцангуй цөөн нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт зүйлсийг тодорхой заадаг эсвэл нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг эдийн засгийн тодорхой үйл ажиллагаанд хязгаарладаг. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн зарим хууль тогтоомжид нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжийг эсвэл тодорхой зохион байгуулалтын хэлбэрийг тодорхойлох механизмыг нэвтрүүлсэн. Ерөнхийдөө нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн эрх зүйн зохицуулалтын тогтолцоог хуульчилж батлах байдал нь хязгаарлагдмал хэвээр байна. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тодорхой бүрэлдэхүүн хэсгүүдтэй холбоотой заалтуудыг мөн өөрчлөгдөж байгаа бодит байдлыг тусгахаар засварлах шаардлагатай байж болно.

²⁴⁵ Hiez.

²⁴⁶ Ifigenia Douvitsa, "National Constitutions and Cooperatives: an Overview." *International Journal of Cooperative Law* 1, No. 1 (2018): 128–147.

- 114. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тухай хууль тогтоомжийг баталсны дараа ихэвчлэн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг зохицуулж, дэмждэг төрийн байгууллагуудыг бий болгох эсвэл бэхжүүлэх шат эхэлдэг.** Гэвч ийм байгууллагуудын статус нь ихээхэн ялгаатай байж болно. Хэд хэдэн улс орнуудад (Бельги (Фландерс муж), Камерун, Люксембург, Марокко, Никарагуа, Сенегал, Испани зэрэг) нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн яам байгуулсан.²⁴⁷ Бусад улсад дэд яам (Коста Рика), үндэсний нарийн бичгийн даргын газар (Франц, Бүгд Найрамдах Солонгос Улс), яамны дэргэдэг хүрээлэн (Мексик) эсвэл яам хоорондын комисс (Колумби) байдаг. Илүү хуваагдмал институцийн зохицуулалтууд ч бас байдаг, үүнд өөр өөр яам, газруудад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн өөр өөр үүрэг хариуцлагыг хүлээх эсвэл нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тодорхой зохион байгуулалтын хэлбэрийг хариуцаж ажилладаг. Хэд хэдэн улс оронд ийм институци бий болгох зам нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн зохицуулалт, уялдаа холбоо, сурталчилгаатай холбоотой олон санаачилгуудыг нэгтгэсэн яам, агентлагууд бий болгодог юм.²⁴⁸
- 115. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг хөгжүүлэх үүрэг хүлээсэн улс орнуудын засгийн газар ихэвчлэн бодлогын өргөн хүрээний чиглэлээр уялдаа холбоо, зохицуулалтын механизмыг бий болгодог.** нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд өөр өөр салбар, зохион байгуулалтын хүрээнд үйл ажиллагаа явуулдаг тул тэдгээрийг засгийн газрын тодорхой багцад хуваарилахад хэцүү байдаг. Түүхэнд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-т хамаарах зохион байгуулалтын хэлбэрийн хариуцлагыг ихэвчлэн янз бүрийн техникийн яамд хариуцуулдаг байв. Жишээлбэл, хоршоодыг хөдөө аж ахуй, хөдөө орон нутгийн хөгжлийн асуудал хариуцсан яамны мэдэлд өгдөг. Хоршоодыг үйл ажиллагаа явуулж буй салбараасаа (хөдөө аж ахуй, санхүү, аж үйлдвэр, орон сууц гэх мэт) шаалтгаалан олон өөр өөр яамдын хяналтад оруулдаг. Харилцан ашигтай даатгалын байгууллага нь санхүүгийн асуудал эрхэлсэн яаманд харьяалагддаг байж болох бол холбоодыг олон оронд дотоод хэргийн яам зохицуулдаг. Үүрэг хариуцлагын ийм хуваарилалт нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тодорхой бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг хөгжүүлэхэд ашигтай байж болно. Гэхдээ үр дүнтэй зохицуулалтын механизм байхгүй үед институцийн хувьд хуваагдмал байдалд хүргэж, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг бүхэлд нь дэмжих ажилд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй юм.²⁴⁹ Зарим улс оронд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн уялдаа холбоог хангах зохицуулалтын механизмыг боловсруулсан. Үүнд тухайлбал Бразил (Эв нэгдлийн эдийн засгийн төлөөх Бразилийн форум), Чили (Төр-хувийн хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны зөвлөлдөх зөвлөл), Жибути (нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг дэмжих үндэсний зөвлөл), Франц (нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн бүс нутгийн танхимуудын үндэсний зөвлөл), Бүгд Найрамдах Солонгос улс (Солонгосын Нийгмийн аж ахуйн нэгжийг дэмжих агентлаг), Сенегал (Бичил санхүү, эв нэгдэлд суурилсан эдийн засгийн яамны сайдын төлөөлөгч), Испани (Испанийн Нийгмийн эдийн засгийн ажиглалтын төв) орно.²⁵⁰ Эдгээр байгууллагуудын зарим нь чадавхийг бэхжүүлэх, гарааны бизнесийг хөхиүлэн дэмжих зэрэг нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдэд дэмжлэг үйлчилгээ үзүүлдэг. Тэд мөн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн бодлого, арга хэмжээг зохицуулж, засгийн газар

²⁴⁷ Ихэнх тохиолдолд эдгээр яамдын бүрэн эрхэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн асуудал нь хөдөлмөр эрхлэлт, хөдөлмөрийн харилцааны нэг асуудал болж ордог.

²⁴⁸ Utting.

²⁴⁹ ILO, [Mapping the Social and Solidarity Economy Landscape in Asia: Towards an Enabling Policy Environment](#), ILO brief: Strengthening Social and Solidarity Economy Policy in Asia, 2022.

²⁵⁰ Marguerite Mendell and Béatrice Alain, "Enabling the Social and Solidarity Economy through the Co-Construction of Public Policy", *Social and Solidarity Economy – Beyond the Fringe* (Zed Books: London, 2015), 166–182.

болон нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хооронд зуучлагчийн үүрэгтэй ажилладаг. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн олон салбарыг хамарсан онцлогт тохирсон үндэсний институцийн зохицуулалтыг бүс нутгийн болон орон нутгийн байгууллагуудад мөн тусгадаг, жишээ нь Канад (Квебек, Монреаль), Франц (Прованс-Альп-Кот-д'Азур) зэрэг бүс нутгийн холбогдох байгууллагууд жишээг дурдаж болно.²⁵¹

Ажилчдын байгууллага

116. Дэлхий даяар ажилчдын байгууллага, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд адил үнэт зүйл, зарчимтай, нийтлэг түүхтэй, заримдаа бас хоорондоо уялдаатай зохион байгуулалтын бүтэцтэй байдаг. Олон улс оронд ажилчдын байгууллага болон хоршоодын байгууллага нь нийгэм, эдийн засгийн адил бэрхшээлтэй тулгардаг. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаар ажилчдын байгууллагуудын хувьд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн ажилчдын эрх, ашиг сонирхлыг дэмжих, хамгаалах нь нэн тэргүүний асуудал юм. Тэд мөн гишүүдээ бараа бүтээгдэхүүнээр хангах, үйлчилгээ үзүүлэх, гишүүн биш ажилчид, үйлдвэрлэгчдэд хүрэх зэрэг зорилгоор нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-тай хамтран ажиллаж болно. Зарим тохиолдолд үйлдвэрчний эвлэл, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үйл ажиллагааг нэг байгууллагын дор нэгтгэдэг. Жишээлбэл, Энэтхэгийн SEWA нь ажилчны хөдөлгөөн, хоршооллын хөдөлгөөн, эмэгтэйчүүдийн хөдөлгөөний уулзвар дээр байгаа гэж өөрийгөө тодорхойлдог.²⁵² Тэрээр үйлдвэрчний эвлэлээр бүртгүүлэхээс өмнө нэхмэлийн ажилчдын холбооны эмэгтэйчүүдийн жигүүр байсан юм. SEWA нь хөдөө орон нутгийн болон албан бус эдийн засагт гишүүдийнхээ эрхийг эвлэлээр дамжуулан хамгаалж, хоршоо болон бусад хамтын нийгмийн аж ахуйн нэгжүүдээр дамжуулан амьжиргааг нь сайжруулдаг.²⁵³ Зарим тохиолдолд, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгж байж эхэлсэн байгууллага хожим нь бүрэн хэмжээний үйлдвэрчний эвлэл болж хувирдаг. Тухайлбал, гэрийн үйлчилгээний ажилтнууд эмэгтэй ажиллах хүчний 16 хувийг бүрдүүлдэг Ямаик улсад Ямайкийн Өрхийн ажилчдын холбоо нь анх гишүүдээ өрхийн менежмент, хэлэлцээр хийх болон зөрчилдөөнийг шийдвэрлэх ур чадварт сургах зорилгоор байгуулагдсан. Тус холбоо нь 2013 онд тус улсын Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг тогтоох зөвлөлдөх комисст гэрийн үйлчлэгчдийг төлөөлөх 1600 гаруй гишүүнтэй үйлдвэрчний эвлэлээр бүртгүүлжээ.²⁵⁴

117. Ажилчдын байгууллагууд гишүүдээ туслах зорилгоор жижиглэнгийн худалдаа, хямд орон сууц, жижиг хэмжээний санхүү, харилцан ашигтай даатгал, боловсрол, сургалт, ажлын байр хадгалах зэрэг чиглэлээр нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг байгуулдаг. Зарим жишээ нь:

- Бразилд үндэсний үйлдвэрчний эвлэлийн (Хөдөлмөрчдийн нэгдсэн холбоо (CUT)) идэвхтэй оролцоотойгоор үйл ажиллагаа явуулдаг холбоо, хоршоо болон бусад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг нэгтгэдэг UNISOL Brasil гэдэг байгууллага үйл ажиллагаа явуулдаг. Тэрээр албан бус хог түүгчид/хог хаягдал дахин боловсруулалтын ажилчид болон төрөл бүрийн салбарын бусад ажилчдад зориулсан нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг дэмждэг. Мөн ажилчдыг компаниа худалдан авах болон нийгмийн хоршоо байгуулах асуудлаар зөвлөгөө өгдөг. CUT холбоо нь институцийн яриа хэлэлцээнд хувь нэмэр оруулж, зохих техникийн дэмжлэг үзүүлдэг.

²⁵¹ Mendell and Alain.

²⁵² SEWA, "Introduction."

²⁵³ ILO, *Advancing cooperation among women workers*.

²⁵⁴ ILO, "Cooperating out of isolation: Domestic workers' cooperatives" (brief), 2014.

- Канадын Квебек мужид хуулиар аж ахуйн нэгжийн ажилчид хамтдаа тус аж ахуйн нэгжид хоршоогоор дамжуулан эзэмших хувь авч түүний удирдлагад оролцох боломжийг олгодог. Квебект ийм төрлийн 50 гаруй ажилчдын хоршоо байдаг бөгөөд тэд хуучин эзэн нь тэтгэвэрт гарсан эсвэл дампуурсан аж ахуйн нэгжээс гаралтай байдаг. Радио станц дампуурах үед түүний 13 ажилтан нь үйлдвэрчний эвлэлийн дэмжлэгтэйгээр тус радиогийн хувьцааг үе шаттайгаар худалдан авч 100 хувь эзэмшигч болсноор 2007 онд ажилчдын хоршоо байгуулжээ.²⁵⁵
- Колумбид Гэрийн үйлчилгээний ажилчдын холбоо (UTRASD) нь одоо байгаа зуучлагчдын оронд ажилчдын өөрсдийн эзэмшдэг цэвэрлэгээ, халамж үйлчилгээний нийгмийн аж ахуйн нэгжийг эхлүүлсэн.²⁵⁶ Тэрээр 300 гаруй асрагч, гэрийн ажилчдад сургалт явуулж, тэдний мэргэжлийн ур чадвар, хөдөлмөрийн харилцааны эрхийн мэдлэг, өөрийгөө үнэлэх үнэлэмжийг дээшлүүлж, үйлчлүүлэгчийн баазаа бүрдүүлэх, шинэ гэрээ байгуулах зорилгоор маркетингийн ажлыг зохион байгууллаа.
- Эсватини улсад хамгийн том зээлийн холбоог (гишүүдийн тоо болон хадгаламжийн хэмжээгээр) үндэсний нөлөө бүхий багш нарын холбоо байгуулжээ.²⁵⁷
- Энэтхэгт Нирмала Никетан гэдэг Жарханд мужийн овгийн эмэгтэйчүүдийн байгуулсан гэрийн ажилчдын нэгдэл байдаг. Зохион байгуулалтгүй салбарын ажилтны төлөөх үндэсний кампанит ажлын хороо болон түүний түншүүд тэд нарт дэмжлэг үзүүлдэг.²⁵⁸
- Италийн ажилчдын сэргээг босгосон аж ахуйн нэгжүүдийн туршлага нь энэ талаар хоршооллын, бизнесийн болон хөдөлмөрийн хууль тогтоомж өмнө гаргасан байгаа ба холбогдох таатай орчныг бүрдүүлсэн суурь дээр, мөн ажилчдын байгууллага, төр, хоршооллын хөдөлгөөний хамтын ажиллагааны үр дүнд бий болсон санхүүжилтийн бүтцэд тулгуурладаг.²⁵⁹
- Японд 1950-иад онд үйлдвэрчний эвлэлүүд ажилчдад чиглэсэн хэрэглэгчийн хоршоо, ажилчдын банк,²⁶⁰ ажилчдын даатгалын хоршоо, ажилчдын орон сууцны нийгэмлэг зэрэг ажилчдын халамжийн янз бүрийн байгууллагуудыг байгуулж, тэд өнөөг хүртэл үйл ажиллагаа явуулж байна.²⁶¹
- Их Британид үйлдвэрчний эвлэлийн гишүүд, хоршоочид, сурган хүмүүжүүлэгчид, эрдэмтэн судлаачдын нэг бүлэг ажиллагчдын мэдэл, хяналтад байдаг, удирдлагад үйлдвэрчний эвлэл албан ёсоор тодорхой байр суурь эзэлдэг “эвлэлийн хоршоо” хэмээх хоршооны загварыг бүтээсэн.²⁶²

118. Албан бус эдийн засаг дахь ажилчдын байгууллага болон нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг хоорондын түншлэлийг үзвэл тэд микро, дунд болон макро түвшинд нэмүү өртөг шингээж байгааг харуулж байна. Ийм түншлэлд тодорхой дэмжлэг, үйлчилгээ үзүүлэх (микро түвшин) болон хамтын шинж чанар, мэдлэг бий болгох, хамтын эзэмшил, харилцан дэмжлэг үзүүлэх зорилт тавих (дунд түвшин) зэрэг асуудлууд

²⁵⁵ ILO, *Job preservation through worker cooperatives: An overview of international experiences and strategies*, 2014.

²⁵⁶ ILO, *Organizing workers in the informal economy of selected African and Latin American countries: The potential of trade union, cooperative and social and solidarity economy partnerships*, Бодлогын товч мэдээлэл, удахгүй гарах болно.

²⁵⁷ SNAT CO-OP, *“We’re SNAT Co-op: The answer to a teacher’s financial needs.”*

²⁵⁸ Nirmala Niketan.

²⁵⁹ EURICSE, *The Italian road to recuperating enterprises and the Legge Marcora framework*, 2017.

²⁶⁰ Akira Kurimoto and Takashi Koseki, *Rokin Banks - 70 years of efforts to build an inclusive society in Japan through enhancing workers’ access to finance* Social Finance Working Paper No. 76 (ILO, 2019).

²⁶¹ Akira Kurimoto, “Cooperatives and Trade Unions: From occasional partners to builders of a solidarity-based society”, in *Cooperatives and the World of Work*, ed. Roelants et al. (Routledge: London, 2019), chapter 9.

²⁶² Alex Bird et al., *A Manifesto for Decent Work* (Union-Coops: UK, 2020).

ордог. Ихэнхдээ илүү өргөн хүрээний хүний эрх, нийгмийн шударга ёсны төлөө хөдөлгөөнд тулгуурлан нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн олон нэгж нь ажилчдын эрх мэдэл, харагдах байдал, нөлөөг бий болгох стратегийн эвслийг амжилттай байгуулж, орон нутгийн, үндэсний болон дэлхийн хэмжээнд чиглэсэн сурталчилгаа, яриа хэлэлцээний үр дүнд тэдний эрх, хамгааллыг сайжруулдаг (макро түвшин). 2011 онд Олон Улсын Үйлдвэрчний Эвлэлийн Холбооны Африкийн бүсийн байгууллагын конгресс (ITUC–Africa) нь албан бус эдийн засагт эвлэлдэн нэгдэх, Африкийн хөгжлийг сайжруулах зорилгоор эв нэгдэлд суурилсан эдийн засгийг дэмжих тухай тогтоолыг баталж, албан бус эдийн засагт эвлэл байгуулах ажилд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг болон үйлдвэрчний эвлэлийн хоорондын хамтрах ач холбогдлыг онцлон тэмдэглэв.²⁶³ Того улсад Албан бус салбарын ажилчдын хамтын ашигтай нийгмийн хамгааллын тогтолцоо (MUPROSI) нь гишүүддээ анхан шатны эрүүл мэндийн даатгалын үйлчилгээ үзүүлдэг харилцан ашигтай даатгалын хөтөлбөр юм. Тус байгууллага анх 2005 онд үйлдвэрчний эвлэлээс үүсгэн байгуулагдсан бөгөөд түүнийг Того улсын Мод, барилгын ажилчдын холбоо (FTBC–Togo) дэмжин ажилладаг. Тэрээр 42 хувь нь эмэгтэйчүүд эзэлдэг 1,231 шууд гишүүдийнхээ дунд харилцан туслалцаа, эв нэгдлийн зарчимд түшиглэсэн нийгмийн, ашгийн бус нийгэмлэг хэлбэрээр үйл ажиллагаагаа явуулдаг. Бас гишүүдийн тэтгэдэг 4,269 ашиг хүртэгч бий.²⁶⁴

- 119. Ажилчдын байгууллагууд зарим тохиолдолд нийтлэг зорилгод хүрэхийн тулд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдтэй эвсэл байгуулдаг.** Канадын Квебек мужид үйлдвэрчний эвлэлүүд болон нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн олон жилийн хамтын ажиллагаа нь эдгээр хоёр хөдөлгөөний гишүүнчлэлийн тоог нэмэгдүүлэхэд түлхэц өгсөн.²⁶⁵ Гана улсад 2003 онд Хөдөлмөрийн тухай шинэ хуулийг хэлэлцэх үед Гана улсын үйлдвэрчний эвлэлийн Конгресс тус хууль зөвхөн ажилчдыг бус, харин нийт ажилчдыг хамарч, түр хугацааны ажилчдыг ч хамгаалах ёстой гэсэн саналыг гаргаж амжилттай хэрэгжүүлэв. 2003 онд Конгресс нь албан болон албан бус ажилчдыг хамарсан эрүүл мэндийн даатгалын хөтөлбөрийг амжилттай хэлэлцсэн.²⁶⁶ Гана улсын Хөдөө аж ахуйн ажилтны ерөнхий үйлдвэрчний эвлэл нь жижиг тариаланчдыг эвлэлд эвлэлдэн нэгдэх, үндэсний нийгмийн хамгааллын хөтөлбөрт хамруулагдахад дэмжлэг үзүүлэх жигүүр байгуулав. Олон улсын түвшинд үйлдвэрчний эвлэл, албан бус эдийн засгийн байгууллагууд, иргэний нийгмийн бүлгүүд заримдаа 189 дүгээр конвенц, 2019 оны Хүчирхийлэл, дарамттай тэмцэх тухай 190 дугаар конвенц зэрэг олон улсын хөдөлмөрийн хэм хэмжээг соёрхон батлах, хэрэгжүүлэх кампанит ажил явуулах зэрэг нийтлэг асуудлаар эвсэл байгуулдаг.

Ажил олгогчдын байгууллага

- 120. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд болон нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн босоо бүтэц байгаа ажил олгогчдын байгууллагуудад нэгдэн орж болно.** Испанид Мондрагон хоршоодын бүлгийн нэг хэсэг болох Эроски супермаркетын сүлжээ нь Том дистрибьютор компаниудын үндэсний холбооны (ANGED)

²⁶³ LO/FTF Council, *Paving the way for formalisation of the informal economy: Experiences and Perspectives from ITUC-Africa and Trade Unions across Africa*, 2015.

²⁶⁴ WIEGO, *Enabling social protection within the informal economy: Lessons from worker-led schemes in Nigeria, Uganda and Togo, Synthesis report for the research project "New Forms of Social Insurance for the Economic Inclusion of Women & Young Informal Workers"*, 2021.

²⁶⁵ Yvon Poirier, "Labour unions and the Solidarity Economy: The Quebec Experience", in *Solidarity Economy I: Building Alternatives for the People and the Planet*, eds. Emily Kawano et al., (Center for Popular Economics: Amherst MA, USA, 2010).

²⁶⁶ Christine Bonner and Dave Spooner, "Organizing in the Informal Economy: A Challenge for Trade Unions", *International Politics and Society*, Vol. IPG 2/11 (2011): 87–105.

гишүүн бөгөөд тэр нь өөрөө бүх Европын ажил олгогчдын байгууллага болох EuroCommerce-д харъяалагддаг. Үүний адилаар Финляндын жижиглэн худалдааны хоршооллын холбоо Suomen Osuuskappojen Keskuskunta болон Их Британийн Co-operative Group хоёулаа EuroCommerce-д харъяалагддаг өөрийн орны жижиглэн худалдааны салбарын холбоодын гишүүд юм. Швейцарь улсад 2014 оноос хойш хоёр хэрэглэгчийн хоршоо (Соор болон Migros) нь жижиглэн худалдааны салбарын холбоогоор дамжуулан Швейцарийн Ажил олгогчдын Холбооны (UPS) гишүүнээр элссэн.

121. **Ажил олгогчдын байгууллагууд зохион байгууллалтын бүтэц бий болгож, үйлчилгээгээ нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгж, тэдгээрийн босоо болон хэвтээ бүтэц болтлоо өргөжүүлж болно.** Жишээлбэл, Сенегал улсад Ажил олгогчдын үндэсний зөвлөл (CNP) нь бусад хороодын зэрэгцээ өөрсдийн үнэ зүйлс, хэлцэл хийх чадвар, гишүүдийнхээ эрх ашгийг хамгаалах чадавхийг бэхжүүлэх зорилгоор жендер, мэргэжлийн олон талт байдал ба нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хороог байгуулжээ. 2019 онд Сенегал болон Марокко улсын ажил олгогчдын байгууллагууд засгийн газар хоорондын санаачилгаар зохион байгуулсан бизнес эрхлэхийн альтернатив болон хүртээмжтэй загвар болох нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн асуудлаар уулзалт хийв. Уулзалтын зорилго нь синергетик нөлөө үзүүлэх үйл ажиллагаагаар нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг сурталчлах, нийт нийлүүлэлтийн сүлжээндээ нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-аас гаралтай бараа, үйлчилгээний харагдах байдлыг нэмэгдүүлэх явдал байв.
122. **нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд мөн өөрсдийн ажил олгогчдын байгууллагыг байгуулж болно.** Ажил олгогчдын байгууллага болох нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн босоо бүтцийн жишээ бас бий. Үүнд, Австралид 2012 онд байгуулагдсан Хоршоо ба харилцан ашигтай даатгалын бизнесийн зөвлөл орно, тэрээр илүү хүртээмжтэй, цэцэглэн хөгжсөн, тогтвортой эдийн засгийг бий болгохын тулд инновацийг дэмжих ба бизнесийн харилцаа тогтоох зорилгоор хоршооллын болон харилцан ашигтай даатгалын бизнес, зээлийн хоршоодыг нэгтгэдэг. Үүний нэгэн адил Канадын Хоршоод ба Харилцан ашигтай даатгалын холбоо нь Канадын 7000 жижиг, дунд, том хоршоо, хамтын бизнесийг хөгжүүлж дэмжихэд тусалдаг гишүүнчлэлтэй холбоо юм. Ажил олгогчдын байгууллагуудын зарим үнэт зүйлс, зарчим нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-тай адил байдаг гэдгийг тэмдэглэх нь зүйтэй. Тухайлбал, бизнес, жендерийн тэгш байдал зэрэг хүний эрхийн асуудлыг үйл ажиллагаандаа нэгтгэдэг ажил олгогчдын байгууллагууд олширч байна. Үүнд: Германы ажил олгогчдын арилжааны хоршоодын бүлгүүдийн холбоо (ZGV); Испанийн Нийгмийн эдийн засгийн ажил олгогчдын холбоо (CEPES); Шведийн Хоршооллын Ажил олгогчдын Холбоо (Фремиа); Вьетнамын Худалдаа аж үйлдвэрийн танхимын дараа орох ажил олгогчдын хоёр дахь том байгууллага болох Вьетнамын Хоршооллын холбоо орно.
123. **нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн босоо болон хэвтээ бүтцийг олон улсын тавцанд бусад ажил олгогчдын байгууллагуудын хамт төлөөлж болно.** Тухайлбал, сүүлийн жилүүдэд үндэсний хоршооллын дээд байгууллагуудын төлөөлөгчид G20-ийн гишүүн орнуудын удирдагчдыг хүчтэй, тогтвортой, тэнцвэртэй өсөлтийг бий болгоход хувийн хэвшлийн гол үүргийг сурталчлах зорилгоор нэгтгэсэн Бизнес 20 (B20) яриа хэлэлцээний форумын янз бүрийн ажлын хэсгүүдэд оролцож байна.

► Дөрөвдүгээр бүлэг. Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаар Олон Улсын Хөдөлмөрийн Товчооны авсан арга хэмжээ

124. Энэ бүлэгт нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаар Олон Улсын Хөдөлмөрийн Товчооны авсан арга хэмжээг танилцуулна. Түүхэн танилцуулга өгөхөөс гадна нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-тай холбоотой одоогийн хөтөлбөрүүд, хөгжлийн хамтын ажиллагааны бодлого, түншлэл, чадавхийг хөгжүүлэх үйл ажиллагааг тайлбарлав.

Түүхэн танилцуулга

125. ОУХБ-ын нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үйл ажиллагааг хариуцдаг Хоршоодын нэгж бол анх 1920 онд Удирдах зөвлөлийн 3-р чуулганы нэгдсэн шийдвэрээр байгуулагдсан. Тэр үеэс хойш тус нэгжийн ажлын цар хүрээ, хэмжээ, нэр, зохион байгуулалтын байр суурь нь бодит нөхцөл байдал, арга барилын өөрчлөлттэй уялдуулан хувьсан өөрчлөгдөж ирсэн. Тус нэгж 2016 онд төсвийн нэг албан тушаалыг өөр нэгжид шилжүүлсний дараа одоогийн байдлаар гурван Мэргэжлийн төсвийн орон тоотой (нэг нь Р5 түвшинд, хоёр нь Р4 түвшинд) байна. Гэсэн хэдий ч нэг байнгын зүйл бол хоршоолол, хамтын ажиллагааны нэрээр нэрлэгдэх нь өөрчлөгдөөгүй байна.²⁶⁷ Тус нэгж анх хоршоодтой холбоотой судалгаа шинжилгээ хийх, мэдээлэл, хууль зүйн зөвлөгөө өгөх зорилгоор байгуулагдсан. 1960-аад онд хөгжиж буй олон орон тусгаар тогтносон улс болох үед тус нэгжээс хөгжлийн хамтын ажиллагааны томоохон хөтөлбөр хэрэгжүүлж эхэлсэн. НҮБ-ын Хөгжлийн Хөтөлбөр (НҮБХХ) болон хоёр талт хандивлагчдын дэмжлэгтэйгээр тус хөтөлбөр 1960-аад оны эцэс гэхэд Товчооны гурав дахь том төсвөөс гадуурх ажлын багц болж, энэ байдал 1980-аад он хүртэл үргэлжлэв.²⁶⁸ 1990-ээд оны үед нийгэм, эдийн засгийн хөгжилд төрөөс гүйцэтгэх үүрэг өөрчлөгдөн ашгийн төлөөх хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжүүд рүү шилжсэнээр хоршооллын хөгжилд зарцуулах хөрөнгө эрс багассан. 193 дугаар зөвлөмж гарснаас хойш ядуурлыг багасгах, хөгжлийг дэмжихэд хоршоодын үүргийн талаар дахин сонирхол нэмэгдэв. "Нийгмийн эдийн засаг" гэсэн нэр томъёо анх 1922 оноос эхлэн ОУХБ-ын баримт бичигт заримдаа гарч ирч байв.²⁶⁹ ОУХБ-ын шударга ёсны даяаршлын төлөө нийгмийн шударга ёсны тухай тунхаглалыг 2008 онд баталснаас хойш ОУХБ-ын бүрэлдэхүүнд хэсгүүд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-тай холбоотой тусламж, зөвлөгөө авахаар тус Товчоонд хандах явдал нэмэгдэж эхлэв. Үүнээс өмнө ч ОУХБ-аас олон төрлийн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг заавал тус нэрийг ашиглахгүйгээр дэмжиж байсан юм.

126. Олон жилийн турш ОУХБ-аас нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдтэй хамтран эсвэл тэд нараар дамжуулан хэд хэдэн санаачлага боловсруулж хэрэгжүүлсэн. Тухайлбал:

- Орон нутгийн санаачилгад үзүүлэх зохион байгуулалт, хоршооллын дэмжлэг (АСОРАМ) хөтөлбөр (1978–99 он) нь Сахелийн бүсийн тариаланчдын өөрийгөө хангах байдлыг

²⁶⁷ ILO, "What is in a name? Changes to the Designation of COOP Unit at the ILO across the century."

²⁶⁸ 1969 онд ОУХБ-ын 50 жилийн ойгоор Хоршооллын хөтөлбөрт дэлхийн 70 орчим оронд ажилладаг 120 гаруй олон улсын шинжээч ажиллаж байжээ.

²⁶⁹ ILO, "Minutes of the 11th Session of the Governing Body of the International Labour Office," 1922.

сайжруулж, үр тарианы нөөц, жижиг хэмжээний усжуулалт, жендер, бичил санхүү, газрын менежмент ба хөвөнгийн борлуулалтыг сайжруулах замаар орон нутгийн олон нийтийн байгууллагуудын чадавхийг нэмэгдүүлэн хүнсний аюулгүй байдлыг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн юм.

- COOPTRADE буюу аж үйлдвэржсэн болон хөгжиж буй орнуудын хоршоодын хооронд худалдааны харилцааг хөгжүүлэхэд үндэсний хоршоодын байгууллагуудад туслах зорилготой Азийн 12 орны дэд бүсийн төсөл (1982–84 он).
- Уугуул болон овгийн ард иргэдийн соёлын өвийг сахиж, орлого олох чадавхийг нь бэхжүүлэх, байгалийн баялгийг хоршоогоор болон бусад өөртөө туслах байгууллагуудаар дамжуулан хамгаалахад тодорхой хувь нэмрээ оруулсан Уугуул болон овгийн нутгийнхны өөрийгөө хангах чадварыг хоршоо болон өөртөө туслах байгууллагуудаар дэмжих бүс хоорондын хөтөлбөр (INDISCO) 1993–2007 онд хэрэгжсэн.
- Нийгмийн гадуурхалт, ядуурлын эсрэг стратеги ба арга хэрэгсэл (STEP) хөтөлбөр нь харилцан ашигтай байгууллага, олон нийтэд түшиглэсэн эрүүл мэндийн даатгалын хөтөлбөрөөр дамжуулан өмнө нь нийгмийн хамгаалалд хамрагдаагүй хүн амын бүлэгт, ялангуяа албан бус эдийн засагт ажилладаг иргэдийг эрүүл мэндийн даатгалд хамруулсан (1998-2013 он).
- Үйлдвэрчний эвлэл-Хоршоодын хамтарсан арга хэмжээгээр рамгаалалд хамрагдаагүй албан бус эдийн засгийн ажилчдын ядуурлыг бууруулах (SYNDICOOP) санаачилга (2002-06 он) нь Африк дахь албан бус ажилчдын нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг дэмжих зорилгоор хоршоо болон үйлдвэрчний эвлэлийн хөдөлгөөнүүдийг хамтран ажиллуулах боломжийг хөгжүүлэхийг зорьсон юм.
- Африкийн хоршоллын сан (CoopAfrica) нь Зүүн болон Өмнөд Африкийн есөн улсад үйл ажиллагаа явуулж, хоршооллын засаглал, үр ашиг, гүйцэтгэлийг сайжруулах хүчин чармайлтад туслах зорилгоор (2007-11 он) үйл ажиллагаагаа явуулдаг.

127. Сүүлийн тавин жилийн хугацаанд ОУХБ-ын зүгээс хоршоог дэмжих арга барил нь бүрэлдэхүүн хэсгүүдийнхээ нэн тэргүүний чиглэлд гарсан өөрчлөлтүүдийг даган хувьсан өөрчлөгдөж ирсэн. 1980-аад оны сүүлийн хэсэг хүртэл хоршоод бол хөгжилд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг оролцогчид гэж үздэг байсан тул ОУХБ-ын олон санаачилга нь хөгжиж буй орнуудад хоршоодыг шууд байгуулахад чиглэгдэж байв. Үүний дараа 15 орчим жилийн хугацаанд Товчооноос хоршоог хөгжүүлэх таатай орчныг бүрдүүлэхэд түлхүү анхаарч, гол төлөв макро болон дунд түвшинд бүс нутаг хоорондын томоохон хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэн ажиллаж байв. 193 дугаар зөвлөмжийг баталснаас хойш өнгөрсөн 20 жилийн хугацаанд хоршоо болон өргөн хүрээний нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг зөвхөн хэрэгжүүлэгч түншүүд биш, харин зохистой хөдөлмөр, тогтвортой хөгжлийг ахиулахад туслах институцийн хэлбэр гэж хүлээн зөвшөөрч эхлэв.

128. Сүүлийн 10 жилийн хугацаанд Товчооноос бүрэлдэхүүн хэсгүүдээс ирсэн хүсэлтийн хариуд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-тай холбоотой дараах хөгжлийн хамтын ажиллагааны төслүүдийг хэрэгжүүлсэн. Үүнд.

- Алжир улсад ОУХБ-аас нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн техникийн чадавхийг бэхжүүлж, тэдэнд техникийн болон санхүүгийн туслалцаа үзүүлэх замаар залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлт, мэргэжлийн интеграцчлалыг сайжруулах чиглэлээр ажилласан (2016-18 он).
- ОУХБ-ын Итали дахь "*Dignità in Campo*" төсөл хөдөө аж ахуйн салбарт хөдөлмөрийн мөлжлөгийн шинэ хэлбэрээс урьдчилан сэргийлэх, хоёр нутаг дэвсгэрт (2018-2020) туршилтын арга хэмжээ авч нийгмийн эдийн засгийн шинэ туршлагыг сурталчлах гол зорилготой байв.

- ОУХБ-аас Эзлэгдсэн Палестины нутаг дэвсгэрт хоршооны эрх зүйн орчныг хөгжүүлэхийн зэрэгцээ жендерийн тэгш байдал, эмэгтэйчүүдийн эдийн засгийн чадавхийг бэхжүүлэхэд хоршооны үүрэг оролцоог нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн Палестины Эзлэгдсэн нутаг дэвсгэрт нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг хөгжүүлэх төсөлд оролцсон (2019–20 он).
- Товчооноос мөн Өмнөд Африк дахь ОУХБ-ын бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн бодлого боловсруулахад дэмжлэг үзүүлсэн.²⁷⁰
- Тунис улсад ОУХБ-аас бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд үзүүлэх дэмжлэг нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг хөгжүүлэх таатай орчныг бүрдүүлэхэд хувь нэмэр оруулах ажлыг багтааж байв. Тунис дахь ОУХБ-ын анхны нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн төсөл нь 2016 онд эхэлж нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хүрээний бодлогыг боловсруулахад дэмжлэг үзүүлсэн юм.²⁷¹ Тунис дахь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн дараагийн төслүүд залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлт, хөдөө орон нутгийн эмэгтэйчүүдийн бизнес эрхлэлтэд чиглэгдсэн.

Одоо хэрэгжиж байгаа хөтөлбөрүүд

- 129.** Товчооноос хууль эрх зүй, бодлогын зөвлөгөө, судалгаа, статистик, сургалт, чадавхийг бэхжүүлэх зэрэг нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-тай холбоотой чиглэлээр ОУХБ-ын бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд дэмжлэг үзүүлдэг. Сүүлийн жилүүдэд Товчооноос Иордан, Өмнөд Африк, Шри Ланка, Бүгд Найрамдах Нэгдсэн Танзани Улс, Тунис, Эзлэгдсэн Палестины нутаг дэвсгэрийн бүрэлдэхүүн хэсгүүдтэй хамт хоршооны болон нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн өргөн хүрээний бодлого, стратегийг боловсруулах талаар хамтран ажилласан. Товчооноос мөн Болгар, Гана, Грек, Серби, Бүгд Найрамдах Нэгдсэн Танзани Улс, Тринидад Тобаго зэрэг улсуудад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн буюу түүний хоршоо, нийгмийн аж ахуйн нэгжүүдийг багтаасан бүрэлдэхүүн хэсгүүдийн талаарх бодлогод санал өгч ирсэн. Товчоо нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаарх үйл ажиллагаандаа дараах гурван чиглэл багтаасан арга хандлагыг ашигладаг. Үүнд: нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг хүн төвтэй хөдөлмөрийн ирээдүйд хүрэх эдийн засгийн, нийгмийн болон байгаль орчны хувьд хариуцлагатай, үр ашигтай хувилбар болгон хөгжүүлэх; зохистой хөдөлмөрийн тэргүүлэх чиглэлийг нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн босоо бүтэц, дэмжлэгийн байгууллагуудад нэгтгэхийг дэмжих; нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хөгжилд оруулах хувь нэмэр, боломжийг тогтвортой хөгжил, зохистой хөдөлмөрийг ахиулахад чиглэсэн дүн шинжилгээ, бодлого, үйл ажиллагаанд хүлээн зөвшөөрүүлэх зэрэг орно.
- 130.** Товчооноос нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаар хийгдэж буй ажлын цар хүрээ нь зорилтот бүлэг, хэрэгжүүлэх арга зам, газарзүйн хамрах хүрээ, үргэлжлэх хугацаа, хэмжээ зэргээс хамаараг өөр өөр байдаг ч ихэнх нь олон түвшний арга барилыг шаарддаг. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-тай холбоотой ажилдаа Товчоо нь бүрэлдэхүүн хэсгүүдтэй нягт зөвлөлдөж, хамтран ажиллахыг зорьдог. Макро түвшинд Товчооны зорилго бол нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг хөгжүүлэхэд таатай бодлого, хууль эрхзүйн болон институцийн орчныг бүрдүүлэхэд оршино. Дунд түвшинд, Товчоо нь чадавхийг бэхжүүлэх, санхүүжилт авах болон зах зээлд нэвтрэх боломжийг дэмжих замаар нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг дэмжих институци, механизмыг бий болгож, бэхжүүлэхийг эрмэлздэг. Микро түвшинд, Товчоо нь нийгмийн

²⁷⁰ Өмнөд Африк дахь Нийгмийн эдийн засгийн бодлогыг боловсруулах төслийг (2017–21 он) Фландрийн Засгийн газар болон Өмнөд Африкийн Үндэсний эдийн засгийн хөгжлийн газраас санхүүжүүлсэн.

²⁷¹ Тунисын нийгэм, эв нэгдлийн эдийн засгийн байгууллага, механизмыг дэмжих ("PROMESS") төсөл (2016–20) бол Нидерландын Засгийн газраас санхүүжүүлсэн хөгжлийн хамтын ажиллагааны төсөл (2016–20) байв.

болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг ихэвчлэн эмзэг гадуурхагдсан хүн амын бүлгүүдэд зориулсан анхан шатны түвшинд төлөвшүүлж бэхжүүлэх зорилготой.

131. Товчооноос нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг хөтөлбөртөө оруулахдаа “Нэг ОУХБ” арга барилыг ашигладаг. Энэ аргын онцлого нь:

- Товчоо одоогоор Африк, Арабын орнууд болон Ази, Номхон далайн орнуудад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засагтай холбоотой Бельги (Фландерс), Канад, Франц, Итали, БНСУ, Люксембург, Нидерланд, Европын Комиссоос санхүүжүүлдэг хөгжлийн хамтын ажиллагааны төслүүдийг хэрэгжүүлж байна.²⁷²
- ОУХБ-ын хэд хэдэн төсөл хөтөлбөрүүд дээр нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдтэй хамтран ажилладаг. Үүнд: орон нутгийн эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих (Шри Ланка); хөдөө аж ахуйн бизнест зохистой хөдөлмөрийг дэмжих (Этиоп, Марокко); залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх (Камбож, Бүгд Найрамдах Ардчилсан Лаос Ард Улс); албан ёсны эдийн засагт шилжихэд дэмжлэг үзүүлэх (Сенегал) зэрэг чиглэлээр хоршоо болон үйлдвэрлэгчдийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах төслүүд орно. Албан эдийн засагт шилжих шилжилтийг дэмжих ОУХБ-ын төслүүдэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг бий болгох, дэмжлэг үзүүлэх ажлууд багтдаг.²⁷³
- Олон судалгааны санаачилгаар бүрэлдэхүүн хэсгүүдийн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаарх мэдлэгийн баазыг бэхжүүлсэн. Товчооноос гаргасан цуврал тайлан, товч танилцуулгаар орон нутгийн, албан бус, халамжийн болон платформын эдийн засагт хөдөө зохистой хөдөлмөрийг дэмжих, эмэгтэйчүүдийн эдийн засгийн хувьд чадавхижуулах, хөдөлмөрийн харилцааны ирээдүй, хямралын хариу арга хэмжээ, худалдаа, нийлүүлэлтийн сүлжээ, ногоон хөтөлбөр, хоршоо, тогтвортой хөгжлийн статистик зэрэг чиглэлээр нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн гүйцэтгэх үүргийг судалж ирсэн.²⁷⁴
- Мөн Товчооноос нийгмийн санхүүгийн байгууллагууд, тэр дундаа бичил даатгалын үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагуудад дэмжлэг үзүүлж байлаа, тэдгээрийн зарим нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд байв. Саяхан тэрээр нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг ахиулахад нийгмийн санхүүжилтийн гүйцэтгэх үүргийн талаар судалгаа хийсэн.

132. Товчооноос одоо хэрэгжүүлж байгаа хоёр хөтөлбөр нь ОУХБ-ын зохистой хөдөлмөрийг дэмжих чиг үүргийг хэрэгжүүлэхэд Товчооны хөгжлийн хамтын ажиллагааны багцад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг хэрхэн нэгтгэж байгааг харуулж байна. Эдгээрийг доор тайлбарлав:

- НҮБ-ын Дүрвэгсдийн асуудал эрхэлсэн дээд комиссарын газар (UNHCR), НҮБ-ын Хүүхдийн сан, Олон улсын санхүүгийн корпораци, Дэлхийн банктэй хамтран хэрэгжүүлж буй PROSPECTS,²⁷⁵ хөтөлбөрийг Нидерландын Засгийн газраас санхүүжүүлдэг. Хоршоог дэмжих энэ төслийн хүрээнд Африкийн (Этиоп, Судан, Уганда) болон Арабын орнуудад (Ирак, Иордан, Ливан) дүрвэгсэд болон хүлээн авагч нутгийн иргэдийн амьжиргааг дээшлүүлэх замаар дүрвэгсдийг хөдөлмөрийн зах зээлд нэгтгэн оруулах боломжийг олгодог.

²⁷² ILO, “Projects on cooperatives and social and solidarity economy”.

²⁷³ ILO, “Projects on informal economy”.

²⁷⁴ ILO, “Publications and tools on cooperatives”.

²⁷⁵ ILO, “Partnership for improving prospects for host communities and forcibly displaced persons”.

- Нидерландын Засгийн газраас санхүүжүүлдэг ОУХБ-ын Африк дахь нийлүүлэлтийн сүлжээндээ хүүхдийн хөдөлмөрийг арилгах (ACCEL Africa) төслийн ²⁷⁶ гол зорилго нь Буркина Фасо, Кот-д'Ивуар, Египет, Малави, Мали, Нигери, Бүгд Найрамдах Нэгдсэн Танзани Улс, Уганда дахь какао, кофе, хөвөн, цай, алтны нийлүүлэлтийн сүлжээнд хүүхдийн хөдөлмөрийг арилгах зорилготой юм. Үүнд хоршоо болон бусад үйлдвэрлэгчдийн байгууллагыг бэхжүүлэх, хүүхдийн хөдөлмөрийг устгахад гүйцэтгэх үүргийнрээ талаарх мэдлэгийг нь дээшлүүлэхийг зорьж байна. Тэрээр хоршоо, үйлдвэрлэгчдийн байгууллагуудын засаглалын механизмыг боловсронгуй болгох, ялангуяа нийлүүлэлтийн сүлжээнд доод шатлалыг сайжруулах, тэдний нийгэм, эдийн засгийн эмзэг байдлыг багасгаж чадавхижуулах зорилгод чиглэгддэг.

133. КОВИД-19 цар тахлын нөхцөлд Товчооноос нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн асуудалтай холбоотой бүрэлдэхүүн хэсгүүдийнхээ шинээр гарч ирсэн хэрэгцээг хангахын тулд ажлаа тохируулсан. ОУХБ-аас бүрэлдэхүүн хэсгүүдийн хэрэгцээг илүү сайн ойлгож, шийдвэрлэхийн тулд судалгаа, хэрэгцээний үнэлгээндээ КОВИД-19 цар тахлын нөлөөллийг тусгасан. ОУХБ-ын хэрэгжүүлж буй хөтөлбөрүүдээр хямралд өртсөн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдэд шууд санхүүгийн болон техникийн дэмжлэг үзүүлж байна. Судалгааны арга барил, сургалтын материал, сургалтыг хүргэх механизмыг КОВИД-19 цар тахлын үеийн өөрчлөгдсөн нөхцөл байдалд тохируулсан, түүнчлэн утсаар авах ярилцлага, виртуал сургалтын аялал, онлайн сургалт, мультимедиа материалуудыг ашигласан болно. Дэлхийн түвшинд хямралд хариу арга хэмжээ авч, хариу арга хэмжээ болон нөхөн сэргээх арга хэмжээг боловсруулах талаар мэдээлэл олж авах зорилгоор нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн сайн туршлагыг Товчооноос баримтжуулсан. Товчоо мөн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг болон COVID-19-ийн талаар олон төрлийн вебинар, чадавхийг бэхжүүлэх арга хэмжээг зохион байгуулж, оролцсон.

Хөгжлийн хамтын ажиллагааны бодлого, түншлэл

- 134. ОУХБ-ын хэд хэдэн хөгжлийн түншүүд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг хөгжлийн бодлогыг хэрэгжүүлэх арга хэрэгсэл гэж үзэн, хөгжлийн хамтын ажиллагаандаа нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг дэмждэг.** Канадын Засгийн газар дэлхийн хэмжээнд зээлийн хоршоодын хөгжлийг дэмжсээр ирсэн. Европын Комисс Нийгмийн эдийн засгийн үйл ажиллагааны хөтөлбөртөө төрийн тусламж, санхүүжилт, санхүүгийн хүртээмжийг 2021-30 он хүртэл анхаарах гол чиглэлүүдийн нэгээр тодорхойлсон. ²⁷⁷ Германы Засгийн газар хэд хэдэн Латин Америк, Африкийн орнуудын хөдөө аж ахуй, санхүүгийн хоршоодод тусламж үзүүлж ирсэн. Японы олон улсын хамтын ажиллагааны байгууллагаас хэрэгжүүлж хөгжлийн төслүүдэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. 2001 оноос хойш АНУ-ын Олон улсын хөгжлийн агентлаг дэлхийн 35 оронд үйл ажиллагаа явуулдаг дэлхийн хоршооллын хөгжлийн хөтөлбөрт 150 орчим сая ам.доллар хуваарилжээ. ²⁷⁸ Нэгдсэн Вант Улсын Гадаадын болон Хамтын Нөхөрлөлийн орнуудын Хөгжлийн Алба нь олон оронд нийгмийн аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжиж ирсэн.
- 135. ОУХБ нь хоршоо болон өргөн хүрээний нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг дэмжих чиглэлээр НҮБ-ын тогтолцооны хүрээнд тэргүүн эгнээнд явж ирсэн.** ОУХБ нь

²⁷⁶ ILO, "Accelerating action for the elimination of child labour in supply chains in Africa (ACCEL Africa)".

²⁷⁷ European Commission, Building an economy that works for people: an action plan for the social economy, 2021.

²⁷⁸ USAID, "Cooperative Development Program".

мөн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн асуудлаар ажилладаг тусгай зохион байгуулалтын нэгжтэй (Хоршоодын нэгж) НҮБ-ын цорын ганц агентлаг юм. НҮБ-ын өөр агентлаг ийм чиг үүрэгтэй нэгж байгуулаагүй ч НҮБ-ын агентлагуудын төслүүдэд, ялангуяа НҮБ-ын Хүнс, хөдөө аж ахуйн байгууллага (ХХААБ), НҮБ-ын Хөдөө аж ахуйн хөгжлийн олон улсын сан, НҮБ-ын Хөгжлийн хөтөлбөр, НҮБ-ын Аж үйлдвэрийн хөгжлийн байгууллага (UNIDO), НҮБ-ын Дүрвэгсдийн асуудал эрхэлсэн дээд комиссарын газар, НҮБ-ын Боловсрол, шинжлэх ухаан, соёлын байгууллага, Дэлхийн хүнсний хөтөлбөр зэрэг улс орны түвшинд үйл ажиллагаа явуулдаг төслүүдэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь олон тохиолдолд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. НҮБ-ын улсын багийн түвшинд эдгээр агентлагуудын хоорондын хамтын ажиллагаа, ажлын зохицуулалт нь тэдний өөр өөр салбар, чиглэлийн мэдлэгийг хооронд нь нийлүүлж нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн дэвшлийг хурдасгахад тусалж чадна. Түүхэн туршлагаас харахад ийм түншлэлийг ОУХБ, НҮБ-ын ХХААБ, НҮБХХ, UNIDO, Дэлхийн Хүнсний Хөтөлбөрийн хооронд үр дүнтэй ашиглаж ирсэн. Дэлхийн түвшинд, НҮБ-ын Эдийн засаг, нийгмийн асуудал эрхэлсэн газраас хөгжлийн бодлогод хоршоодын гүйцэтгэх үүргийн асуудлыг судалж, энэ сэдвээр шинжээчдийн бүлгийн хурлыг зохион байгуулдаг, мөн нийгэм, эдийн засгийн хөгжилд хоршоодын гүйцэтгэх үүргийн талаар энэ асуудлаар гарсан НҮБ-ын тогтоолын дагуу Ерөнхий нарийн бичгийн даргын илтгэлийг хоёр жил тутамд бэлтгэн гаргадаг.²⁷⁹ Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Нийгмийн Хөгжлийн Судалгааны Хүрээлэн (UNRISD) нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг болон тогтвортой хөгжилд оруулсан түүний хувь нэмрийн талаар салбар хоорондын судалгаа, бодлогын дүн шинжилгээ хийдэг.²⁸⁰ 2013 онд ОУХБ-тай хамтран үүсгэн байгуулсан UNTF-ийн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь байгуулагдсан цагаасаа хойш 40 орчим удаа хуралджээ. 2017 оноос хойш ОУХБ-аар ахлуулсан тус ажлын хэсэг нь НҮБ-ын систем болон олон улсын ба бүс нутгийн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгдэл байгууллагууд, судалгааны төвүүдийн хоорондын харилцааг дэмжиж ажилласан.

- 136. Товчооноос хэд хэдэн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн олон улсын босоо бүтэцтэй байгууллагуудтай хоёр талт түншлэл, харилцан ойлголцлын санамж бичиг байгуулсан.** Үүнд тухайлбал ICA болон Олон нийтийн, нийгмийн болон хоршооллын эдийн засгийн судалгаа, мэдээллийн олон улсын төв (CIRIEC) орно. Мөн Товчоо нь Дэлхийн Нийгмийн эдийн засгийн форум, Нийгмийн эв нэгдлийн эдийн засгийг дэмжих тив хоорондын сүлжээ (RIPESS), Европын Комиссын Нийгмийн эдийн засаг, нийгмийн аж ахуйн нэгжийн шинжээчдийн бүлэг (GECES), Нэгдсэн хот, орон нутгийн засаг захиргаа ба Албан бус хөдөлмөр эрхлэлт дахь Эмэгтэйчүүдтэй: Даяаршил ба зохион байгуулалт (WIEGO) зэрэг байгууллагуудтай байнгын түншлэлийн холбоотой. Эдгээр түншлэлээр дамжуулан ОУХБ-аас дэлхийн улс орнуудын үндэсний болон салбарын хоршоодын байгууллага, гишүүнчлэлд суурилсан байгууллага болон нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгдэл байгууллагуудтай үйл ажиллагааны харилцаатай байдаг.
- 137. Товчооны нь платформын хоршоо, нийгмийн инноваци, ажилчдын эзэмшлийн аж ахуйн нэгж зэрэг чиглэлээр мэдлэгийг дээшлүүлэх зорилгоор нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн судалгааны хүрээлэнгүүдтэй хамтран ажилладаг.** Эдгээр түнш байгууллагын нөөцийн ажилтнууд Товчооны судалгаа, сургалтын үйл ажиллагаанд тодорхой хувь нэмрээ оруулдаг. ОУХБ-ын зүгээс хоршоо, нийгмийн аж ахуйн нэгж, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаар судалгаа хийх түнш төвүүдийн тоонд EURICSE, Левенийн Их Сургуулийн Католик Их Сургуулийн Хөдөлмөр, нийгмийн судалгааны хүрээлэн (HIVA) болон EMES Олон Улсын Судалгааны Сүлжээ орно. Товчоо мөн хоршооллын коллеж

²⁷⁹ UN General Assembly, resolution 56/114, [Cooperatives in social development](#), A/RES/56/114 (2002).

²⁸⁰ UNRISD, [“Alternative Economies for Transformation”](#).

(Уганда, Их Британи) болон их дээд сургуулиуд (Кени, Бүгд Найрамдах Нэгдсэн Танзани Улс)-тай судалгаа, сургалтын чиглэлээр урт хугацааны хамтын ажиллагааны туршлагатай.

- 138. Товчоо нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн бүс нутаг хоорондын сургалтыг судалгаа, онлайн платформ, семинар, танилцах аялал зэргээр дамжуулан дэмждэг.** 2011 оноос хойш ОУХБ нь Японы Хэрэглэгчдийн хоршоодын холбоотой хамтран Африкийн хоршоодын удирдагчдыг Японд айлчлах арван удаагийн танилцах аялал зохион байгуулсан. Эдгээр аялалаар нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд шинээр бий болж салбарууд, ялангуяа эрүүл мэнд, нийгмийн халамжийн үйлчилгээ, сэргээгдэх эрчим хүч зэрэг салбаруудтай танилцах боломж өгч байна.²⁸¹ Итали улсад ОУХБ-ын Олон улсын сургалтын төвийн (Турины төв) өөр өөр чиглэлийн академиудад (жишээлбэл, хөдөө орон нутгийн хөдөлмөр эрхлэлт, залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлт, жендерийн тэгш байдал, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг зэрэг) үүнтэй адил төстэй танилцах аялалуудыг Итали улсад зохион байгуулж, агро аялал жуулчлал, халамжийн үйлчилгээ, цагаач, дүрвэгсдийг нийгэмд нэгтгэн оруулах зэрэг олон чиглэлийн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн практикийг танилцуулав. Мөн Товчооны хөгжиж буй орнуудын хоорондын болон гурвалжин хамтын ажиллагааны хүрээнд хийгдэж буй ажилд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг тусгасан, түүнчлэн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг болон энэхүү хамтын ажиллагааны хооронд ямар харилцаа байгааг судалгаанд тусгасан.

Чадавхийг хөгжүүлэх

- 139. Олон жилийн турш Товчооноос чадавхийг хөгжүүлэх арга хэрэгсэл, материал, хөтөлбөрүүдийг олон хэл дээр гаргаж, өөр өөр нөхцөл байдалд тохируулан боловсруулж ирсэн.**²⁸² Эдгээр арга хэрэгслийг зөвхөн үндэсний нөхцөл байдалд тохируулаад зогсохгүй мөн тодорхой салбаруудад (уул уурхай, загас агнуур гэх мэт) болон зорилтот бүлгүүдэд (эмзэг бүлгийн залуучууд, хөдөө орон нутгийн эмэгтэйчүүд, уугуул иргэд, дүрвэгсэд гэх мэт) тохируулдаг. Үүний дотор:

- Хоршооны удирдлагын сургалтын материал, арга техник (MATCOM) буюу хоршоодын менежерүүдийн чадавхийг дээшлүүлэх зорилгоор Товчооноос гаргасан анхны сургалтын багц (1978-89 он);
- 2011 оноос хойш Турины төв болон сонгогдсон судалгааны байгууллагуудтай хамтран ОУХБ-ын Академиудад зорилж боловсруулсан нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн зургаан сургалтын ном;
- Хөдөө аж ахуйн хоршоодын менежментийг сайжруулах My.COOP сургалтын багцыг Турины төв, НҮБ-ын ХХААБ, Агритеппа болон бусад хоршооллын сургалтын байгууллагуудтай хамтран 2012 онд эхлүүлсэн. Турины төвөөс жил бүр олон хэл дээр My.COOP виртуал сургалтыг зохион байгуулдаг. 2019 онд сургалтын материалыг ухаалаг гар утсанд тохирох өөрөө суралцах сургалтын багц болгон хөрвүүлсэн (My.COOP Smart);
- НҮБ-ын ХХААБ, ОУХБ болон түүний Турины төвийн түншлэлийн хүрээнд боловсруулж, 2017 онд эхлүүлсэн ApexFinCoop сургалтын хөтөлбөр нь санхүүгийн хоршоодын дээд түвшний байгууллагуудыг эдийн засгийн үр ашигтай стратеги төлөвлөлтийг боловсруулах,

²⁸¹ ILO and Japanese Consumers' Co-operative Union, [Cooperation among Cooperatives in Action between Japan and Africa - 10 Years of ILO/JCCU African Cooperative Leaders' Study Tour](#), 2021.

²⁸² Товчооны [чадавхийг бэхжүүлэх хэрэгслүүдийг](#) ОУХБ-ын албан ёсны гурван хэлээр болон ОУХБ-ын бүрэлдэхүүн хэсгүүдийн хүсэлтийн дагуу бусад хэлээр ашиглах боломжтой.

хэрэгжүүлэхэд нь дэмжлэг үзүүлж чиг үүргээ хэмнэлттэй, гишүүдийнхээ сэтгэл ханамжийг хангасан арга замаар гүйцэтгэх боломж олгох зорилготой юм;²⁸³

- 2017 онд санаачилж, 2021 онд бие даан суралцах багц болгон дижитал хэлбэрт шилжүүлсэн Нийгмийн бизнес эрхлэгчдэд зориулсан бизнесээ эхлүүлж, сайжруулах арга хэрэгсэл;
- Товчооноос хоршооны загварын талаарх мэдлэгийг дээшлүүлэх, төвлөрсөн бус үйл ажиллагаанд суурилсан сургалтын арга зүйг ашиглан хоршоо байгуулах үйл явцыг чиглүүлэх зорилгоор 2018 онд гаргасан Think.Coop, Start.Coop хэрэгслүүд;
- 2021 онд эхлүүлж, франц, испани хэл рүү орчуулан Африк, Америкт хэрэглэгдэж байгаа хүүхдийн хөдөлмөрийг устгах асуудлаар хоршоодын мэдлэгийг дээшлүүлэх хэрэгсэл;²⁸⁴ болон
- Хөдөө аж ахуйн хоршоодын ХАБЭА-ны практик арга хэрэгсэл болон одоо байгаа хоршоодын менежментийг сайжруулахад зориулсан Manage.Coop сургалтын багцыг Товчооноос 2022 оны эхний хагаст гаргав.

140. 2009 онд Йоханнесбург хотноо болсон ОУХБ-ын бүс нутгийн бага хурлаар батлагдсан Африк дахь нийгмийн эдийн засгийн аж ахуйн нэгж, байгууллагуудыг дэмжих үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд Товчоог ОУХБ-ын бүрэлдэхүүн хэсгүүдийн болон бусад гол оролцогч талуудын чадавхийг нэмэгдүүлэхийг уриалсан.²⁸⁵ Түүнээс хойш Турины төвөөс нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн чиглэлээр ОУХБ-ын Академийн 12 удаагийн элсэлт зохион байгуулсан.²⁸⁶ Эхний 11 удаагийн элсэлтэд нийт 517 эмэгтэй, 569 эрэгтэйчүүд оролцсоны дунд 65 нь ажилчдын, 28 нь ажил олгогчдын төлөөлөл, 67 нь хөдөлмөрийн яамдын албан тушаалтнууд байв. 2021 оны арваннэгдүгээр сард онлайнаар зохион байгуулагдсан 12 дахь удаагийн элсэлтээр дэлхийн 83 орны 141 эмэгтэйчүүд, 166 эрэгтэйчүүд оролцов.²⁸⁷

141. Энэхүү багцад хязгаарлагдмал хүний болон санхүүгийн нөөц хуваарилагдсан байгаа нь бэрхшээл болж байна. ОУХБ-ын тогтвортой аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжих 2014-19 оны стратеги, үйл ажиллагааны өндөр түвшний бие даасан үнэлгээгээр Товчооны хоршоо, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг дэмжих ажил нь “олон улсын хэмжээнд сонирхол улам ихээр татаж байгаа чиглэл боловч зохих хэмжээнээс бага дэмжлэг, нөөц авсан” байгаа нь санаа зовних зүйл мөн гэж онцлон тэмдэглэв. Үүнээс гадна, “нөөцтэй холбоотой шийдвэр гаргахдаа ажлынхаа нэлээд хэсэг нь бусад [хөтөлбөр ба төсөв]-ийн үр дүнтэй холбоотой байдаг гэдгийг анхаарч үзэх хэрэгтэй” гэж онцлон тэмдэглэв.²⁸⁸ ОУХБ-ын бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн талаар Товчооноос авсан арга хэмжээг илүү сайн танилцуулах зорилгоор Турины төвтэй хамтран хоршоод тусгайлан чиглэгдсэн бие даан суралцах онлайн хэрэгслийг боловсруулсан.

²⁸³ FAO, ILO and Turin Centre, “ApexFinCoop” (танилцуулга).

²⁸⁴ ILO, “The role of cooperatives in eliminating child labour: A facilitator guide to train field trainers” ба “The role of cooperatives in eliminating child labour - A facilitator guide to train management, staff and members of agricultural cooperatives”.

²⁸⁵ ILO, *Plan of action for the promotion of Social Economy Enterprises and Organizations in Africa*, ILO Regional Conference “The Social Economy – Africa’s Response to the Global Crisis, 2009.

²⁸⁶ Академиуд Италийн Турин (2010), Канадын Монреаль (2011), Мароккогийн Агадир (2013), Бразилийн Кампинас (2014), Өмнөд Африкийн Йоханнесбург (2015), Мексикийн Пуэбла (2015), Коста Рикагийн Сан Хосе (2016), БНСУ-ын Сөүл (2017), Люксембург хот (2017), Италийн Турин (2019), Испанийн Мадрид (2019), Португалийн Лиссабон (виртуал форматаар) (2021) хотод тус тус явагдсан.

²⁸⁷ 12 дахь элсэлт нь хүн төвтэй, байгаль орчинд мэдрэмтгий нөхөн сэргээлтэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн гүйцэтгэх үүргийг онцолсон.

²⁸⁸ ILO, *High-level evaluation of ILO’s strategy and action for promoting sustainable enterprises 2014–19*, 2020.

► Тавдугаар бүлэг. Зохистой ажил ба нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг: Сорилт, боломж, цаашдын чиглэл

- 142. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг нь тэнцвэртэй нийгэм, хүн төвтэй хөдөлмөрийн ирээдүйн тулгуур юм.** нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт зүйлс, зарчмуудыг хүндэтгэх бол ажилчдын эрх болон бүх хүмүүсийн хэрэгцээ, хүсэл эрмэлзэл, эрхийг бодлого, аж ахуйн нэгжийн түвшний практикийн гол цөмд тавих шаардлагатай болно. Ийм үг хэллэг ашиглан нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг сурталчлах нь нийгмийн шударга ёсыг бий болгох императив шаардлага болон ОУХБ-ын хүн төвтэй хөдөлмөрийн ирээдүйн талаарх хандлагыг цаашид хөгжүүлэхийг уриалсан Хөдөлмөрийн ирээдүйн тухай ОУХБ-ын Зууны тунхаг (2019 он)-т нийцэж байна. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт зүйлс, зарчим, үйл ажиллагаа нь ийм хандлагыг хөгжүүлэхэд хувь нэмрээ оруулж чадна. Энэ бүлэгт хүн бүрийн нэр хүндийг хамгаалж, тэднийг авьяас чадвар, хүч бололцоогоо ашиглахыг дэмжин, хөгжлийн үр дүнг хүн бүрт шударга хуваарилах зорилгыг баталгаажуулах хөгжил, зохистой хөдөлмөрийг дэмжихэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн оруулах хувь нэмрийн талаар тулгарч буй сорилт, боломж, цаашдын чиг хандлагыг авч үзнэ.
- 143. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн чиглэлийн ажил эрч хүч авч эхэлж байгаа ч томоохон сорилтууд байсаар байна. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдэд тулгардаг бүх сорилт нь зөвхөн тэдэнд хамаарахгүй.** Тухайлбал, ЖДҮ эрхлэгчид нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-т харьяалагддаг эсэхээс үл хамааран мэдээлэл, санхүү, зах зээл, технологи, дэд бүтэц, худалдан авалтын боломжийг олж авахад бэрхшээлтэй тулгардаг. Тэдний хувьд мөн техникийн болон удирдлагын ур чадвар, бүтээмж, чанарын түвшин бага, судалгаа, хөгжүүлэлтэд зарцуулсан дэмжлэг хангалтгүй, тохиромжгүй, хангалтгүй эсвэл хэт ачаалал өгөх захиргааны шаардлагатай байж магадгүй. Гэсэн хэдий ч нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн хувьд онцлог болсон зарим бэрхшээлүүд бий. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд тухайн газар нутагт суурилсан, гишүүд, ажилчид, хэрэглэгчид, олон нийтийн хэрэгцээнд ихээхэн анхаарал хандуулдаг байдал нь үндэсний болон олон улсын түвшинд бодлогын хэлэлцүүлэгт оролцоход саад учруулж болзошгүй юм. Бусад төрийн болон хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжүүдтэй нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн харилцаа холбоог нэмэгдүүлэх нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн байгууллага, аж ахуйн нэгжүүдийг тэдний зарим суурь үнэт зүйлс, зорилтуудаас холдуулж болзошгүй юм.²⁸⁹ Санхүүжилтийн гадны эх үүсвэрт хэт найдах нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн бие даасан байдал, үр ашиг, тогтвортой байдалд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд өсч хөгжих боломжтой хэдий ч тэд өөрсдийн үнэт зүйлс, зарчмуудыг алдагдуулахад хүргэх цар хүрээгээ тэлэх өргөжилтийн стратегиас татгалзаж магадгүй юм. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн удирдлагын тогтолцоо нь мөн ашиг орлогоо нэмэгдүүлэхийг эрэлхийлдэг санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчдийн сонирхолыг татахгүй болгож болзошгүй юм. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаар боловсрол, сургалт хязгаарлагдмал байгаа нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн загварыг хөгжүүлэхэд саад учруулж болзошгүй юм. нийгмийн

²⁸⁹ UNTFSE, *Social and Solidarity Economy and the Challenge of Sustainable Development*.

болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгж, тэдгээрийн нөлөөллийн талаар хангалттай статистик мэдээлэл байхгүй байгаа нь тэдгээрийг судалгаа, бодлого, практикт шинжилгээний нэгж болгон ашиглах боломжийг хязгаарлаж байна.

- 144. Ажил олгогч, ажилчдын төлөөллийн байгууллагуудын гурвалсан оролцоо, түүнчлэн иргэдийн бусад холбогдох болон төлөөллийн байгууллагатай зөвшилцсөний үндсэн дээр нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн таатай орчныг бүрдүүлэх ёстой.** Өөрчлөгдөн хувьсаж буй хөдөлмөрийн харилцаан дахь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн ирээдүй бол төр, нийгмийн түншүүд, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн босоо болон хэвтээ бүтэц болон бусад хөгжлийн түншүүдийн нэгдсэн арга хэмжээнээс хамаарна. Хүн төвтэй хөдөлмөрийн ирээдүйн төлөө тууштай ажилладаг ажил олгогч, ажилчдын байгууллагууд стратегидаа нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг нэг боломж болгон сурталчлах боломжтой. Ажил олгогчдын байгууллагууд тохиромжтой бол гишүүнчлэлээ тэдэнд нэгдэхийг хүсч буй нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдэд өргөжүүлэх, тэдэнд бусад гишүүдтэй адил нөхцөлөөр зохих дэмжлэг үйлчилгээг үзүүлэх боломжтой. Ажилчдын байгууллагууд нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн ажилчдад ажилчдын байгууллагад элсэх талаар зөвлөгөө, туслалцаа өгч, шаардлагатай бол гишүүддээ нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгж байгуулахад нь туслах боломжтой. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгж, тэдгээрийн босоо болон хэвтээ бүтэц нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг хөгжүүлэх таатай орчныг бүрдүүлэх талаар ажил олгогч, ажилчдын байгууллага, холбогдох төрийн болон төрийн бус байгууллагуудтай үр дүнтэй хэлэлцэх боломж бий.

Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн таатай орчныг дэмжих

- 145. Тогтвортой нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн аж ахуйн нэгжүүдэд таатай орчин бол ерөнхийдөө тогтвортой аж ахуйн нэгжүүдэд таатай орчны нэг чухал бүрэлдэхүүн хэсэг юм.** Тогтвортой бүх аж ахуйн нэгжийн хувьд эдийн засгийн үр ашигтай байх нь зайлшгүй нөхцөл мөн. Тогтвортой нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн аж ахуйн нэгжүүдэд таатай орчин бүрдүүлэхийн тулд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт зүйлс, зарчимд нийцсэн зохих дэмжлэг үзүүлэх эрх зүйн болон бодлогын орчинг бүрдүүлэх шаардлагатай. Нийгмийн болон нийтийн зорилго, хориглосон буюу хязгаарласан ашгийн хуваарилалт зэрэг нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт зүйлс, зарчим нь хүний нэр төр, байгаль орчны тогтвортой байдал, зохистой хөдөлмөрийг хүндэтгэсэн хөгжилтэй бүрэн нийцсэн асуудал мөн. Ашгийн төлөөх тогтвортой аж ахуйн нэгжүүдэд ч мөн таатай орчин бүрдүүлэхийн тулд эдгээр зорилгыг өргөн хүрээний орчинд ашгийн төлөөх хууль ёсны эрмэлзэлтэй хослуулж болно. Иймээс нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн таатай орчин гэдэг нь төрийн болон хувийн хэвшлийн бусад аж ахуйн нэгжүүдийн таатай орчныг хохироох шаардлагагүй юм. Харин тогтвортой аж ахуйн нэгжийн таатай орчин бүрдүүлэх нөхцөл нь бүх төрлийн аж ахуйн нэгжид ч хамааралтай байна.²⁹⁰

²⁹⁰ Эдгээр нөхцөл нь: энх тайван ба улс төрийн тогтвортой байдал; сайн засаглал; нийгмийн зөвшилцөл; хүний эрхийг хүндэтгэх; бизнес эрхлэх соёл; оновчтой, тогтвортой макро эдийн засгийн бодлого; худалдаа, эдийн засгийн тогтвортой интеграцчилал; эрх зүйн болон зохицуулалтын орчныг бүрдүүлэх; хууль дээдлэх, өмчлөх эрхийг баталгаажуулах; шударга өрсөлдөөн; санхүүгийн үйлчилгээнд нэвтрэх боломж; дэд бүтэц; мэдээлэл, харилцаа холбооны технологи; боловсрол, сургалт ба насан туршийн боловсрол; нийгмийн шударга ёс ба нийгмийн оролцоо; хангалттай нийгмийн хамгаалал; байгаль орчинд хариуцлагатай хандах.

- 146. Таатай орчны нэг чухал шинж чанар бол нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн болон бусад аж ахуйн нэгжүүдэд өрсөлдөөний тэгш нөхцлийг хангах явдал юм.** Тэгш нөхцөл гэдэг ойлголт нь ерөнхийдөө шударга ёс, тэгш байдлыг илэрхийлдэг. Гэхдээ тэгш байдлын зарчим нь нөхцөл байдлаас үл хамааран бүх аж ахуйн нэгжид адилхан хандана гэсэн үг биш юм. Хэдийгээр зарим улс оронд арай өөр байдаг ч нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд ихэвчлэн ашгийг нэмэгдүүлж, оруулсан хөрөнгийн үндсэн дээр хуваарилах зорилготой аж ахуйн нэгжүүдтэй адил эсвэл төстэй нөхцөл ажилладаггүй. Тэд ихэвчлэн саад учруулдаг бодлогын болон хууль эрх зүйн орчинд, тэгш бус нөхцөлд ажилладаг.²⁹¹ Цөөнгүй тохиолдолд тэдгээрийг байгууллах, үйл ажиллагаа явуулах, өргөжүүлэхэд нь саад учруулдаг хүнд суртал, зохицуулалтын томоохон саад бэрхшээлтэй тулгардаг. Авах арга хэмжээнүүд ч аж ахуйн нэгжийн цорын ганц боломжит загвар бол төрийн эсвэл хувийн хэвшлийн аль нэг нь байна гэсэн ойлголтыг тусгасан байдаг нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг -ийг хөгжүүлэхэд саад болж байна. 193 дугаар зөвлөмжийг боловсруулах явцад бий болсон тэгш нөхцөлийн талаархи гурван талт ойлголцол бол нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-т бүхэлд нь хамааралтай. Төрөөс нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн шинж чанар, чиг үүрэгт нийцсэн, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт зүйлс, зарчмуудыг баримталсан дэмжлэг үзүүлэх бодлого, эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх ёстой. Бодлогын таатай орчин нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн зарчмуудыг, тэр дундаа нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн бие даасан байдал, төрийн болон хувийн хэвшлийн оролцогчдоос хараат бус байх нөхцлийг бэхжүүлэх шаардлагатай. Цаашилбал, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдэд үндэсний хууль тогтоомж, практикт нийцүүлэн, бусад аж ахуйн нэгж, нийгмийн зохион байгуулалтын хэлбэрт олгогдсон нөхцөлөөс багагүй таатай нөхцөлөөр хандах ёстой.
- 147.** нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт зүйл, зарчмуудыг илт байдлаар хүлээн зөвшөөрсөн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тухай хууль тогтоомжийг баталсан нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг дэмжих хүчтэй үндэс суурь болно. Зарим улс орны үндсэн хуулиар нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг хүлээн зөвшөөрсөн нь нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг тууштай дэмжиж байгаагийн дохио юм. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хууль тогтоомжийг боловсруулахдаа хууль тогтоогчид хэд хэдэн сонголттой тулгардаг.²⁹² Эхний асуудал бол ийм хууль тогтоомжийг засаглалын аль түвшинд нэвтрүүлж болохыг тодорхойлох явдал юм. Хууль тогтоомжийг засаглалын дээд түвшинд нэвтрүүлснээр тус арга барилын уялдаа холбоог хангаж болно. Засаглалын доод түвшинд баталсан хууль тогтоомж бол нийт улсын хэмжээнд нэвтрүүлэхээс өмнө турших боломжийг олгодог боловч өөр өөр засаг захиргааны нэгжид нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-тай холбоотой тэгш бус байдлыг үүсгэж болзошгүй. Хоёрдох сонголт бол хуулийн төрөлтэй холбоотой асуудал, энэ нь ерөнхий хүрээний хууль эсвэл бүх нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн бүх зохион байгуулалтын хэлбэрийн тухай нарийвчилсан заалт оруулсан тусгай хууль байж болно. нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн зохион байгуулалтын янз бүрийн хэлбэрийн талаар одоо мөрдөж буй хууль тогтоомжид заасан зарчмуудыг нэгтгэж чадах ерөнхий хүрээний хууль бол цаашдын хууль тогтоох ажилд үндэс суурийг тавьж болно. Гуравдугаарт, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үндэсний тодорхойлолт нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт зүйл, зарчим, зохион байгуулалтын хэлбэр, эдийн засгийн үйл ажиллагаа эсхүл тэдгээрийн хослолд хэр зэрэг үндэслэгдсэн эсэх асуудал байна. Дөрөвдүгээрт, хууль тогтоогчид

²⁹¹ UNTFSE, *Social and Solidarity Economy and the Challenge of Sustainable Development*.

²⁹² Hiez.

нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд эсвэл нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн тодорхой зохион байгуулалтын хэлбэрийг тодорхойлох механизмыг нэвтрүүлэх ач холбогдлыг харгалзан үзэж болно.

148. Мөн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг сурталчлахад зохистой хөдөлмөр, тогтвортой хөгжилд нийцсэн таатай бодлогыг баталж, хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Ийм бодлого нь тухайлбал:

- хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний нэгдсэн бодлого, нийгмийн бодлого, макро эдийн засгийн, төсвийн болон аж үйлдвэрийн бодлогыг дэмжих замаар нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд дахь хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих;
- үндэсний боловсрол, сургалтын тогтолцооны зохих бүх түвшинд, мөн нийгмийн өргөн хүрээнд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үнэт зүйлс, зарчим, практикийг боловсрол, сургалтад сурталчлах;
- хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих эсвэл ядуу бүлэг, бүс нутгуудад ашиг тустай байх зэрэг нийгмийн болон төрийн бодлогын тодорхой үр дүнд нийцсэн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн үйл ажиллагаанд тохиромжтой үед дэмжлэгийн арга хэмжээг нэвтрүүлэх, үүнд бусад арга хэмжээний дотор ба боломжийн хэрээр, татварын хөнгөлөлт, зээл, буцалтгүй тусламж, нийтийн ажлын хөтөлбөрт хамрагдах, худалдан авалтын тусгай нөхцөл зэрэг багтана;
- Нийгмийн хариуцлагатай, байгаль орчинд ээлтэй төрийн худалдан авалт зэргээр дамжуулан нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн зах зээлд нэвтрэх боломжийг хөнгөвчлөх;
- нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн бүтээмж, өрсөлдөх чадварын түвшин, үйлдвэрлэж буй бараа бүтээгдэхүүн, үзүүлэх үйлчилгээний чанарыг дээшлүүлэх сургалтын болон бусад хэлбэрийн туслалцааг үзүүлэх;
- нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн хувьд тэдний хэрэгцээнд тохирсон санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмжийг дээшлүүлэх, түүний дотор нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэг хэсэг болох санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчдийг өргөнөөр оролцуулсан хүртээмжтэй санхүүгийн салбарын зохицуулалтын тогтолцоог бий болгох;
- нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг дахь иргэдийг, тэр дундаа нийгмийн эмзэг бүлэг, онцгой хэрэгцээтэй иргэдийг оролцуулан бүх нийтийн нийгмийн хамгааллыг баталгаажуулах бодлого хэрэгжүүлж, гишүүдийнхээ болон ажилчдынхаа нийгмийн хамгааллын тэтгэмжээ авах эрхээ эдлэхэд дэмжлэг үзүүлэх;
- нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн бүх ажилчдад хөдөлмөрийн харилцааны суурь зарчим, эрхийн талаар болон холбогдох үндэсний хөдөлмөрийн хууль тогтоомж, дүрэм журмын дагуу хамрагдах асуудлаар адил боломж, тэгш байдлыг хангах, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг хөдөлмөрийн хууль тогтоомжийг дагаж мөрдөхөөс зайлсхийх зорилгоор ажиллуулахгүй эсвэл ашиглахгүй байх; үүний тулд хөдөлмөрийн хууль тогтоомжийг бүх аж ахуйн нэгжид мөрдүүлэх;
- нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хүрээнд ХАБЭА-г сурталчлах арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлж, КОВИД-19 цар тахлын улмаас тулгарч буй бэрхшээлүүдэд онцгой анхаарал хандуулах;
- нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдэд болон тэдний ажилд жендерийн тэгш байдлыг дэмжих, түүнчлэн эхчүүдийн хамгаалал, ажил амьдралын тэнцвэрт байдал, жендерт суурилсан хүчирхийлэл, дарамтаас урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах зэрэг асуудалд анхаарал хандуулах;

- ажилчид болон эдийн засгийн нэгжүүдийг албан бус эдийн засгаас албан ёсны эдийн засагт шилжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх, тэдэнд албан ёсны нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжид нэгдэн орох боломжийг олгох; болон
- энх тайвныг дэмжих, хямралаас урьдчилан сэргийлэх, нөхөн сэргэлтийг хангах, тогтвортой байдлыг бий болгох стратегид нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийг түншүүд болон хэрэгжүүлэх арга хэрэгсэл болгон нэгтгэх, үүнд ялангуяа:
 - шударга дижитал шилжилтэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн оруулах хувь нэмрийг дэмжих, түүний үр шимийг хүртэхэд ба эрсдэл, сорилтыг нь шийдвэрлэхэд нийгмийн өргөн оролцоог бий болгох;
 - байгаль орчны тогтвортой байдал, түүний дотор тойргон эдийн засаг руу шилжих шударга шилжилтэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүдийн оруулах хувь нэмрийг дэмжих; болон
 - тогтвортой хөгжлийн бодлогыг боловсруулж хэрэгжүүлэх зорилгоор нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаарх мэдээллийг түгээх, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн үндэсний статистик мэдээллийг сайжруулахад дэмжлэг үзүүлэх.

Нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаарх Товчооны цаашдын ажил

149. Энэхүү ерөнхий тоймоос гарсан дүгнэлтэд үндэслэн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн оролцогч талуудтай хамтран зохистой хөдөлмөр, тогтвортой хөгжлийг ахиулахад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн оруулах хувь нэмрийг нэмэгдүүлэх зорилгоор Товчооноос дараах арга хэмжээ авч болно. Үүнд:

- ОУХБ-ын бүх холбогдох төсөл, хөтөлбөр, үйл ажиллагаанд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хандлагыг нэгтгэн оруулах замаар зохистой хөдөлмөр, тогтвортой хөгжилд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн хувь нэмэр оруулах чадавхийг бүрэн ашиглах;
- ОУХБ-ын бүрэлдэхүүн хэсгүүдийн хэрэгцээг хангахад чиглэсэн бодлого, хууль эрх зүйн зөвлөх үйлчилгээ, судалгаа шинжилгээ, чадавхийг бэхжүүлэх, санхүүгийн үйлчилгээгээр дамжуулан нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-д таатай орчныг бүрдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх, түүнчлэн Зохистой хөдөлмөрийн улсын хөтөлбөрийг энэ зорилгоор ашиглах;
- Товчооны ажлын үр дүнд холбогдох үр дүн, гарц, ОУХБ-ын хөтөлбөр, төсвийн үзүүлэлтүүдийн бүтцэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг улам нэгтгэх, Товчооны хэмжээнд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг дэмжих зохицуулалтын механизмыг дахин идэвхжүүлэх;
- ялангуяа албадан хөдөлмөр, хүүхдийн хөдөлмөрийг устгах, албадан нүүлгэн шилжүүлэлт, эмэгтэйчүүдийн эдийн засгийг чадавхижуулах, эмзэг бүлгийн хүмүүсийг хамруулах, залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, нийгмийн хамгааллыг өргөжүүлэх, албан ёсны эдийн засагт шилжих, хямралын хариу арга хэмжээ, тогтвортой байдал зэрэг чиглэлийн ОУХБ-ын хөгжлийн хамтын ажиллагааны төслүүдээр дамжуулан нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг сурталчлан дэмжих;
- КОВИД-19 цар тахлын хямралаас хүн төвтэй байдлаар сэргэх ОУХБ-ын арга хандлагад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг цаашид нэгтгэх, түүний дотор жендерийн тэгш байдлыг хангах, шударга байгаль орчны болон дижитал шилжилтийн талаарх өөрчлөлтийн хөтөлбөрт нэгтгэх;
- хоршоодын талаарх статистик мэдээг гаргах чиглэлээр хийсэн ажилдаа түшиглэн нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаарх харьцуулж болохуйц, уялдуулсан

мэдээлэл цуглуулах, эмхэтгэх ажлыг дэмжих, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-тай холбоотой статистикийн мэдээллийн олон улсын удирдамжийг боловсруулахад шилжих;

- Товчооны нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн чиглэлээр чадавхийг бэхжүүлэх стратегийг Турины төвтэй хамтран өргөжүүлж, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн судалгааны байгууллага, сургалтын төвүүдтэй хамтран нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн чадавхийг бэхжүүлэх дэлхийн сүлжээг бий болгох;
- Зохистой хөдөлмөр, тогтвортой хөгжлийг ахиулахад НҮБ-ын системдээ үргэлжлүүлэн манлайлж байх, зохистой хөдөлмөр, нийгмийн шударга ёсыг нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн талаарх үйл ажиллагаанд төлөвшүүлэх, түүний дотор СОРАС болон UNTF нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-ээр дамжуулан хэрэгжүүлэх;
- бүх түвшинд төлөвлөлт, хэрэгжилтэд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийг зохих ёсоор анхааралд авч байх зорилгоор тухайн улсад суугаа НҮБ-ын суурин зохицуулагчийн газартай хамтран ажиллах; болон
- ОУХБ-ын бүрэлдэхүүн хэсгүүдтэй нягт уялдаа холбоотойгоор хамтран ажиллаж НҮБ-ын агентлагуудтай, нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн сүлжээ болон нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн судалгааны төвүүдтэй нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг-тай холбоотой түншлэлийг хадгалах, эрчимжүүлэх, боломжтой бол өргөжүүлэх.

► Хавсралт

► Олон улсын хөдөлмөрийн хэм хэмжээнд нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг буюу түүний зохион байгуулалтын хэлбэрүүдийг дурдсан байдал

Баримт бичиг	нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засаг буюу түүний бүрэлдэхүүн хэсгүүдийн үүрэг
Конвенци	
1947 оны Нийгмийн бодлогын (Метрополитан бус нутаг дэвсгэр) тухай 82 дугаар конвенц	Үйлдвэрлэгч, хэрэглэгчдийн хоршоо: үйлдвэрлэлийн хүчин чадлыг дэмжих зорилгоор үйлдвэрлэл, түгээлтийн зардлыг бууруулах, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэгчдийн амьжиргааны түвшинг дээшлүүлэх. (8(e)) Хоршоолсон зээлийн байгууллага: цалин хөлс авагчид болон бие даасан үйлдвэрлэгчдийг хэт өндөр зээлийн хүүгээс хамгаалах (17(2))
Нийгмийн бодлогын баримт бичгийн (үндсэн зорилго, хэм хэмжээ) тухай 1962 оны 117 дугаар конвенц	Үйлдвэрлэгч, хэрэглэгчдийн хоршоо: үйлдвэрлэлийн хүчин чадлыг дэмжих зорилгоор үйлдвэрлэл, түгээлтийн зардлыг бууруулах, хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэгчдийн амьжиргааны түвшинг дээшлүүлэх. (4(e)) Хоршоолсон зээлийн байгууллага: цалин хөлс авагчид болон бие даасан үйлдвэрлэгчдийг хэт өндөр зээлийн хүүгээс хамгаалах (13 (2))
1988 оны Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, ажилгүйдлээс хамгаалах тухай 168 дугаар конвенц	Хоршоо: бүтээмжтэй, чөлөөтэй сонгосон хөдөлмөр эрхлэлтийн бүх хэлбэрийг бий болгох ба дэмжих (Оршил)
Зөвлөмж	
1944 оны Орлогын аюулгүй байдлын тухай 67 дугаар Зөвлөмж	Харилцан туслалцах нийгэмлэг: даатгалын нэмэлт тэтгэмж олгох (27 (2))
1955 оны Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн мэргэжлийн нөхөн сэргээлтийн тухай 99 дүгээр Зөвлөмж	Хоршоо буюу бусад ижил төстэй аж ахуйн нэгж: хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн хөдөлмөр эрхлэлт (31 (d))
1955 оны Хөгжиж буй орнуудын цагаач ажилчдыг хамгаалах тухай 100 дугаар Зөвлөмж	Хоршоолсон мал аж ахуйн ферм, загасны цөөрөм, захын цэцэрлэг ба ажилчдын хоршооны жижиглэн худалдааны дэлгүүр: Цагаач ажилчид болон тэдний гэр бүлд өргөн хэрэглээний бараа бүтээгдэхүүнийг боломжийн үнээр, хангалттай хэмжээгээр нийлүүлэх (42(a), 43(a), (b)) Хоршоолсон зээлийн байгууллага: цагаач ажилчдыг хэт өндөр зээлийн хүүгээс хамгаалах (49 (b)) Хоршоолсон зээлийн тогтолцоо: тариачдын өрийг арилгахад оруулах хувь нэмэр (7-р зүйл)

1957 оны Уугуул болон омгийн ард иргэдийн тухай 104 дүгээр Зөвлөмж	Хоршооны үйлдвэрлэл, хангамж, маркетинг: орчин үеийн арга барилыг газар, үйлдвэрлэлийн хэрэгслийн нийтийн эзэмшил, ашиглалтын уламжлалт хэлбэр, харилцан туслалцаа, нийтийн үйлчилгээний уламжлалт хэлбэрт нийцүүлэн тохируулах (8-р зүйл) Хоршоо: гар урлал, хөдөө орон нутгийн үйлдвэрлэлийг дэмжихэд оруулах хувь нэмэр (22 (c))
1961 оны Ажилчдын орон сууцны тухай 115 дугаар Зөвлөмж	Орон сууц барих хоршоо: ажилчид болон тэдний гэр бүлд зориулсан орон сууц барих (5 ба 13(2)(b)) Хоршоо, ижил төрлийн ашгийн бус орон сууцны нийгэмлэг болон орон сууцны бусад холбоо: ажилчдыг орон сууцаар хангах (12(1) ба 14) Хоршоолсон нийгэмлэг: ажилчдын орон сууцны санхүүжилт, барилгын ажил (17-р зүйл)
1964 оны Хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлогын тухай 122 дугаар Зөвлөмж	Гар урлалын болон жижиг үйлдвэрлэлийн хоршоо: технологийн дэвшил, зах зээлийн нөхцөл байдлын өөрчлөлтөд дасан зохицох, эдийн засгийн өсөлтөд саад учруулах хамгаалалтын арга хэмжээ, тусгай эрх олголгүйгээр ажлын байраар хангах (26 (b)) Үйлдвэрлэл, маркетингийн хоршооны зохион байгуулалт: хөдөөгийн үр бүтээлтэй хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих (27 (4))
1966 оны Загасчдын мэргэжлийн сургалтын тухай 126 дугаар Зөвлөмж	Загас агнуурын завь хамтран худалдан авах, ашиглах хоршоо: загас агнуурын чиглэлээр дадлагажигчдыг ажиллуулах (77(d))
1968 оны Газар түрээслэгч ба ургацын хувийн тариаланчдын тухай 132 дугаар Зөвлөмж	Үйлдвэрлэлийн хоршоо, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн боловсруулах хоршоо, зээлийн хоршоо, маркетингийн хоршоо, худалдан авах хоршоо гэх мэт хоршооны байгууллага: газар түрээслэгч, ургацын хувийн тариаланч, ижил төстэй ангиллын хөдөө аж ахуйн ажилчдын байдлыг сайжруулах (21-р зүйл) Зээлийн хоршоо: бага өртөгтэй зээл олгох (22(3) (a))
1975 оны Хөдөөгийн ажилчдын байгууллагын тухай 149 дүгээр Зөвлөмж	Хоршоо: хөдөө орон нутгийн хөдөлмөрчдийн байгууллагуудад гишүүдийн хэрэгцээ шаардлагад шууд хариулах боломжийг олгохын зэрэгцээ эдийн засгийн бие даах чадварыг бэхжүүлэх замаар тэдний харилцан хамаарлыг нэмэгдүүлэх (16 (d))
1983 оны Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн мэргэжлийн нөхөн сэргээлт, хөдөлмөр эрхлэлтийн тухай 168 дугаар Зөвлөмж	Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн үүсгэн байгуулж, хөгжүүлж буй хоршоо: мэргэжлийн нөхөн сэргээлт, хөдөлмөр эрхлэх боломжоор хангах (11(e) ба (f)) Гэрийн үйлдвэрлэлийн эсвэл хөдөө аж ахуй, гар урлалын болон бусад үйл ажиллагаа эрхэлдэг хоршоо: хөдөө орон нутаг дахь мэргэжлийн нөхөн сэргээлт (21 (d))

1984 оны Хөдөлмөр эрхлэлтийн бодлогын (нэмэлт заалтууд) тухай 169 дүгээр Зөвлөмж	Ажилчдын хоршоо: залуучууд, нийгмийн эмзэг бүлэг, хүмүүсийг ажлын байраар хангах (16 (i)) Жижиг хоршоо, холбоо: ялангуяа тодорхой хүндрэлтэй ажилчдыг ажлын байраар хангах (30-р зүйл)
1996 оны Гэрийн хөдөлмөрийн тухай 184 дүгээр Зөвлөмж	Хоршоо: гэрийн ажилчдыг зохион байгуулах (29 (c))
1998 оны Жижиг дунд үйлдвэрүүдэд ажлын байр бий болгох тухай 189 дүгээр Зөвлөмж	Хоршоолсон санаачилга: нийгмийн хамгааллын талаар авах боломжит нэмэлт арга хэмжээ (7(3)(b)) Харилцан батлан даалтын нийгэмлэг: жижиг, дунд үйлдвэрүүдийг хангалттай нөхцөлөөр санхүү, зээлийн хүртээмжтэй болгох (14 (3)) Үйлдвэрлэл үйлчилгээний хоршоо: жижиг, дунд аж ахуйн нэгжүүдийн хооронд туршлага солилцох, нөөц ба эрсдэлийг хуваалцах (16 (3))
2002 оны Хоршоог дэмжих тухай 193 дугаар Зөвлөмж	Хоршоо: орлого бий болгох, тогтвортой хөдөлмөр, боловсрол ба сургалт, хадгаламж ба хөрөнгө оруулалт, нийгмийн болон эдийн засгийн байдлыг сайжруулах, тогтвортой хүний хөгжилд оруулах хувь нэмэр, нутгийн нийгмийн болон эдийн засгийн хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн, эдийн засгийн үр ашигтай, эрч хүчтэй хоршоо оролцуулсан эдийн засгийн өвөрмөц салбарыг бий болгох болон өргөжүүлэх. (4-р зүйл) Хоршоолол, хамтын болон бусад нийгмийн болон төрийн бус салбар: тэнцвэртэй нийгэмд оруулах хувь нэмэр (6-р зүйл)
2015 оны Албан бус эдийн засгаас албан эдийн засаг рүү шилжих шилжилтийн талаарх 204 дүгээр Зөвлөмж	Хоршоод болон бусад нийгмийн болон эв нэгдлийн эдийн засгийн нэгжүүд: албан ёсны эдийн засагт шилжих үйл явцыг хөнгөвчлөх (11 (g))
2017 оны Энх тайван, тогтвортой байдлыг хангах хөдөлмөр эрхлэлт, зохистой хөдөлмөрийн талаарх 205 дугаар Зөвлөмж	Хоршоо болон нийгмийн эдийн засгийн бусад санаачлагууд: нөхөн сэргээлт, тогтвортой байдлыг бий болгоход чиглэсэн ажил эрхлэлт, зохистой хөдөлмөр, орлого олох боломжоор хангах (11 (c))

